

Van de voorzitter

“De tijd gaat snel” is een geveleugelde uitspraak. Onze vereniging hoopt in 2016 al haar vijftienjarig bestaan te vieren. Op 8 maart 2001 tekenden de heren Willem Blaak en Cornelis Overwater bij notaris Knook in Tholen de statuten van de recent opgerichte heemkundekring ‘Philippuslandt’. Echt uitgebreid en uitbundig zal dit vijftienjarig jubileum niet herdacht en gevierd worden. Het bestuur leek het geen goede gedachte dat zo maar te laten passeren. Tijdens de algemene ledenvergadering van 21 april zal op passende wijze bij dit heugelijke feit worden stilgestaan.

Wij willen met u teruggaan naar de ‘Nieuwsbrief’ die in oktober is uitgebracht. Wij hebben u daarin bericht over stand van zaken van de plannen om een oude travalje te restaureren en daarvoor een standplaats te zoeken. Wij hebben u uitgenodigd voor de lezing over de tramlijn Steenbergen-Anna Jacobapolder, maar bovenal hebben wij de opening van de weegbrug aangekondigd. Hoe de opening is verlopen, kunt u in deze ‘Cronieke’ lezen.

De restauratieplannen van de travalje krijgen steeds meer vorm. De lezing over de RTM-lijn was een groot succes. Over beide onderwerpen willen wij u, nu wij drie maanden verder zijn, nader informeren.

Travalje

Om uw geheugen op te frissen: door tussenkomst van het streekmuseum ‘De Meestof’ in Sint-Annaland is de vereniging in het bezit gekomen van een oude travalje. Deze is geschonken door mevrouw Duine uit Scherpenisse; haar echtgenoot heeft jarenlang met deze travalje gewerkt. Vanuit de regionale kranten was het bestuur op de hoogte dat onlangs in Oud-Vossemeer een travalje was gerestaureerd door leerlingen van het ‘Calvijn College’ in Krabbendijke. Met deze wetenschap hebben wij contact opgenomen met de schooldirectie met de vraag of de school ook bereid was eenzelfde project voor ons uit te voeren. Vrijwel onmiddellijk werd medewerking toegezegd en werd de travalje van het museum overgebracht naar de werkplaats van de school. Eind december is een delegatie van het bestuur met een vertegenwoordiger van de Stichting ‘Vrienden van de Travalje’ afgereisd om de travalje aan een nadere inspectie te onderwerpen en een plan van aanpak op te stellen. Bij deze inspectie is naar voren gekomen dat slechts delen van de travalje geschikt zijn om te gebruiken bij de herbouw. In de bestuursvergadering van december is dan ook beslist om een nieuwe travalje te bouwen en alle bruikbare delen van de oude travalje te hergebruiken. Mevrouw Duine is daarvan op de hoogte gebracht en zij stemt daar volledig in

toe. Op dit moment is het bestuur in druk overleg met de gemeente over de locatie van de travalje en het kostenplaatje van een eventuele omgevingsvergunning. Dat vereist een vergunning voor twee activiteiten: voor het bouwen en voor het afwijken van het bestemmingsplan. Wordt vervolgd.

Vervolgavond RTM-lijn op 21 april 2016

Zoals bekend heeft tijdens de ledenavond in oktober de heer Huib Dekker van de ‘Stichting voorheen RTM’ (Rotterdamsche Tramweg Maatschappij) een lezing verzorgd over de tramlijn van Steenbergen naar Anna Jacobapolder. In de ‘Nieuwsbrief’ heeft het bestuur deze lezing warm aanbevolen. Door aan te kondigen dat er ‘levende’ beelden zouden worden vertoond, werd getracht de nieuwsgierigheid op te wekken.

Kennelijk heeft deze aanpak gewerkt want het was op die avond aanmerkelijk drukker dan gebruikelijk. Omdat het bestuur in de weken daarna veel positieve reacties ontving, hebben wij gemeend om een vervolg te organiseren. Overigens kwamen deze reacties niet alleen van degenen die er die avond wel bij waren maar ook van velen die er niet waren maar enthousiast geworden waren door verhalen van horen zeggen. Ook deze avond belooft weer boeiend te worden.

Toevallig zijn wij in het bezit zijn gekomen van een RTM-film met de titel ‘Trams in Nederland van stoom tot electrisch’. Deze film wordt op de ledenavond getoond nadat de agenda is afgewerkt.

In deze ongeveer een uur durende film zijn unieke beelden te zien hoe het vervoer per tram/trein/boot in Nederland geregeld was vanaf het begin van de vorige eeuw. Daarnaast kunnen we zien hoe de watervoorziening geregeld werd, maar ook maken we kennis met de wijze van transport van onder andere suikerbieten en vee en de wijze van het laden en lossen.

Door een tipje van de sluier op te lichten probeert het bestuur opnieuw uw nieuwsgierigheid te prikkelen en aan te moedigen om 21 april in uw agenda vrij te houden. Ook voor deze avond hebben wij Rien Mol opnieuw bereid gevonden de film van de RTM-lijn Steenberg-Anna Jacobapolder nog een keer te vertonen zodat degenen, die de vorige bijeenkomst hebben gemist, een herkansing krijgen. Het wordt weer een avond die bol staat van nostalgie.

Bram Neele

Op 14 mei 2015 overleed Bram Neele. Enkele weken na zijn overlijden belde zijn schoondochter Wilma mij op met de vraag of de heemkundekring belangstelling had voor het archief dat Bram had aangelegd over de geschiedenis van Sint Philipsland. Gedurende een aantal jaren was Bram een gedreven en gewaardeerd bestuurslid van de heemkundekring. Zijn wens was dan ook dat zijn verzameling na zijn overlijden ten goede zou komen van de vereniging. Wilma en ik spraken met elkaar af in het huis van Bram. Daar werd mij al snel duidelijk dat Bram niet alleen in zijn actieve jaren als bestuurslid warme belangstelling had voor alles met betrekking tot de heemkunde. Dozen vol met boeken, foto's, krantenknipsels, overlijdensberichten, cd's en dvd's vormden het bewijs dat hij jaren geleden begonnen was met het verzamelen en het op foto/film vastleggen van alles wat betrekking had op de geschiedenis van het eiland Sint Philipsland.

De familie Neele stelt de gehele verzameling belangeloos ter beschikking van de heemkundekring. Het bestuur heeft buitengewone waardering voor deze schenking en dankt daarvoor de familie Neele.

Menig vrij uurtje hebben mijn vrouw en ik reeds besteed aan het doornemen van deze collectie. Daarbij maakten wij meteen een selectie van materiaal dat bruikbaar is op ledenavonden en/of interessant is voor artikelen in de 'Cronieke'. Uiteindelijk zal de gehele collectie worden gedocumenteerd en opgeslagen in het gemeente in Tholen archief waarmee de herinnering aan Bram en zijn liefde voor de geschiedenis van Flupland en de Polder tot in de lengte van jaren bewaard blijft.

Goed voorbeeld doet goed volgen. Zo ontvingen wij onlangs van Leo de Oude, Rien Mol en Henry Rijstenbil waardevolle documenten uit de administraties van hun vader. Deze documenten vormen ook een welkome aanvulling op onze geschiedkundige verzameling en krijgen eveneens een waardevolle plaats in voornoemd archief. Mocht u na het overlijden van een dierbare bij het leegruimen van kasten en laden waardevolle documenten of zaken tegenkomen die verband houden met de geschiedenis van ons eiland, laat het ons weten. Wij komen graag langs en zijn u er bij voorbaat zeer erkentelijk voor.

Tot slot nog even het volgende

In maart van elk jaar vindt u bij de 'Cronieke' een brief van de penningmeester waarin u vriendelijk verzocht wordt uw contributie voor het betrokken jaar binnen 30 dagen over te maken. Ook deze keer vindt u deze brief bijgesloten. Rond de maand september maakt de penningmeester de balans op. Meestal stemt dat hem niet vrolijk omdat hij dan moet constateren dat er nog de nodige contributies open staan. Vervolgens gaat hij herinneringen versturen en daarna nog een. Behalve dat het veel extra tijd en energie kost, levert het hem ook nog de nodige irritatie op.

Na twee keer herinneringen te hebben verstuurd, rest hem weinig anders dan de betreffende leden te royeren. Helaas was dat afgelopen jaar niet anders. Hij was genoodzaakt in een twaalfstal gevallen te handelen. Gelukkig kon hij ook weer een aantal nieuwe leden inschrijven zodat het ledenbestand slechts iets achteruit is gegaan: per 1 januari 2015 hadden we 508 leden en per 1 januari 2016 was dat ledental 501.

Namens de penningmeester het verzoek om met enige voorrang uw contributie voor 2016 over te maken en daarbij gaarne ook uw lidmaatschapsnummer vermelden want ook dat bespaart onnodig werk. Namens Bram Wesdorp alvast bedankt!

Namens het bestuur
Fons Vlegghels
(voorzitter)

Van de redactie

‘Cronicke’ nummer 29 ligt voor u. Net als vorig jaar heeft de redactie getracht u een zo groot mogelijk scala aan artikelen te bieden. Gelukkig hadden we voor dit nummer geen problemen om gastschrijvers te vinden, hetgeen niet wil zeggen dat dit voor de volgende ‘Cronicke’ ook zo zal zijn.

Daarom sporen we u aan - mocht u iets te vertellen hebben over een Fliplands of aan Flipland gerelateerd onderwerp - in de pen te klimmen en ons uw pennenvrucht toe te sturen. Indien nodig, kan de redactie u de helpende hand bieden. Hoewel we hier het woord ‘pen’ noemden, gaan we ervan uit dat u ons uw artikel per e-mail opstuurt. Gaarne dan wel tekst en plaatjes/foto's apart aanleveren, voor de tekst gaarne Word gebruiken (bij voorkeur niet PDF) en ons de foto's en plaatjes in minstens 350 dpi toe sturen.

Wanneer u uw artikel hebt opgestuurd, beoordeelt de redactie of uw artikel past binnen onze criteria. De redactiecommissie is gezamenlijk verantwoordelijk voor de inhoud van het blad. Met het oog daarop worden alleen artikelen geplaatst waarover de redactiecommissie het unaniem eens is.

Met betrekking tot deze criteria wordt prioriteit gegeven aan goed onderbouwde artikelen (met

bronvermelding indien nodig) betreffende de geschiedenis van St. Philipsland en de huidige ontwikkelingen op het eiland. Daarnaast moet er - mede gezien de doelgroep - ook ruimte zijn voor zekere vormen van ‘entertainment’ zoals verhalen over mensen en gebeurtenissen waar veel lezers zich in kunnen herkennen.

Nadat uw artikel is geaccepteerd, is het mogelijk dat de redactie nog enige kleine veranderingen aanbrengt, zoals het corrigeren van spel- of afbrekingsfouten. In zo'n geval wordt de tekst teruggestuurd naar de auteur om goedkeuring voor de veranderde tekst te vragen.

Om mogelijke dubblures van artikelen te voorkomen hebben we een overzicht van reeds gepubliceerde artikelen in ons vorig nummer opgenomen.

Onze hartelijke dank aan alle gastschrijvers voor uw bijdragen voor deze ‘Cronicke’. Wij wensen u veel leesplezier toe.

~~~~~

Meld u aan als nieuw lid!

Nu ook de jaarcijfers over 2015 bekend zijn, zien we de voortzetting van een betreurenswaardige trend: een lichte afname van het aantal leden. Twee redenen liggen hier aan ten grondslag. Op de eerste plaats hebben we door overlijden het afgelopen jaar een aantal leden verloren.

Op de tweede plaats waren we genooddaakt enkele leden van de ledenlijst af te voeren omdat zij, na herhaald verzoek, in gebreke zijn gebleven de verschuldigde contributie over te maken.

Om het ledenbestand ten minste weer naar het oude niveau te brengen heeft het bestuur gemeend een premie als stimulans in te moeten voeren. Wat bedoelen we hiermee? Welnu, elk lid dat een nieuw

lid aanmeldt ontvangt als premie het door Wil Luijks geschreven boekje "De slag op het Slaeck".

Deze premie geldt overigens ook voor een ieder die zichzelf spontaan aanmeldt.

Aanmelden kan zowel digitaal als telefonisch bij de voorzitter en/of secretaris. De gegevens vindt u in de colofon van de Cronicke of op onze website.

Het bestuur

Notulen algemene ledenvergadering van 23 april 2015

1. Opening door Fons Vlegghels (voorzitter)

Fons opent de vergadering en heet iedereen van harte welkom, in het bijzonder de heer Gijs Asselbergs.

2. Notulen Algemene Ledenvergadering van 17 april 2014

De notulen worden goedgekeurd en vastgesteld.

3. Ingekomen stukken

Er zijn geen ingekomen stukken.

4. Mededelingen

Afwezig met kennisgeving: Lena Polderman, Kees Koopman en Bram Wisse.

Boerderijborden

Op de eilanden Sint Philipsland en Tholen zijn nieuwe boerderijborden bij monumentale boerderijen geplaatst.

Wandelnetwerk

In de gemeente Tholen is een wandelnetwerk opgezet. Daarvoor zijn bordjes geplaatst.

Ommetje door het dorp

Er komt in de gemeente Tholen een wandelroute per dorp. Per dorp komt een informatiebord met informatie over het desbetreffende dorp. Aan zowel de boerderijborden, het wandelnetwerk en het ommetje heeft onze heemkundekring zijn medewerking verleend.

Weegbrug

Han Fontijne verwacht binnen enkele weken de werkzaamheden aan de weegbrug af te kunnen ronden. Helaas wordt er nog steeds vandalisme gepleegd.

Molensteen

Fons heeft contact gehad met gemeenteamttenaar Peter Quist over de molensteen en over de hoeveel grond die bij de weegbrug hoort. Er is gebleken dat we meer grond hebben dan dat er bestraat is. De bestrating wordt t.z.t. aangepast. De molensteen, die door Van Dijke Zeeland BV van ijzeren banden wordt voorzien en waarvoor een stellage door hen wordt gemaakt, mag geplaatst worden op de plek waar nu het veiligheidshek staat. Hiervoor heeft de

gemeente Tholen op een snelle wijze toestemming gegeven.

Travalje

Inmiddels is onze heemkundekring in het bezit van een travalje, afkomstig van familie Duine uit Scherpenisse. Familie Duine heeft deze inmiddels officieel overgedragen. De travalje ligt momenteel uit elkaar bij de Meestof in Sint Annaland. De leerlingen van het Calvin College uit Krabbendijke gaan de travalje restaureren. De gemeente ziet graag dat de travalje geplaatst wordt aan de Oostdijk of Voorstraat. Een andere optie is plaatsing bij de weegbrug.

Vraag

Kees Reijngoudt vraagt of sommige slechte balken van de weegbrug omgedraaid zullen worden. Het antwoord is ja.

5. Financieel Jaarverslag 2014 door Bram Wesdorp (penningmeester)

Bram geeft toelichting op het financieel jaarverslag. Dit keer zijn de reiskosten erg hoog, omdat de vorige penningmeester haar reiskosten van enkele jaren ineens heeft gedeclareerd.

6. Verslag kascontrolecommissie

Wim van Herk en Betsie Moerland hebben de kas gecontroleerd en in goede orde bevonden.

7. Benoeming nieuwe leden kascommissie en reservelid kascommissie

Wim van Herk is aftredend en Betsie Moerland blijft aan. Wim de Ruijter wordt het nieuwe kascommissielid en Piet den Ouden wordt benoemd tot reservelid.

8. Bestuursverkiezing

Aftredend: Kees Koopman, Prieneke van Hoeve en Bram Wisse. Herkiesbaar: allen. Allen worden bij acclamatie herkozen.

9. Rondvraag

Fien Kosten vraagt hoe het komt dat de contributie lager is. Bram legt uit dat dit komt doordat de giften en contributie nu apart gezet zijn. Er zijn 7 leden geroyeerd, nadat zij 4 keer zijn aangemaand. Verder geeft Bram aan dat er eind 2013 524 leden waren en

eind 2014 520. Annie Vlegghels wil weten wat men van de in november verschenen Nieuwsbrief denkt. Het merendeel van de aanwezigen vindt de nieuwsbrief in verhouding tot een Cronicke duur.

10. Pauze

11. Lezing

Aan de hand van een PowerPoint presentatie en een film vertelt Gijs Asselbergs over de Bergse

weervisserij. Zijn presentatie wordt enthousiast ontvangen en er worden door de leden herinneringen opgehaald over deze manier van vissen welke vroeger ook wel bij Sint Philipsland werd beoefend. Als dank ontvangt Gijs een presentje.

12. Sluiting

De voorzitter bedankt Gijs Asselbergs voor zijn presentatie en de aanwezigen voor hun bijdragen en aanwezigheid. Daarna sluit hij de vergadering.

~~~~~

Overzicht activiteiten 2015

Overzicht van de activiteiten van heemkundekring “Philippuslandt” in 2015, samengesteld door secretaris Lena Polderman-Quist.

- De Cronicke is één keer uitgebracht.
- Nieuwsbrief is één keer uitgebracht.
- Opening Weegbrug 7 november.
- Aanwezig bij bezoek Burgemeester vd Velde aan Sint Philipsland en Anna Jacobapolder.
- Bloemen gelegd bij Oorlogsmonument Piet Avontuur op de begraafplaats Anna Jacobapolder.
- Bloemen gepland bij de gedenksteen Watersnood bij Ned. Herv. Kerk.
- Participatie Boerderijborden Gemeente Tholen.
- Participatie in Wandelnetwerk Gemeente Tholen (1e fase).
- Lezing RTM tijdens najaarsvergadering oktober.
- Lezing Gijs Asselbergs over Bergse Weervisserij tijdens jaarvergadering april.
- Schenkingsovereenkomst Travalje getekend met de voormalige eigenaresse, Mw Duine uit Scherpenisse.
- Participatie aan het tot stand komen van het Watersnoodhuis te Stavenisse.
- Bijwonen opening Cultuurplein Tholen

~~~~~

Nieuwe leden in 2015

In het afgelopen jaar hebben we onderstaande personen als nieuw lid van onze vereniging mogen inschrijven.

Dhr. M. de Jager, Sint Philipsland
Dhr. D. Kot, Sint Philipsland
Dhr. J.P.C. de Ruijter, Sint Philipsland
Dhr. L. Steijn, Sint Philipsland

Mw. C.J. van Moort, Maastricht
Dhr. F.K.J. van Lambalgen, Maastricht
Dhr. J. van der Welle, Goes
Mw. C.J.M. Wisse, Sommelsdijk

Zoekplaatje

Het zoekplaatje in de vorige ‘Cronieke’ heeft nog al wat reacties opgeleverd. De vraag was: *Waar de waterpomp bij de tramhalte toe diende?*

door Fons Vlegghels

Arjan Kempeneers schreef in het gastenboek op de site van de Heemkundekring Philippuslandt dat hij zelf niet meer weet dat de pomp daar ooit heeft gestaan. Hij kwam in zijn reactie dan ook niet verder dan de suggestie dat daarmee de stoomtram van water werd voorzien.

“Ik denk dat Arjan het fout heeft” liet Rinus Kempeneers in een reactie in het gastenboek weten. Ik citeer de reactie van Rinus: “De kraan staat immers te ver van het spoor. Mijn eigen herinnering is wat meer persoonlijk. Zoals de meeste Philiplanders wel weten woonden wij op de zogenaamde ‘Punthoeve’. Wij hadden tot in de jaren ’60 geen waterleiding en electriciteit. We woonden midden in de polder en daar liepen geen kabels en leidingen. Daarom hadden we eerst petroleumlampen en later gaslampen en een regenbak. Dat laatste lukte het beste, maar dan moet het wel regenen om de bak te vullen. Als het te lang droog was waarschuwde vader de loonwerker Johannes Kunst (hij had zijn schuur aan de Stationsstraat) om het water in de regenbak bij te vullen. Hij kwam dan met paard en een echte ouderwetse wagen met een watertank van 1000 liter die hij eerst vulde bij de kraan aan d’n Alt. Hij kwam dan 2 of 3 keer om de regenbak te vullen. Moeder kon dan ‘mee d’n eaker’ (nee, geen pomp) weer water putten. Ongetwijfeld werd de kraan door en voor meer zaken gebruikt. Ik denk dan aan het sproeien op het land, maar daar kan broer Jan denk ik meer over vertellen. Tot zover mijn herinneringen aan de kraan (en geen pomp) aan ‘d’n Alt’.”

Via een mail of persoonlijke brief mocht ik nog meer juiste oplossingen ontvangen. Onder de inzenders hebben wij een loting verricht. De winnaar is Kees Reijngoudt geworden. Hij ontvangt het boekje ‘De Slag op ’t Slaak’, geschreven door de op 20 oktober 2015 overleden Will Luijks uit Nieuw-Vossemeer.

Wellicht is het ook nog wel aardig te vermelden dat ik, kort nadat de Cronieke was verschenen, werd

opgebeld door Cent Noorthoek die mij vroeg of hij zijn herinneringen aan de waterpomp (excuus:waterkraan) telefonisch mocht vertellen. Zonder mijn antwoord af te wachten stak hij van wal. In een enthousiaste stortvloed van woorden zag ik ineens in mijn fantasie verschillende situaties die zich bij de kraan destijds hebben voorgedaan en mij op het idee brachten om bij gelegenheid een keer bij Cent langs te gaan om zijn verhaal op te tekenen. Wij spraken af dat ik hem zou bellen wanneer dat zou kunnen want ook Cent vond het een goede gedachte om het op die manier te doen. Inmiddels is Cent verhuisd naar ‘de Schutse’ in Sint-Annaland.

Dan nu de nieuwe opdracht voor deze rubriek ‘Het zoekplaatje’. Echter, het is een zoekplaatje geworden zonder *plaatje*. De opdracht wordt er uiteraard moeilijker door, ik zal u uitleggen waarom er geen plaatje is bijgevoegd.

Enige tijd geleden ontvingen wij een e-mail van Willem Kruf uit Bergen op Zoom. In zijn mail vertelt Willem dat hij bezig is met een onderzoek naar luchtwachttorens in Nederland in oorlogstijd. Zo ook naar de luchtwachttorens die in Anna Jacobapolder heeft gestaan. Natuurlijk heb ik Willem beloofd hem aan de nodige informatie te helpen, tenslotte zijn wij niet voor niets een heemkundekring. Tijdens mijn onderzoek werd ik al snel aan het twijfelen gebracht of er ooit wel een luchtwachtoren gestaan heeft. Enkele doorgewinterde AJP’ers probeerden mij ervan te overtuigen dat er nooit een dergelijke toren heeft gestaan, anderen daarentegen konden vanuit hun herinnering zelfs nog vertellen hoe de toren er uit heeft gezien. Toen ik Willem met deze resultaten confronteerde, stuurde hij mij een foto op van de exacte locatie waar de toren ooit heeft gestaan. Deze foto heb ik aan het artikel toegevoegd zodat het toch nog een klein beetje een zoekplaatje is geworden.

In een artikel in de PZC van 24 januari 1973 (Bron: Krantenbank Zeeland) is te lezen dat er in Nederland vanaf 1950 een gesloten net van torens bestond. Samen met radar en radio werd ons land beschermd tegen eventuele luchtaanvallen. In 1965 is men

begonnen met de opruiming van de torens in Zeeland. Een dergelijk net van torens werd gebouwd naar het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk. Gedurende de Tweede Wereldoorlog had het zogenaamde 'observers corps' bijgedragen aan de opsporing van vliegtuigen die het Britse luchtruim binnendrongen. Doel van deze vorm van luchtbescherming was het lokaliseren van vliegtuigen die onder de radarwaarneming vlogen. Dat wil zeggen alle vliegtuigen die binnen de afstand van 2000 voet boven de aardoppervlak voortbewogen. De posten werden bemand met 16 tot 24 vrijwilligers die in ploegen waren onderverdeeld. Iedere ploeg keek drie uur per dag met verrekijkers naar het luchtruim, zodat de post een heel etmaal bezet was. Ieder vliegtuig dat overkwam moest worden gemeld aan een centrale post, waar men van het gelokaliseerde object type en richting in kaart bracht. Het hele land was verdeeld in acht groepen met ieder een eigen centrale post, waar de waarnemingen gerapporteerd werden. In Zeeland waren in totaal 25 luchtwaarnemingsposten. Waar mogelijk maakte men gebruik van bestaande gebouwen, waarop een post werd ingericht. Omdat het net zo gesloten

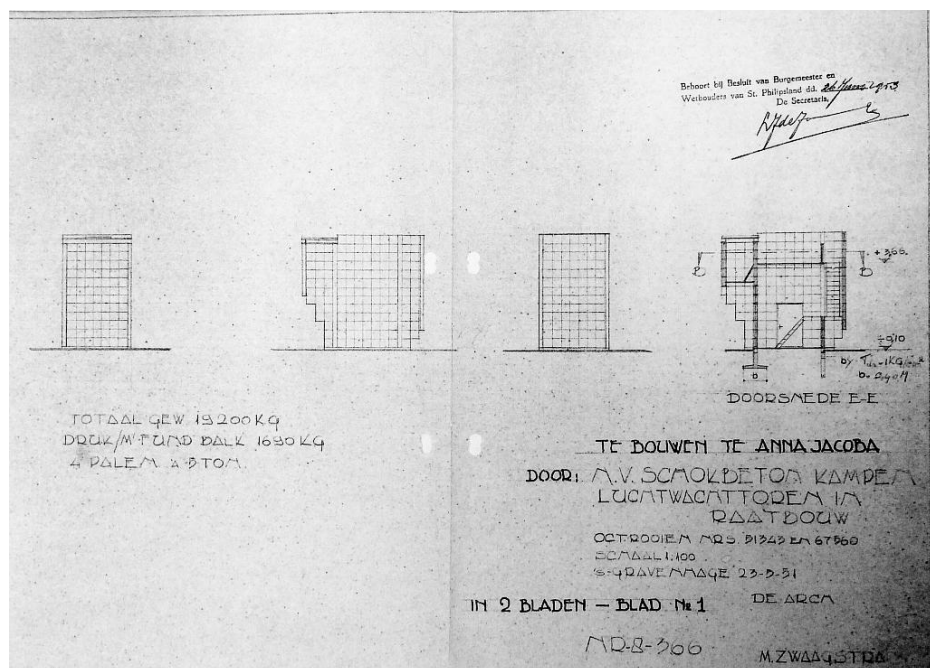
De locatie van de luchtwachtoren bij het getijdeshaventje aan de Sluisweg in Anna Jacobapolder.

mogelijk moest zijn was het zaak dat de waarnemers op een afstand van 12 tot 14 km. van elkaar opereerden. Daarom was het noodzakelijk dat er op tal van plaatsen torens werden gebouwd. In Zeeland verrezen er in 1950 18 stuks. Een toren stond in Anna Jacobapolder. De uiteindelijke locatie is aan wijziging onderhevig geweest. Eerst in 1952 was de toren iets noordelijker op de dijk bij Zijpe aan het einde van de Langeweg gepland. In 1953 is vergunning verleend voor de locatie op de buitenzijde dijk Zijpe bij getijdeshaventje 'de Sluis' langs de Sluisweg. In 1964 werd het grootste gedeelte van de luchtwachtdienst opgeheven. De torens bestonden toen pas 14 jaar. De toren van Anna Jacobapolder werd in 1965 afgebroken.

Dan nu de vraag:

Wie kan de werkgroep van Willem Kruf en de eigen heemkundekring helpen aan een foto van de luchtwachtoren die ooit heeft gestaan op de plaats zoals is aangegeven op het hierboven afgedrukte plaetje?

Onder de inzenders wordt het boekje 'De Slag op 't Slaak' verloot.

Een bewerking van de bouwtekening van de toren.

Herinneringen aan bouwbedrijf De Raat

In het kader van de historie over bedrijven die verschenen en verdwenen in Sint Philipsland, kreeg ik van heemkundekring 'Philippuslandt' het verzoek terug te kijken op de geschiedenis van het bouwbedrijf van mijn vader, Pieter de Raat.

door Anja Romijn – de Raat

Pieter de Raat startte zijn timmerbedrijf in Sint Philipsland, Voorstraat 54 in 1939. Hij nam de zaak over van A. I. Clarisse. In de periode van wederopbouw na de Tweede wereld oorlog en na de watersnoodramp van 1953 was er veel werk. Bouwbedrijf P. de Raat was aanvankelijk actief in Zuidwest Nederland en Brabant, maar later door het hele land.

Toen eind 1969 het economische tijt keerde, viel het doek voor het bedrijf. In dat jaar werd het aannemersbedrijf failliet verklaard. Nu kunnen we de voorzichtige conclusie trekken, dat hij - langer dan financieel verantwoord was - zijn personeel in dienst heeft gehouden, terwijl de gunningen van aanbestede werken, door de toenmalige crisistijd werden uitgesteld. Een reddingspoging door bouwmaterialenhandel C. van Herel – de Kok wees hij van de hand. Het waarom zullen we nooit weten. Bij de executieverkoop werd het grootste deel van de boedel opgekocht door het toenmalige bouwbedrijf Kanters uit Puttershoek. Kanters nam ook een groot deel van het personeel over. Toeval of niet, Kanters was van oorsprong het bedrijf van grootvader Pieter de Raat, die een bouwbedrijf had en een kolenhandel. Toen die geen opvolgers had, werd het bedrijf in 1906 overgenomen door Simon Pieter Kanters.

Pieter de Raat werd op 22 maart 1909 geboren in Zierikzee. Hij was de oudste zoon uit het gezin van Rochus de Raat en Bastiana van Vessem. Dat hij in Zierikzee werd geboren, was een samenloop van de omstandigheden. Zijn vader had als enige in zijn familie voor een beroep op het water gekozen. Als opziener bij de

visserijpolitie en overheidsdienaar, kreeg hij een standplaats toegewezen. Zo gebeurde het, dat Pieter de Raat in Zeeland werd geboren.

In deze tijd, waarbij we - online - eenvoudig toegang hebben tot genealogische gegevens, zien we, dat de familie de Raat eeuwenlang afkomstig was uit de omgeving van Rhoon, Puttershoek, Heinenoord, Hekelingen en Albrandswaard. Een geslacht van zelfstandige ondernemers.

Pieter 's keuze om in Sint Philipsland een eigen zaak te beginnen, was niet de gemakkelijkste weg. Hij kwam uit een randkerkelijke, liberale familie en daar dan tegenover: Flipland met de gesloten gemeenschap met voornamelijk bevindelijke protestanten die de dorpsgemeenschap domineerden, daarin was het voor hem best lastig, om een klantenkring op te bouwen. Hij trouwde in 1936 met Tannetje Jacoba van den Berg (1912) uit Bruinisse. Zij kwam uit een gereformeerde familie, maar haar moeder stamde uit een liberaal, hervormd milieu uit Zeeuws-Vlaanderen. De moeder van Piet was op jonge leeftijd overleden en zijn schoonmoeder nam

Wederopbouwwerkzaamheden in Steenberg, vermoedelijk in 1947.

De vierde van links is Pieter de Raat.

Een personeelsreisje naar Schiphol in vermoedelijk 1952. Pieter de Raat en zijn vrouw staan als 6^e en 7^e van links op de foto. Zijn er lezers die meer mensen herkennen? Laat het ons weten!

de moederlijke taak blijmoedig over. Zij was de enige, die zijn onstuimige karakter, in al haar wijsheid, richting kon geven. Hij had een flamboyant, opvliegend en somtijds dominant karakter. Wat ons, zijn drie kinderen Rob (1936) , Bram (1943-2008) en Anja (1946) soms tot wanhoop dreef, maar wat ook vaak voor veel vermaak zorgde.

Het lukte hem, ondanks alles, goed om klanten te winnen. Toen hij het bedrijf overnam was er sprake van een klantenbestand van zo'n 13 klanten. Het werk bestond uit het maken van zolderkamers, kozijnen, ramen, deuren en alle voorkomende timmerwerkzaamheden. In het begin verrichtte Clarisse nog wat hand- en spandiensten. Janus Clarisse boezemde hem een heilig ontzag in. Voor 'Meneer Clarisse' sprong hij onmiddellijk in de plooi. Wat ons dan zeer verbaasde, omdat Piet eigenlijk voor 'de duvel' niet bang was. Als we Clarisse tegenkwamen in het dorp, moesten we welhaast een buiging maken en zeggen: "Dag meneer Clarisse."

Het lukte hem ook goed, om in de oorlogsjaren aan het werk te blijven. De eerste klanten waren: Gebr. Van Vossen (Sint-Annaland – diverse werkzaamheden in 1939), Jan de Waal, (bakkerij), Mej. Westbroek-Neele zolderkamers t.b.v. opvang

schipperskinderen, maart 1940, A.A. Stols, (aug/sep 1939).

Defensie (mei 1940) – Defensie Hoofdsectie V commando Zeeland veldpost 9 (Departement van Defensie afdeling VII 's-Gravenhage) Sergeant D. v.d. Berg staf I 38 RI (7-10 mei extra nachtwerk, verdedigingswerk Tholen).

Jac. Van Dommelen (bakkerij), H. de Gids, Marien Nieuweling, (Voorstraat) nov. 1940, J. van Nieuwenhuizen, M. Neele, (Rotterdam), A. van Oeveren, (Dreefje) woning, A. van Oeveren (Stationsstraat), Slaakdam – slopen werkketen . Het klantenbestand in de oorlogsjaren: in 1941: 193 en in 1942: 163, in 1944: 164, in 1945: 98. In die tijd, zij het sporadisch, maakte hij ook wel kisten in opdracht van begrafenisondernemer Willem van der Dussen.

In 1941 bouwde hij hotel de Druiventros in opdracht van Willem Rijstenbil. In 1946 gevolgd door een flinke verbouwing.

Onderaannemers waren de metselaars: Rinus, Toon en Sam (sr.) Everaars, schilderwerk: J.M. Vermeulen, waterleiding-Lood- en zinkwerk: W.D. Faasse uit Sint Philipsland en elektriciteit: C. Wesdorp (uit de A.J. Polder).

Werkzaamheden bij het rioolgemaal van Sint Philipsland halverwege de jaren '50. Een zwaar karwei. Op de bovenste foto staat uiterst rechts Kommer Quist. Tweede van links is Pieter de Raat en in het midden staat Fien Reijngoudt.

Vanaf 1945 groeide het personeelsbestand met: Adrie van der Dussen mr., Gerrit Quist, D. Verwijs, J. Noordhoek, J. Reijngoudt, J de Graaf, Piet Feleus, Kommer Quist, In het begin werkte A.I. Clarisse ook nog wat mee. Later: D. van den Branden, (Steenbergen), W. van den Branden (Steenbergen), C. Geuze, J. de Graaf, Jan Huiskens (Steenbergen), Bram Kot, W. Kristelijn, De Later (A.J. Polder), M. Luiks, J. Moerland, J. Noordhoek, Cees Reijngoudt, Johannes Reijngoudt, Levien Reijngoudt, Bram

Steijn, D. Tichem, Cees Verkerke, D. Verwijs en Frans Nuts uit Oud-Vossemeer, die later uitvoerder werd, evenals Gerrit Quist, die zijn grootste vertrouweling was. Veel later traden ook zijn zonen Rob en Bram in dienst.

Na de oorlog kwamen de opdrachten binnen voor het puinruimen en het herstellen van woningen met oorlogsschade. Puinruimen in Steenbergen en op Walcheren. Op Walcheren waren de mannen (groep van ca. 40) de hele week van huis. Ze huisden in barakken en hadden een kok mee. In Steenbergen werden in de wederopbouw van 1946 de eerste nieuwe woningen van het verzamelde puin gebouwd. In Steenbergen werd een wijk met nieuwbouwwoningen uit de grond gestampt.

Ook in 1946 kwamen er opdrachten tot wederopbouw in opdracht van het Streekbureau Noord Zeeland te Zierikzee. Herstel van woningen van oorlogsschade in Bruinisse. De bouw van drie noodwoningen in Anna Jacoba polder. Binnen het bouwbedrijf van Pieter de

Raat gonsde het van bedrijvigheid en daarmee kwam werkgelegenheid voor de bevolking van Sint Philipsland, die daarvoor voornamelijk aangewezen was op de landbouw. Hij hechtte er zeer aan, om een vaste groep werknemers om zich heen verzameld te houden. Van zijn schoonouders, die ook uit ondernemersfamilies kwamen, kreeg hij mee, dat hij zijn werknemers met respect diende te behandelen. Wij kregen dat als zijn kinderen ook mee. Eigenlijk was dat nieuw in die tijd, waarin immers grote standsverschillen werden gecreëerd door bepaalde

werkgevers. Die open houding zal hem niet altijd in dank zijn afgenomen. Misschien verdachten ze hem ervan dat hij een 'sociale' was. Hij dweepte echter met de CHU, dat was zijn partij en zijn idool was jonkvrouw Wwtewaall van Stoetwegen, de freule. Mijn moeder stemde ARP, dat verschil leverde nogal eens discussie op.

Kommer Quist (96) uit Sint Philipsland was afbouwer in mijn vaders bedrijf. Tot mijn grote vreugde wil hij mij vertellen over vroeger. Zijn herinneringen zijn nog glashelder. Hij weet nog, dat mijn vader met een fiets met gereedschapsbak erop op karwei ging, toen hij net begon. "Je vader was een sociale man", begint hij zijn verhaal, "dat wil ik je eerst vertellen. Het kon hem niet schelen hoe veel het hem kostte om goed voor zijn werknemers te zorgen. Fien Reijngoudt werd ernstig ziek en wat deed je vader, hij liet hem 'eerste klas' verplegen in het ziekenhuis, zodat hij de beste verzorging kreeg. Fien was voorman bij hem en heeft altijd bij hem gewerkt. Dan was er Piet F., die eigenlijk niet zo goed meekwam. Die kreeg elke

*De bouw van het koelhuis aan de huidige Industrieweg in Sint Philipsland.
De foto is halverwege de jaren '50 gemaakt.*

keer zijn ontslag. Dan ging Piet naar je moeder om te klagen en dan ging de deur open naar de werkplaats en dan riep je moeder: Piet is weer aangenomen hoor! Niemand die het dan waagde, om Piet weer zijn ontslag te geven, ook je vader niet." Kommer, glimlachend: "Je moest het wel bruin bakken eer je werd ontslagen en anders was je moeder er altijd nog als achtervang." Als er een bouwproject klaar was en de vlag erop, dan was het groot feest, met een hapje en een snapje in een café. "Dat ging als eerste van de winst af," lacht Kommer. "Toen we in Hoeven werkten kwam er een wielerronde langs. Het werk werd stilgelegd en we mochten met z'n allen gaan kijken. Zo was hij."

Na de oorlog reden ze met een open vrachtwagen met banken erop, met ongeveer 20, man naar Westkapelle, voor sloopwerkzaamheden. De wereld lag weer open na de bevrijding. "Je vader was toen een grote aannemer. We verdienden goed. Bij de boeren kreeg je maar 5 gulden in de week in die tijd. Dus de keuze was gauw gemaakt. De meesten van ons hadden een varkentje en een groentetuin erbij.

Wij waren blij dat we werk bij hem hadden. Daar kwam bij, dat hij bevriend was met Cees Kosten en Willem Beurkens. Als er een slappe tijd in de bouw was, konden we bij Cees terecht in de 'juun' of aardappelen sorteren bij Willem, die inkoper was

Op 22 juni 1954 kwam koningin Juliana de school openen. Pieter de Raat (onder de vlag) en uitvoerder Frans Nuts werden aan haar voorgesteld. Anja de Raat mocht de vorstin bloemen aanbieden.

van graan en aardappelen. Zo zorgden die drie voor werkgelegenheid in het dorp.”

Na de ramp van '53 moest er weer veel gesloopt worden, in Bruinisse en in Willemstad. Werken daarna: In 1953 in Sint-Philipsland, herstellen diverse woningen. In 1954 Sint-Philipsland, bouw van De Julianaschool, die geopend werd door koningin Juliana

In 1954, in Sint-Philipsland, drie premiewoningen en Oostenrijkse woningen. In 1955 Sint-Philipsland, Boerderij Van Hoeve, 1954 – 1955 Sint-Philipsland Brandweergarage. In 1954 – 1955 Sint-Philipsland Bouw 35 woningen, 1955 Op Tholen Vijf boerderijen in de Weihoek, 1955 Sint-Philipsland Koelhuis, 1955 – 1956 Sint-Philipsland Wijkgebouw-zusterwoning-badhuis, 1956 Sint-Philipsland Rioolgemaal, vervolgens rioolgemalen in Putten (N.-B.), Westdorpe, Axel, Terneuzen, Bergen op Zoom en Zierikzee.

In 1956 Bergen op Zoom, twee scholen (LO school en school HH parochie) en de Openbare School in Nieuwerkerk. In Steenberghe Kantoor met houtloodsen, een boerderij in Oud-Vossemeer. Vervolgens een reeks van zuiveringsinstallaties in Woensdrecht, Etten-Leur, Hoeven, Sint Willibrord, Baexem, Putten (Veluwe), Nijkerkerveen, Groesbeek en Nieuwerkerk.

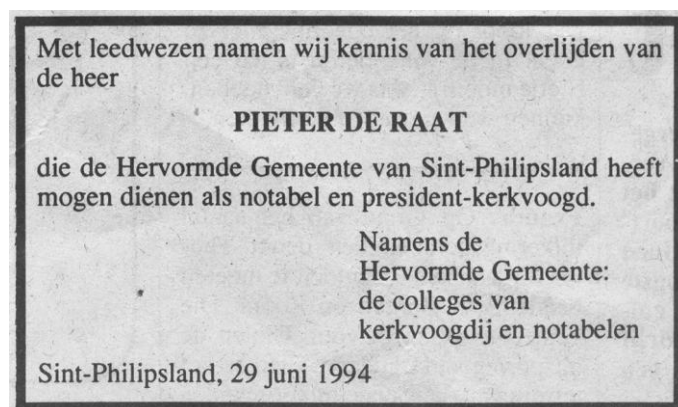
“Je vader was overal gezien,” zegt Kommer Quist. “Wij vonden hem een goede werkgever en een goed mens en die anders over hem spreekt, spreekt vanuit jaloezie, zo zie ik dat. Hij had een uiterst bekwame boekhouder, Frans de Leeuw uit Oud-Vossemeer. Hij had goede vakmensen in dienst. Johannes Vermaas was een uitstekende metselaar. Hij heeft Krijn Reijngoudt het vak geleerd. We maakten van alles mee. Toen we eens in Nieuwerkerk werkten, regende het zo hard, dat we dagen niet konden werken en daarna begon het opeens stevig te vriezen. Dan zit alles tegen. De waterzuivering in Flipland was moeilijk droog te krijgen.” Het bedrijf

In 1958 had Bouwbedrijf De Raat een personeelsuitje naar de Wereldtentoonstelling in Brussel. In het midden, aan het hoofd van de tafel, Pieter de Raat, naast hem Frans Nuts, helemaal rechts achteraan Gerrit Quist en Bram de Raat. Links vooraan Rien Feleus, naast hem Cees Timmermans en dan Wim Neele. Rechts vooraan Rien Kramer en Bram Steijn. Rien en Wim waren bevriend met Rob de Raat en wellicht daarom mee. Zij hadden een eigen bedrijf.

heeft een zware dobber gehad aan de bouw van de graansilo aan de haven van Sint-Annaland, in een periode van uiterst slecht weer. In 1969 volgde de zwanenzang van bouwbedrijf De Raat. Pieter de Raat is 29 juni 1994 overleden en op 2 juli van dat jaar begraven vanuit de Nederlandse Hervormde Kerk in Sint Philipsland, vanuit de kerkelijke gemeente die hij als notabel en president-kerkvoogd heeft mogen dienen. Zijn echtgenote, Tannetje Jacoba van den Berg, overleed op 17 februari 1997 en is vanuit dezelfde kerk begraven.

Met dank aan Kommer Quist

Bezoek van de burgemeester aan de weegbrug

De recentelijk geïnstalleerde burgemeester van de gemeente Tholen, mevrouw G.J. van de Velde-de Wilde, bracht op 19 mei jl. haar eerste officiële bezoek aan Sint Philipsland. In het kader hiervan werd aan de heemkundekring gevraagd de burgemeester het een en ander te vertellen over de (bijna) gerestaureerde weegbrug.

door Kees Koopman

Zodoende stonden Bram Wisse en Kees Koopman, beide bestuursleden van de heemkundekring, Han Fonteijne, restaurateur van de weegbrug, en Gerard Noorthoek, voormalig weger van de weegbrug, om 16.00 uur ter plekke klaar om de nieuwe burgemeester te ontvangen en uitleg te geven.

Han en Gert waren al vroeg gekomen om alles voor te bereiden. Han had een draaiboek gemaakt voor het openen van de luiken. Gert had het weegmechanisme nagekeken en een paar weegbriefjes klaargelegd voor de demonstratie. Bram en ik bespraken nog even de aandachtspunten voor haar bezoek.

Om 16.00 uur kwam de burgemeester, vergezeld door de delegatie van het organisatiecomité 'Dorpsbezoek Flupland', vanaf de molen naar de weegbrug gewandeld. Hier werden zij vóór de weegbrug opgewacht door de bemanning van de weegbrug. Na een korte kennismaking werd de burgemeester gewezen op het feit dat de weegbrug in Sint Philipsland de enige overgebleven weegbrug is in de gemeente Tholen en dat dit unieke culturele erfgoed bewaard en gerestaureerd is op initiatief van de heemkundekring '*Philippuslandt*', die nu eigenaar van de weegbrug is. Hierbij bleef niet onvermeld dat Jan Kempeneers, oprichter van de heemkundekring, in 2003 dit project heeft aangezwengeld.

De burgemeester bleek zeer onder de indruk van het feit dat een vereniging zodanig betrokken was bij de lokale historie dat zij zich zelfs ontfermde over de weegbrug. Kees Koopman maakte daarop de opmerking dat het behoud van dit soort zaken eigenlijk een gemeentetaak was en niet van een heemkundekring!

Han Fonteijne vertelde honderduit over de restauratie van de weegbrug en ook hiervan was de burgemeester zeer onder de indruk gezien de vele vragen die zij aan Han stelde. Vanwege het tekort aan licht in de weegbrug werd met geopende luiken de werking van de weegbrug uit de doeken gedaan door Gert Noorthoek waarna een demonstratie volgde. Daar Bram Wisse reeds in een vroeg stadium betrokken was bij de pogingen de weegbrug te behouden, heeft hij de burgemeester een en ander verteld

Oud-weger Gert Noorthoek demonstreert de werking van de weegbrug.

over de heemkundekring en de eerste stappen om de weegbrug voor het eiland Sint Philipsland te behouden. Verder is mevrouw van de Velde gewezen op de aanhoudende problemen met de aangebrachte graffiti waar de heemkundekring niet blij mee is.

Vervolgens werd de burgemeester het laatste nummer van 'Cronieke' aangeboden waarbij haar verteld werd dat in dit nummer alle artikelen,

gepubliceerd in de voorgaande nummers, vermeld staan.

En toen ... begon het te stortregenen zodat de delegatie snel met de buurtbus werd afgevoerd naar het dorps huis 'De Wimpel' voor een hapje en een drankje.

Een geslaagde actie van de heemkundekring en van alle verenigingen op Sint Philipsland.

~~~~~

Herdenking bij oorlogsmonument Anna Jacobapolder

Het Kompas herdenkt de gevallen

Elk voorjaar, zo rond de datum 5 mei, bezoekt een delegatie van het bestuur van de heemkundekring het herdenkingsmonument van Piet Avontuur op de begraafplaats in Anna Jacobapolder. De exacte datum is afhankelijk van de krokusvakantie van de scholen omdat het jaarlijkse bezoek afgelegd wordt samen met enkele groepen van de Christelijke Basis School 'Het Kompas'.

*door Cokky Schults-van Goch
met een inleiding van Fons Vlegels*

Sinds de basisschool dit monument heeft geadopteerd, houden de kinderen er toezicht op dat het monument er goed verzorgd bijstaat. Sederdien is het de goede gewoonte om samen met enkele bestuurders van de heemkundekring de bevrijding van Nederland te herdenken. Ook dit jaar heeft deze herdenking weer plaatsgevonden en opvallend deze keer was dat de aanwezige kinderen erg betrokken waren. Kennelijk hadden sommigen zich erg verdiept in de materie want behalve dat er veel

vragen werden gesteld waren het ook nog eens vragen met de nodige diepgang. Toen eenmaal duidelijk was dat er op het kerkhof oorlogsslachtoffers begraven liggen, werd zelfs besloten tot een rondgang op het kerkhof om de bewuste graven te bezoeken.

Over het bezoek van 23 april 2015 schreef de directeur van de school Cokky Schults-van Goch het volgende verhaal:

Op donderdag 23 april zijn we weer met groep 6-7-8 van CBS 'Het Kompas' onder leiding van juf

De leerlingen bij het oorlogsmonument.

Colinda Ligtendag en juf Cokky Schults naar het monument op de begraafplaats van Anna Jacobapolder geweest. De school heeft dit monument na plaatsing in 2008 geadopteerd. Toen Jan Kempeneers als lid van de heemkundekring hoorde dat na het overbrengen van de resten van Piet Avontuur naar het familiegraf de steen vrijkwam, heeft hij alles in het werk gesteld om een monument op de begraafplaats in Anna Jacobapolder te

realiseren. CBS Het Kompas heeft dit monument geadopteerd en de kinderen letten er op dat het monument netjes blijft.

Elk jaar zorgt de heemkundekring ervoor dat er een paar plantjes door de kinderen geplant kunnen worden bij het monument. Bram Wisse en Fons Vlegghels van het bestuur van de heemkundekring waren ook aanwezig om ons het een en ander te vertellen over de geschiedenis van het monument met de steen van Piet Avontuur. Op de gedenkplaat staan ook de namen van de andere gevallen tijdens de nacht van 22 op 23 januari 1945. In die bewuste nacht stak een Duitse gevechtseenheid vanuit Bruinisse het Zijpe over en viel de op Sint Philipsland aanwezige eenheid van Poolse, Britse en Nederlandse (Stoottroepen) militairen aan.

Wij willen blijvend de mensen die gevallen zijn voor onze vrijheid herdenken! De groep bezocht ook de twee oorlogsgraven op de begraafplaats. Na het planten hielden de kinderen, leerkrachten en mensen van de heemkundekring een minuut stilte.

Noteert u alvast in uw agenda

Op donderdag 21 april 2015 vindt de jaarlijkse ledenvergadering plaats in het Jeugdgebouw van de Hervormde Kerk aan de Schoolstraat te Sint Philipsland. Wij nodigen alle leden uit; aanvang 19:30 uur.

Bij deze Cronieke zijn een tweetal inlegvellen gevoegd. Eén met de uitnodiging voor de algemene ledenvergadering en één met betrekking tot het contributiegeld. Gaarne uw aandacht hiervoor!

Archeologisch nieuws

De SCEZ (Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (red.)) heeft in het afgelopen voorjaar de pilot ‘Behoud en beheer van niet-rijksbeschermden archeologische monumenten in het Buitengebied van de Provincie Zeeland’ uitgevoerd. De grondslag van het Nederlandse archeologiebeleid is het behoud van archeologische resten in de bodem. Dit neemt niet weg dat door veranderingen in het bodemgebruik de kwaliteit toch achteruit kan gaan.

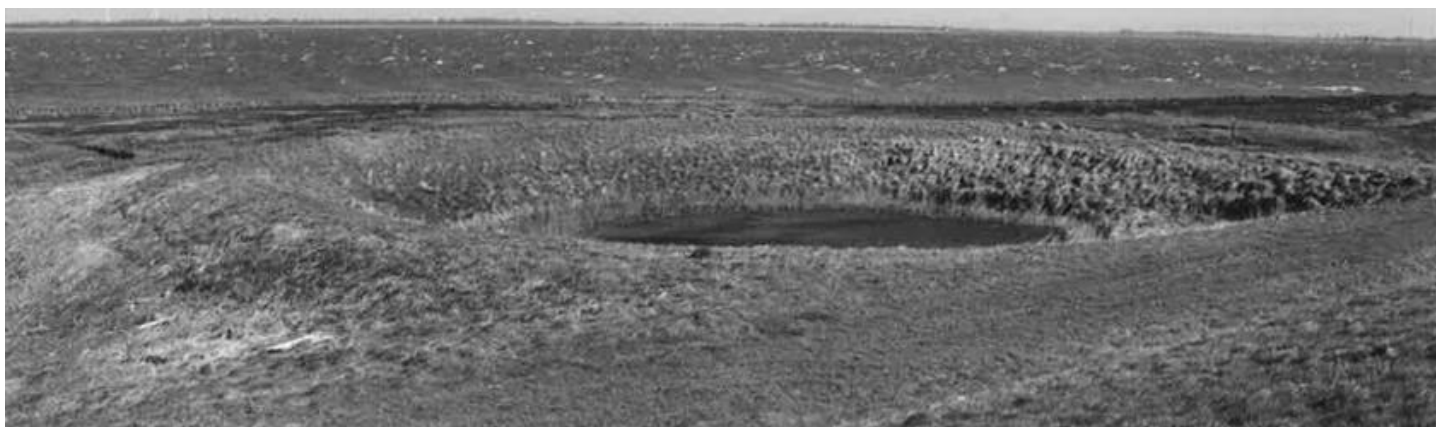
Met de pilot wordt inzicht verkregen in de kwaliteit van en eventuele bedreigingen voor Zeeuwse archeologische monumenten. Dit maakt het mogelijk te anticiperen op eventuele processen die de kwaliteit ervan het archeologisch bodemarchief bedreigen, zodat de huidige kwaliteit ook de toekomst gegarandeerd kan worden. In sommige gevallen zijn hiervoor aan vullende beheers- en inrichtingsmaatregelen noodzakelijk. Het doel van de pilot is tevens om duidelijkheid te krijgen over werkwijze, kosten en mogelijke problemen waar in de uitvoering tegenaan kan worden gelopen.

Om te weten welke maatregelen nodig zijn, is eerst inzicht in de huidige situatie vereist. Dit wordt verkregen door middel van een ‘nulmeting’. Het doel hiervan is het beschrijven van de huidige toestand en de aanwezige bedreigingen. De

resultaten van de nulmeting vormen de basis voor een behoud- en beheerplan. Hierin wordt aangegeven welke maatregelen noodzakelijk zijn om de kwaliteit van het terrein te waarborgen.

In het kader van de pilot is voor vier terreinen een nulmeting uitgevoerd en een behoud- en beheerplan opgesteld, te weten bij de Bruinisser stelberg (buitendijks bij Anna Jacobapolder op Sint Philipsland), op het kerkhof van Oud-Ellemeet (ten noordoosten van Serooskerke op Schouwen), op het kasteelterrein Bruëlis in Kapelle en op het terrein van de opgemetselde fundamente van het klooster te Vrouwenpolder.

Met toestemming van de SCEZ is dit artikel overgenomen uit het tijdschrift ‘Zeeuws Erfgoed’ van juni 2015.

In Memoriam

Wij zijn geïnformeerd dat in het vorige jaar de onderstaande leden helaas zijn overleden.
Het is onze gewoonte hiervan melding te maken in de Cronieke.

Mw. A. Wagemaker-Knoop, echtgenote van C.M. Wagemaker, overleden 23 januari 2015

Dhr. A. Neele, weduwnaar van C.D.P. Neele, overleden 14 mei 2015

Mw. M. Quist-Reijngoudt, echtgenote van W.M. Quist, overleden 22 mei 2015

Dhr. J.A. Voshol, weduwnaar van J.C. Wesdorp, overleden 28 mei 2015

Mw. R. Moerland-Borgo, echtgenote van C. Moerland, overleden 11 augustus 2015

Dhr. P.J. de Ruijter, echtgenoot van E.S. Verwijs, overleden 21 september 2015

De Zeeuwse Dialecten

In 2014 bestond het 'Woordenboek der Zeeuwse Dialecten' 50 jaar. Naar aanleiding hiervan heeft de redactie gesproken met de coördinator van de dialectgroep, Esther van der Vlies, die namens de heemkundekring meewerkt aan het behoud van het Zeeuws dialect. In het kader hiervan hebben we ook toestemming gekregen van Prof. dr. Jacques Van Keymeulen om zijn artikel over het 'Woordenboek der Zeeuwse Dialecten' (gepubliceerd in het blad 'Nehalennia' - aflevering 187) verkort over te nemen.

Esther van der Vlies-van Dijke: coördinator werkgroep dialect

Zoals hierboven vermeld heeft *Het Woordenboek der Zeeuwse Dialecten* in 2014 zijn vijftig jarig bestaan gevierd. Ook het dialect dat gesproken wordt in Sint Philipsland en Anna Jacobapolder is in het Woordenboek opgenomen.

Heemkundekring *Philippuslandt* draagt via haar 'dialectgroep' nog steeds bij aan het actualiseren van het Woordenboek. Elk kwartaal ontvangt Esther van der Vlies, de coördinator van de dialectgroep, van de *Zeeuwse Vereeniging voor Dialectonderzoek* een vragenlijst om in te vullen. Een groepje van twaalf geïnteresseerden komt dan een 'aevondje bie mekaore' om gezamenlijk de vragenlijst op zijn Fluplands in te vullen. Volgens de redactie was dit een goede reden voor een gesprekje met Esther.

Esther is geboren en getogen op het eiland Tholen. Ze trouwde met Jan van der Vlies, geboren in Oud-Vossemeer. Hij was werkzaam bij de Provinciale Zeeuwse Electriciteits-Maatschappij (PZEM) en werd na de Ramp in 1956 overgeplaatst naar Sint Philipsland. Esther heeft sinds dat jaar nergens anders meer gewoond zodat ze zich helemaal een Fluplander voelt!

Esther sprak thuis Zeeuws en hecht veel waarde aan zowel het spreken van dialect als het behouden van het culturele en industriële erfgoed. Ook wil ze graag haar steentje bijdragen aan het Fluplandse verenigingsleven. Het is dan ook geen wonder dat ze na de oprichting van de heemkundekring in Sint Philipsland (2001) onmiddellijk lid werd van deze kring. Al snel werd ze gevraagd voor een

HEEMKUNDEKRING 'PHILIPPUSLANDT'

Uitnodiging voor een bijeenkomst van de dialectgroep op dinsdag 7 juli, 19.30 uur in het Verenigingsgebouw aan de Schoolstraat.

Het onderwerp voor deze avond is: 'Het weer en de schoonmaak'

Ik hoop dat jullie op deze avond allemaal aanwezig kunnen zijn.

Bij verhindering graag een berichtje naar Esther vóór dinsdag 7 juli.

Met vriendelijke groet,

Esther van der Vlies, tel. 0167-572336

bestuursfunctie. Ze is jaren lang bestuurslid geweest en heeft nog steeds de leiding over de dialectgroep. Hoe gaat ze te werk? Een paar weken voorafgaande aan de dialectbijeenkomst stuurt ze een uitnodiging (zie onderaan) met kopieën van de in te vullen vragenlijst naar de deelnemers zodat ze zich goed kunnen voorbereiden. Helaas zag de laatste deelnemer uit Anna-Jacobapolder zich genooddaakt er mee op te houden zodat er momenteel geen inbreng vanuit de Polder is. Hoewel het verschil tussen het dialect van Flupland en dat van de Polder gering is, bestaan er toch verschillen. In Flupland zeggen ze bijvoorbeeld 'mogge' en in de Polder 'mugge' of in Flupland wordt 'dulf' en in de Polder 'slôôt' gezegd. Esther is dus op zoek naar een vervanger en niet alleen een

Esther van der Vlies

vervanger uit de Polder maar zou graag haar werkgroep verder willen uitbreiden. Daarom hierbij een oproep voor nieuwe vrijwilligers voor het dialectonderzoek.

Op onze vraag wat een typische Fliplandse uitdrukking is, antwoordt Esther 'most-dan-nie' hetgeen een bevestiging is van wat de ander heeft gezegd. We hebben dit niet in het woordenboek

kunnen vinden! Esther is dan ook bang dat deze uitdrukking en andere in de toekomst verloren zouden kunnen gaan daar ze opgemerkt heeft dat de jongere generatie in het dorp steeds minder dialect spreekt. Dit geldt ook voor kinderen uit gezinnen waar beide ouders thuis Zeeuws spreken.

Dit is voor Esther een reden te meer om het dialect schriftelijk vast te leggen voordat het te laat is. *Most-dan-nie* !

Vijftig jaar Woordenboek der Zeeuwse Dialecten (WZD)¹

M.P. De Bruin schreef in 1979: "Het mag bekend worden verondersteld, dat het samenstellen van een woordenboek een speciale mentaliteit vraagt. Alleen het corrigeren al vergt een inspanning om buiten zinnen te geraken, vooral wanneer men aan dialectwoordenboeken denkt"². De geleerde professor Scaliger zou al in de 16de eeuw opgemerkt hebben dat een terdoodveroordeelde de keuze zou moeten krijgen tussen de executie of het schrijven van een woordenboek. Het is dan ook bijzonder dat er in Zeeland zoveel lexicografisch werk verricht is.

door Prof. dr. Jacques Van Keymeulen (verbonden aan de Vakgroep Taalkunde – Nederlands van de Universiteit Gent).

Josua van Iperen, geboren in Middelburg en predikant te Veere, lanceerde in 1762 in de Leidse *Tael- en dichtkundige bijdragen* een oproep 'tot het helpen toestellen van een oordeelkundig Nederduitsch woordenboek'. Dat idee leidde uiteindelijk tot het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, het uitgebreidste woordenboek dat er bestaat voor enige taal ter wereld. Toen de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde in 1778 het initiatief nam om in alle provincies woorden te laten verzamelen, kwam ook een reactie van Adriaan Kluit, rector van de Latijnse school in Middelburg. Hij is waarschijnlijk de allereerste die Zeeuwse woorden (meer bepaald Walcherse) op een lijstje heeft gezet.

Bekender dan Van Iperen of Kluit is uiteraard Johan van Dale, hoofdonderwijzer en archivaris in Sluis, die in 1872 - het jaar van zijn overlijden - de eerste druk van het nu toonaangevende *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, de zogenaamde *Dikke Van Dale*, bezorgde. Hij schrijft in het voorbericht: "Het schrijven van een Woordenboek is een ondanbaar en verdrietig werk. Is er veel dat

men heeft opgenomen of verbeterd, er is nog veel meer dat men vergeten heeft, dat de aandacht ontsnapt is en alzoo onverbeterd is gebleven."

De negatieve geluiden die in verband met het maken van woordenboeken vernomen kunnen worden, hebben in elk geval mevrouw Hendrika C.M. Ghijsen niet afgeschrikt om toch aan een omvangrijk woordenboek te beginnen: het *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten* (WZD). Het WZD is een bijzonder woordenboek geworden, geschreven door een bijzondere vrouw.

Het WZD is niet enkel bijzonder door zijn omvang en nauwkeurigheid, maar ook door het feit dat het door een vrouw -Dr. Rika Ghijsen- is samengesteld met de hulp van talrijke medewerkers. Er bestaan momenteel in het Nederlandse taalgebied een paar honderd grote en kleine dialectwoordenboeken die via 'vrijwillige lexicografie' tot stand zijn gekomen - mij is enkel het WZD bekend als het werk waarvan een vrouw de leiding had, maar dat werd dan ook het beste. Naast (en na) mevrouw Ghijsen moeten trouwens ook mevrouw Van de Putte (de tweede secretaris van de *Vereeniging*) en mevrouw Van den Broecke-De Man gememoreerd worden als de drijvende krachten achter de Zeeuwse dialectlexicografie.

¹ De tekst is mede gebaseerd op de feestrede, uitgesproken door de auteur, op 22 november 2014 in Middelburg.

² De Bruin 1979, Het kroonjaar van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. In: *Taal- en Tongval* 31. blz. 121.

Het WZD verscheen in 1964 en beslaat 1232 bladzijden; er is ruim dertig jaar aan gewerkt. Het werd uitgegeven door de *Zeeuwse Vereeniging voor Dialectonderzoek* bij Van Goor in Den Haag. Het beleefde acht ongewijzigde herdrukken en is momenteel uitverkocht.

Een dialectwoordenboek: waarom en voor wie?

Na een eerste aanzet in 1928, werd op 13 april 1929 de *Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek* officieel opgericht, met zetel te Middelburg. De *Vereeniging* had tot doel de belangstelling en de bestudering van de Zeeuwse dialecten te bevorderen, onder andere door samenstelling van een "woordenboek der Zeeuwsche dialecten". Uit de inleiding van het WZD zelf blijkt zowel een wetenschappelijke als een populaire doelstelling; over de uitgave lezen we op bladzijde v van de *Ter Inleiding* het volgende: "Moge ze enerzijds ingang vinden bij hen, die de vergelijkende studie der Germaanse dialecten beoefenen, anderzijds genoeg verschaffen aan allen, Zeeuwen en niet-Zeeuwen, aan wie taal en gebruiken van deze streken lief zijn".

Daarnaast is het duidelijk dat men via de taalschat ook de volkscultuur van de Zeeuwen wou ontsluiten. De grote aandacht voor de folklore (onder andere de klederdrachten en gebruiken) met de mooie tekeningen van de Zeeuwse kunstenaar J. Prince legt daarvan getuigenis af.

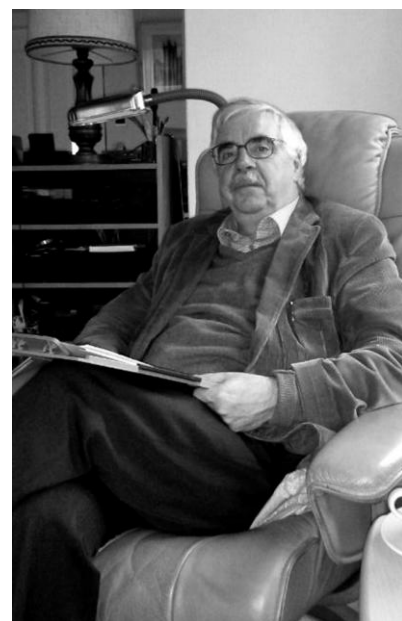
Het Woordenboek der Zeeuwse Dialecten: een karakterisering

Bij het WZD ligt de klemtoon allereerst op woorden en betekenissen die niet in het Algemeen Nederlands voorkomen. Op de tweede plaats is het historiserend. De bestreken periode is het "laatste kwart van de 19de eeuw tot heden". Aangezien dat heden (meer bepaald 1964) nu vijftig jaar achter ons ligt, is het WZD eigenlijk voor een groot deel een echt historisch woordenboek geworden. Op de derde plaats heeft het onderzoek van het plattelandsdialect voorop gestaan; aan het "Burgerzeeuws" (bijvoorbeeld dat van Middelburg en Vlissingen) werd maar "in het voorbijgaan aandacht besteed".

Materiaalverzameling

Mevrouw Ghijsen heeft maar van een klein aantal gepubliceerde woordenlijsten gebruik kunnen maken; het leeuwendeel van het materiaal werd

verkregen via de dialectvragenlijsten die vanaf 1929 met het *Vereenigingsnieuws* over heel Zeeland en de Zeeuwsprekende eilanden Goeree en Overflakkee werden uitgestuurd. Ook het Land van Hulst werd tot het onderzoeksgebied gerekend, hoewel het dialect daar meer bij het Waaslands (in

Prof. dr. Van Keymeulen

Oost-Vlaanderen) aansluit dan bij het Zeeuws. Typisch voor deze vragenlijsten was de opvraagmethode, waarbij woorden en uitdrukkingen op lijstjes werden gezet en aan de medewerkers werd gevraagd of ze de woorden kenden (en zo ja met welke betekenis), synoniemen konden opgeven voor hun eigen dialect, uitdrukkingen ermee konden vormen enz. Een aantal medewerkers stuurden woordenlijsten in die als basis voor vragenlijsten werden gebruikt.

Het aantal medewerkers was zeer aanzienlijk (de lijst achteraan in het WZD bevat ongeveer zes honderd namen); het WZD had inderdaad een zeer groot maatschappelijk draagvlak. Mevrouw Ghijsen zorgde er systematisch voor dat alle eilanden, regio's en steden, én alle inhoudelijke thema's in het WZD vertegenwoordigd waren.

De basisgegevens van het WZD, d.i. de ingevulde vragenlijsten, worden zorgzaam bewaard door het *Zeeuws Archief*. Hoe belangrijk een dergelijke bewaring is, werd duidelijk tijdens de Tweede Wereldoorlog: in de meidagen van 1940 gingen de letters A-F van het woordenboek, die net voor de druk gereed waren gekomen, door een brand verloren. Gelukkig kon de tekst hersteld worden, aangezien de oorspronkelijke antwoorden bewaard waren gebleven.

De woorden werden door de invullers van de vragenlijsten opgetekend in hun lokale vorm en

klank. Mevrouw Ghijsen heeft die basisgegevens dan omgezet in een eenvormige Zeeuwse spelling - trefwoorden werden in principe op z'n Walchers weergegeven, behalve wanneer het woord niet op Walcheren voorkwam; dan gold de spelling van de regio waar het opgetekend werd. De spelling die mevrouw Ghijsen ontwierp, stelde de leesbaarheid voorop; ze geeft de Zeeuwse klanken benaderend weer. Zoals ook voor de spelling van het Nederlands het geval is, heeft ook de Zeeuwse spelling al voor heel wat discussie gezorgd.

Het WZD en de vervolgprojecten

Vragenlijsten

Het WZD was met het verschijnen van het derde deel in 1964 afgerond, maar het zou natuurlijk erg jammer geweest zijn om de medewerkers te bedanken en de *Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek* op te doeken - er was overigens nog genoeg werk te doen; een woordenboek is immers nooit af. Men wou bijvoorbeeld graag meer te weten komen over de woordenschat van de visserij. Tussen 1964 en 1976 werd naarstig verder gewerkt met het oog op een supplement; vragenlijsten werden uitgestuurd, nu via het *Bulletin* van de *Werkgroep Historie en Archeologie van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, en later - tot op de dag van vandaag - in *Nehalennia*.

Regioboeken

De inspanningen van de *Vereeniging* leidden tot de zo genaamde regioboeken; het eerste (gepubliceerd in 1978) gaat over het *Dialect in West-Zeeuwsch-Vlaanderen* met onder andere systematische ordeningen in plaats van alfabetische en ook

aandacht voor andere dialectische verschijnselen dan woordenschat alleen. Er verschenen in totaal negen regioboeken, waarin de aandacht voor allerlei vakwoordenschat opvalt.

Het Supplement

Het materiaal van de negen regioboeken kwam, samen met nog andere gegevens, in het *Supplement* terecht, dat in 2002 verscheen - ongeveer veertig jaar na het WZD. Het is een mooi boek geworden, 255 bladzijden dik, met nog eens 136 bladzijden tekst over het Zeeuwse volksleven.

Het WZD gaat digitaal

In 1994 nam de digitalisering van het WZD een aanvang. Op basis van het digitale bestand is een Nederlands naar Zeeuws register op het WZD tot stand gekomen. In 1998 leerde Rinus Willemsen, secretaris van de *Vereeniging*, het WZD praten: met hulp van programmeurs van Omroep Zeeland en vooral van zeer vele Zeeuwse vrijwilligers werden een 3000-tal voorbeeldzinnen tot geluidsfragmenten verwerkt en aan de teksten verbonden. Door op tekst van de voorbeeldzin te klikken, laat men de computer de zin in het Zeeuws uitspreken.

In 1999 werd dan een CD-ROM gepresenteerd met het register, de geluidsfragmenten, en nog vele andere informatie, zoals allerlei encyclopedische gegevens over de Zeeuwse plaatsen en ook beeldmateriaal. De CD kan zelfs het Zeeuwse volkslied zingen! Het project is nu zestien jaar oud en was zijn tijd blijkbaar te ver vooruit - het was waarschijnlijk het eerste pratende woordenboek ter wereld, maar de verkoop ervan werd geen succesverhaal. De waarde van het geluidsmateriaal zal echter in de toekomst alleen maar toenemen.

De toekomst van de Zeeuwse dialectlexicografie *Heruitgave?*

Het *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten* is uitverkocht; er moeten zo'n 8000 exemplaren verspreid zijn. Het *Supplement* is nog beschikbaar - vele Zeeuwen gaan nog zonder Supplement door het

leven! Er bestaat nu ook een *Zeeuwse Woordenbank* met daarop *WZD* en *Supplement* (zie: www.zeeuwsewoordenbank.nl).

Men zou ook kunnen overwegen het *Supplement* in het *WZD* te integreren, en dus een herziene uitgave te maken. Via een voorintekening zou men kunnen zien of de uitgave van een papieren woordenboek financieel nog haalbaar is. Anders moeten eventuele belangstellenden zowel *WZD* als *Supplement* kopen. Ik denk niet dat men daarmee de nagedachtenis van mevrouw Ghijsen onrecht zou aandoen. Het woordenboek van Van Dale is een paar tientallen keren herwerkt, en Van Dale is er alleen maar beroemder door geworden - men heeft de herwerkte drukken van zijn woordenboek gewoonweg naar hem genoemd.

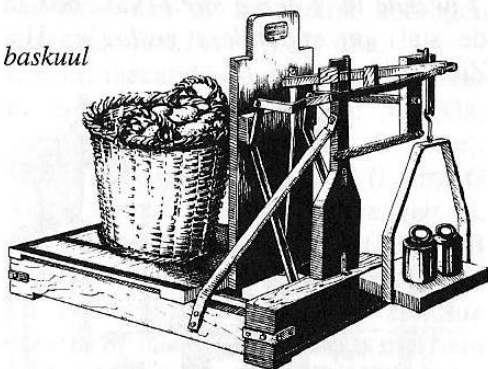
Database?

Nu het *WZD* en het *Supplement* digitaal ter beschikking zijn gekomen, kan men denken aan het creëren van een Zeeuwse lexicografische database. Een (verrijkte) database zou o.a. een publicatie enkel gewijd aan de spreekwoorden of uitdrukkingen of aan een bepaald thema (een woordenboekje voor de flora, de fauna, de visserij) mede mogelijk maken, al dan niet in papieren vorm.

baskuul

1. weegschaal, bascule, in de uitdr.: *daor ôôr-de op den baskuul gezet*: daar wordt je doopceel gelicht: geg. d. Lam.

baskuul

2. weegbrug op de kaai, geg. d. Sls. Zie: *faviebank*; *faerbank(e)*.

bassestrikken touwen die door de leren kokers (*bassen*) van een paardetuig gaan, geg. d. Gde. Zie: *'oziestrikken*.

Bassevelde, in de uitdr.: *langs Bassevelde op 'n paerd krupen*: niet voor de makkelijkste weg kiezen (zowel lett. als fig.): ZVW. Aant.: zou te maken hebben

Voortgezet onderzoek?

Net zoals elders in het Nederlandse taalgebied staan ook in Zeeland de dialecten onder toenemende druk van de standaardtaal - de jeugd spreekt een ander Zeeuws dan de oudere generatie - en ook zijn vele woorden verdwenen samen met de zaken die ze benoemden. Het *WZD* zou kunnen dienen als basis voor wetenschappelijk onderzoek naar die taalverandering: welke woorden zijn nog bekend bij de jeugd en waarom? Waarschijnlijk is er naast opvraging omtrent het 'nieuwe Zeeuws' ook nog werk te doen in verband met de naamkunde. Zijn alle toponiemen (= de plaatsnamen) al opgevraagd, samen met de dialectische uitspraak ervan? Vele oude (en ook moderne) toponiemen leven enkel in de mondelinge taal. Hetzelfde geldt ook voor de studie naar bijnamen - vroeger hadden heel wat mensen bijnamen die nooit in geschreven teksten zijn terechtgekomen.

Besluit

Een woordenboek is niet alleen een naslagwerk, maar ook een inventaris van de kennisinhouden die door de taalgemeenschap als belangrijk worden beschouwd en daarom van een benoeming worden voorzien. In een uitgebreid regionaal woordenboek als het *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten* gaan dialect en volkscultuur dan ook hand in hand. Mevrouw Ghijsen heeft een aantal zeer gelukkige beslissingen genomen wat de opbouw van het woordenboek betreft, en heeft van bij het begin de hulp gezocht van professionele taalkundigen als dat nodig was. Ze heeft een monument voor de Zeeuwse taal en cultuur tot stand gebracht.

Een dialectwoordenboek schrijven is een werk van zeer lange adem, vooral omdat men een beroep moet doen op de dialectsprekende bevolking om de gegevens aan te leveren. Een eindredacteur als mevrouw Ghijsen heeft evenveel taalkundige als organisatorische talenten moeten hebben. Gelukkig heeft het aan medewerking niet ontbroken; zowel het *WZD* als de projecten die zijn gevolgd, zijn tot stand gekomen door de inspanningen van honderden vrijwilligers, die werden samengebracht door mensen met begeestering en visie, in een "gezamenlijke vrijwillige inspanning" en "niet uit noodzaak, maar uit liefde", zoals C. Kruyskamp het bij de huldiging van mevrouw Ghijsen zo mooi heeft verwoord.

Memoires van M.M. Vermeij-Filius – aflevering 2

Vorig jaar publiceerden wij de eerste aflevering van de memoires van mevrouw M.M. Vermeij-Filius. Deze memoires zijn opgebouwd volgens onderwerpen op alfabet. Vorig jaar hebben wij de B(evrijding) uitgekozen. Nu is het de beurt aan de A(aantrekkingskracht) en de C(enten).

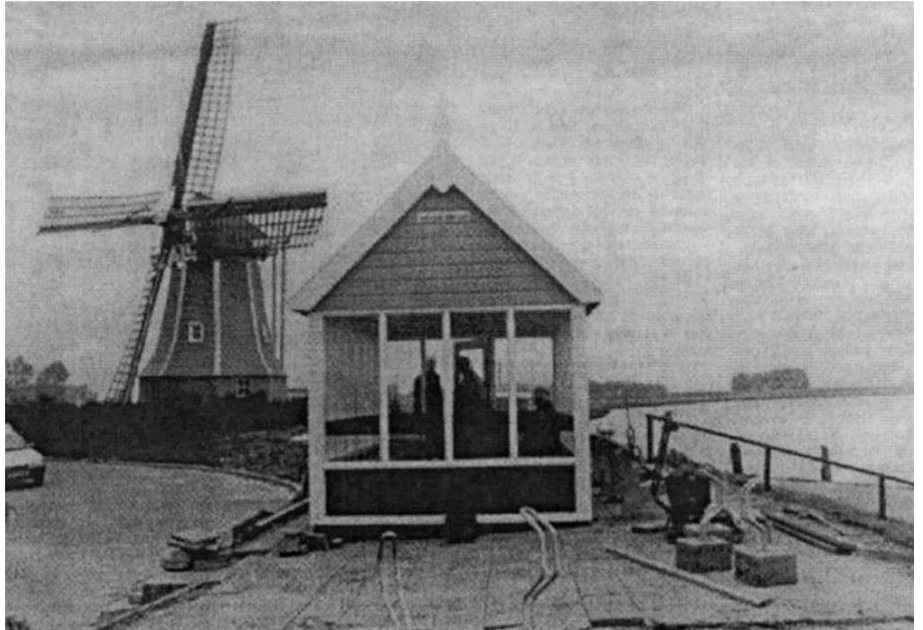
Aantrekkingskracht

Het nieuwe 'praathuisje' van Flipland staat weer op precies dezelfde plaats als het voormalige. Het heeft nu ook een naam gekregen en heet 'Het Wachtje' naar een vroeger wachthuis uit de Franse tijd. Later werd dat een leuk romantisch woonhuis, met de achterkant in en op de dijk gebouwd en de voorkant gericht naar de haven. Het Wachtje van nu staat opnieuw dicht bij molen 'De Hoop' en weer met uitzicht op de haven en de Krabbenkreek. Hoewel met ramen aan alle zijden, zal ongetwijfeld het kijken naar de waterkant favoriet zijn bij de mannen van Flipland. Ze kunnen zodoende lekker beschut genieten van telkens een ander panorama. Eb en vloed, wind en wolken, zon en licht over het water bieden een steeds wisselende aanblik.

Ook op de 'kleine mannen' heeft het water van oudsher veel aantrekkingskracht. Sinds mensenheugenis spelen ze op en achter de dijk. De jongens graag met een bootje. Vaak was dat niet meer dan een oude klomp met een zeiltje erop, een touwtje eraan en klaar was het bootje!

De meisjes trokken eveneens graag naar de zeekant. Dat het niet mocht van thuis werd weleens vergeten. In plaats van varen was op de 'posten' lopen hun favoriete bezigheid. Tot ze merkten dat behalve het water ook de aarde trok als ze onzacht op de keien terecht kwamen. Ook toen ging alles met vallen en opstaan en in de meeste gevallen ook weer verder gaan. Na sommige ingrijpende gebeurtenissen is echter noch opstaan noch verder gaan mogelijk.

Als meisje van bijna vier jaar mocht ik in de zomer van 1937 soms ook achter de dijk spelen. Het zal alleen met laag water geweest zijn, anders was het natuurlijk veel te gevaarlijk voor een kleuter. Moeder was toen zestien weken in het ziekenhuis opgenomen. Tante Janna (moeders tante) nam de

Het Wachtje van tegenwoordig.

taak op zich om voor mij te zorgen. Om te kunnen spelen bracht ze me dan bovenop de dijk, waar ik het met de schipperskinderen moest zien te vinden. De schepen lagen in die tijd nog langs de dijk en vaak heel lang. Er viel immers weinig te verschepen in die akelige crisistijd. Wij als kinderen leden er niet onder, we vermaakten ons best. Van boven van de dijk naar beneden rollen, schelpen rapen of mooie steentjes zoeken. We hadden niet veel nodig om de dagen te vullen.

De magen vullen van groot en klein was voor de ouderen een heel wat zwaardere opgave, elke mogelijkheid daartoe moest worden benut, daarom waren er naast schipperskinderen ook 'schipperskippen' die hun kostje zoveel mogelijk aan de dijk opscharrelden. Hun hok hadden ze aan boord, moesten ze een ei leggen dan liepen ze druk 'pratend' over de lange loopplank naar het hok om dat rustig in eigen nest te kunnen doen. Daarna kwamen ze luid kakelend weer terug om gras en wormen te pikken. Enerzijds trok de rust van het eigen plekje, anderzijds de dijk voor de noodzakelijke buikvulling. Er als 'de kippen bij zijn' geldt eveneens voor de mensen. Er op uit voor

De Zuiddijk te Sint Philipsland.

de dagelijkse levensbehoeften en is die taak volbracht, vlug weer naar huis. Naar alles wat daar trekt, vrouw en kinderen, eigen stoel en eigen bed. Ook de plaats waar je geboren bent, is zo'n trekpleister. Positieve aantrekkingskrachten zowel bij dieren als bij mensen. Daar tegenover is er de negatieve aantrekkingskrachten, zoals geld, roem, macht, magie en magnetische kracht die over de hele wereld nog steeds invloed hebben.

Zo'n negatieve magnetische kracht maakte op 27 juli 1940 in één ogenblik een einde aan het leven van het schippersgezin van Jacob en Elizabeth Vermeij-Breure en hun drie kinderen Janna Marina, Bastiaan en Dirk. Het gebeurde drie maanden nadat de oorlog begonnen was.

Jacob Vermeij	45 jaar
Elizabeth Breure	41 jaar
Janna Marina	12 jaar
Bastiaan	7 jaar
Dirk	9 maanden

Hun schip heette: 'Janna Marina' genoemd naar zowel de moeder van de schipper als naar het dochtertje. Ze voeren op dat dramatische moment op het Hollands Diep in de buurt van Willemstad. Een magnetische zeemijn trok zich uit de diepte tegen het varende schip om vervolgens tot ontploffing te komen. Met als vreselijk gevolg dat in één moment vijf mensen uit het leven werden gerukt. Mijn moeder vertelde het mij destijds. Ik was toen zeven jaar en ik besepte het heel goed. Met de twee oudste kinderen had ik een paar jaar eerder zo leuk kunnen spelen, ik herinner ze me nu nog als de dag van gisteren, mijn speelkameraadjes van toen met hun lichte ogen en blonde haren. De baby heb ik niet gekend. Hij mocht niet lang op aarde zijn, slechts

negen maandjes. Ze waren op die zomerse zaterdagmiddag op weg naar Zuid-Beijerland. Dat was de geboorteplaats van de moeder van het gezin. In leven mochten ze daar helaas niet meer aankomen. Korte tijd later zijn ze er begraven. Op 1 augustus was Bastiaan in die plaats gevonden. Op 2 augustus vader en moeder te Willemstad. Op 3 augustus de baby te Goudswaard. Op 6 augustus Janna Marina te Middelharnis. Het schip was totaal verwoest, niets dan de roeiboot was heel gebleven en is later ergens aangespoeld. Toen de oorlog voorbij was heeft de familie Vermeij te St. Philipsland die roeiboot nog jaren kunnen gebruiken om mee te gaan vissen en 'peuren'. Voor de nabestaanden ging het leven weer verder. Voor hen die omkwamen was het ten einde. Voor hen was geen opstaan en verder gaan meer mogelijk. Bijna hadden ze op die fatale namiddag de plaats van bestemming bereikt. De kinderen hadden alle drie hun nette kleren al aan om de wal op te kunnen en vervolgens mee te mogen om inkopen te doen en op familiebezoek te gaan. Die familie had enige dagen erna de droevige plicht om bij de identificatie aanwezig te zijn. Dochter, schoonzoon en kleinkinderen, allen hadden ze als naaste familie heel goed gekend. Zij konden uit de kleding reconstrueren hoe het gegaan was. Omdat de moeder slechts in onderkleding gekleed was begrepen ze daaruit hoe het aan boord was verlopen toen het noodlot toesloeg. Moeder had - zoals alle moeders - de kinderen als eersten netjes aangekleed, doch was wat haar zelf betrof niet verder kunnen komen dan haar onderjurk. Zoiets verschrikkelijk, daar zijn geen woorden voor!

Dirk Vermeij Joh's zoon, mijn latere man, was toen bijna zeventien jaar. Kort voor het vreselijk gebeuren had hij tegen zijn oom Jacob moeten zeggen dat hij niet langer als knecht bij hem aan boord mocht blijven. Zijn ouders Johannis Vermeij en Helena Weststrate waren bang voor ongelukken met dat gevaarlijke oorlogstuig in de wateren. De schippers waren immers gewaarschuwd. Hun vrees werd bewaarheid.

Centen

Tot ongeveer 1940 [tot 1 oktober 1948 – Red.] werd er nog met halve centen gerekend. Het waren piepkleine koperen [bronzen – Red.] muntjes. Als een buurvrouw of -man vroeg of je een boodschap wilde doen deed je dat, graag zelfs, dan maakte je immers kans om een cent te verdienen. Deed je het

Van het omgekomen gezin bestaan geen foto's meer bij ons in de familie, behalve dit ene portretje van tante Bet met haar dochter Janna. Samen op een straatfoto, dragend met de boodschappen, ferm stappend vlug terug naar boord.

echter met een vriendinnetje dan halveerde de verdienste. Meestal werd het in dat geval voor elk een halfje, anders werd het te 'begrotelijk'. Dat halfje mochten we wel versnoepen, bij Leen van Zus op de Oostdijk of Krijntje van Kriene in de Achterstraat. Als je trots je verdiende loon thuis liet zien, moest die hele cent in je spaarpot. Het roze spaarvarkentje werd er echter niet vet van. De centjes waren maar dun gezaaid in die tijd, er gingen er weliswaar honderd in een gulden en halfjes zelfs tweehonderd, maar om er aan te komen, dat was een hele kunst.

In september en oktober 1942 moest al het vooroorlogse geld ingeleverd worden. Er kwam onooglijk lelijk geld voor in de plaats, zinken munten, zo licht als aluminium en grijsblauwig van kleur. Het halfje is toen voor altijd verdwenen. Ook het twee en halve centstuk het 'verduistik' op zijn Zeeuws gezegd en het mooie zilverkleurige

vierkante stuivertje kwamen na de oorlog niet meer in ons muntstelsel terug. Al het brons werd versmolten om oorlogstuig van te maken. Het zilver zal wellicht alleen om de waarde ingenomen zijn. Van 'zilveren kogels' heb ik tenminste nooit gehoord. Ze moesten wel alles hebben. Dubbeltjes, kwartjes, halve guldens, guldens en rijksdaalders. Het duurde tot ver na de oorlog eer het vertrouwde geld opnieuw in de circulatie terugkeerde. Het zinken oorlogsdubbeltje bleef zelfs tot in 1953 in omloop [15 september – Red.]. Na de geldinname in 1942 kwamen voor de guldens en rijksdaalders papieren flodders in de plaats. Het gulden biljet was bruinig van kleur en de rijksdaalder blauwig. Voor de gewone mensen maakte dat 'snertgeld' toen eigenlijk niet zoveel uit, het zilveren hadden ze voor de oorlog ook niet kunnen laten rinkelen.

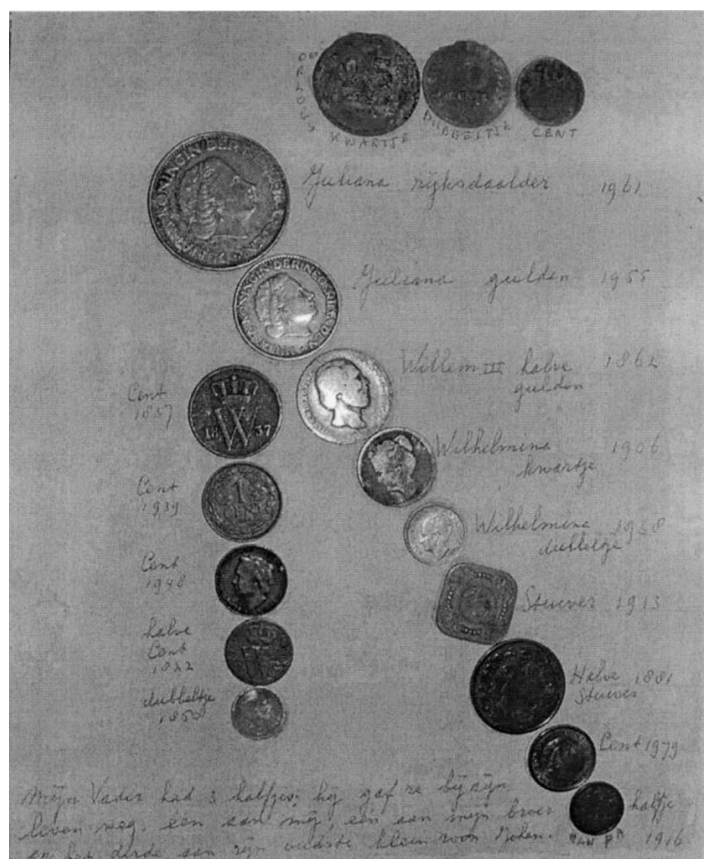
Het was immers op en te kort in die tijd. Eenvoudig omdat er haast geen werkgelegenheid was. Verder verdiende iemand die wel werk had bijna niets. De lonen waren immers zo extreem laag in die vooroorlogse

jaren. De cent en de stuiver kwamen na 1945 weer terug. De stuiver nu ook in ronde vorm en beide munten bronskleurig. Het zilveren geld kwam ook weer in omloop met uitzondering van de halve guldens.

Nu is het zilver geen zilver meer. Het werd vervangen omdat het zilver meer waarde had dan de munt in betaalwaarde aangaf. In omgesmolten toestand zou het dan meer kunnen opbrengen. Zoiets zou uitgeslapen lieden te pas kunnen komen, dus weg met het zilver. Enkele jaren geleden kwam er een nieuwe munt in omloop. Met een betaalwaarde van vijf gulden. Er is niets moois aan het is net een stuiver. Alleen ietsje dikker, dus het is nog verwarrend ook. Een vreemd iets vind ik altijd nog dat, ongeveer tien jaar geleden [1 maart 1983 – Red.], de cent uit de circulatie is genomen en dus als betaalmiddel niet meer bestaat. Maar er wordt sindsdien nog steeds mee gerekend. Nu worden 98

en 99 cent naar boven afgerond naar een gulden en 97 en 96 cent worden naar beneden afgerond op 95 cent. Voor de kinderen die praktisch moeten leren rekenen lijkt het mij verwarrend. Het lijkt een halve leugen, iets wat niet meer bestaat daar kun je toch niet mee rekenen.

Nu heeft ons land geen eigen gulden meer. In het kader van het Verenigde Europa komt de Euro er aan. Bijna alle Europese muntstelsels worden daarvoor op één hoop gegooid. Vraagt men nu op de markt wat de appels kosten dan geeft de koopman of -vrouw ten antwoord: "Vandaag een Euro de kilo vrouwe, 't is toch bekend voor niks ee". Wie had dat vijftig jaar geleden kunnen denken, toen na die nare oorlogstijd onze eigen koningin eindelijk weer op de centjes stond.

Abraham Mol 'de Amerikaan': een bijzondere Fluplander

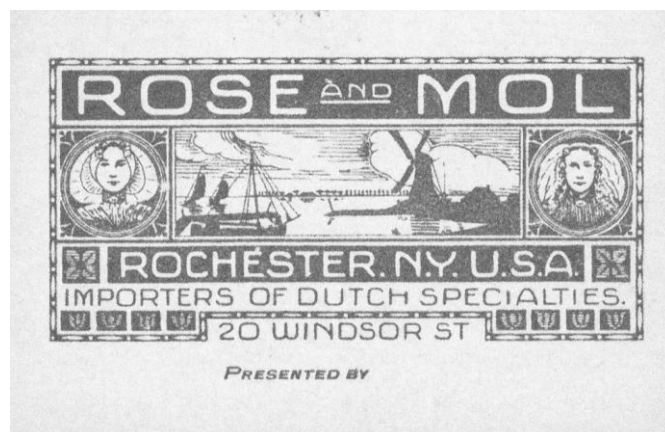
Een beetje verborgen in een halletje van het streekmuseum 'De Meestooft' in Sint-Annaland hangt een tekening van een alternatief 'Deltaplan' en wel uit 1933! Deze is getekend door Abraham Mol afkomstig uit Sint Philipsland. Deze tekening was de aanleiding voor de redactie van de 'Cronieke' om in het verleden van deze tekenaar te duiken.

door Jo Mol

Abraham Mol werd geboren op 28 juli 1885 op de boerderij de 'Hooge Boomen'. Zijn vader was Marinus Cornelis Mol en zijn moeder Suzanna de Blaay. Hij stamde uit een oud boerengeslacht dat al sinds de vijftiende eeuw in Zeeland actief was¹. Sinds 1716 boeren leden van de familie Mol op Sint Philipsland².

Maar deze boerenzoon wilde tot groot ongenoegen van zijn ouders geen boer worden. Hij wilde wat anders. Hij was leergierig en creatief. Hij volgde de opleiding voor onderwijzers. Tijdens die opleiding viel zijn tekentalent al op. Na deze opleiding vond

hij Nederland te klein en in 1906 emigreerde hij naar de Verenigde Staten.

Visitekaartje Rose and Mol

Verkade

Hij vestigde zich eerst in Grand Rapids in Michigan, een plaats waar veel Nederlandse immigranten woonden. Zijn kennis van de Engelse taal- en letterkunde was echter onvoldoende om gelijk als onderwijzer aan de slag te kunnen. Hij heeft in die periode een zeker Rose ontmoet, waarschijnlijk ook een Nederlander. Zij hebben samen een bedrijf opgericht (genoemd 'Rose-Moll') dat zich bezighield met de import van 'Dutch Specialties' (Nederlandse specialiteiten). Abraham was verantwoordelijk voor de reclame. Daar was hij dankzij zijn tekentalent zeer geschikt voor. Het bedrijf vestigde zich in Rochester in de staat New York. Hij tekende het visitekaartje. Hij was zijn Fliplandse achtergrond nog niet vergeten. Aan de rechterkant staat een mevrouw in Fliplandse dracht, dat was zijn moeder. Aan de linkerkant een mevrouw in Zuid-Bevelandse dracht. Helaas is niet meer te achterhalen wie dat was. In het midden de 'skyline' van Sint Philipsland, met de haven, de molen en het 'Wachtje'. Het bedrijf vestigde zich ook in San Francisco. Daar importeerden zij onder andere producten van Verkade. De reclametekeningen waren ook van de hand van Abraham.

Reclametekenaar

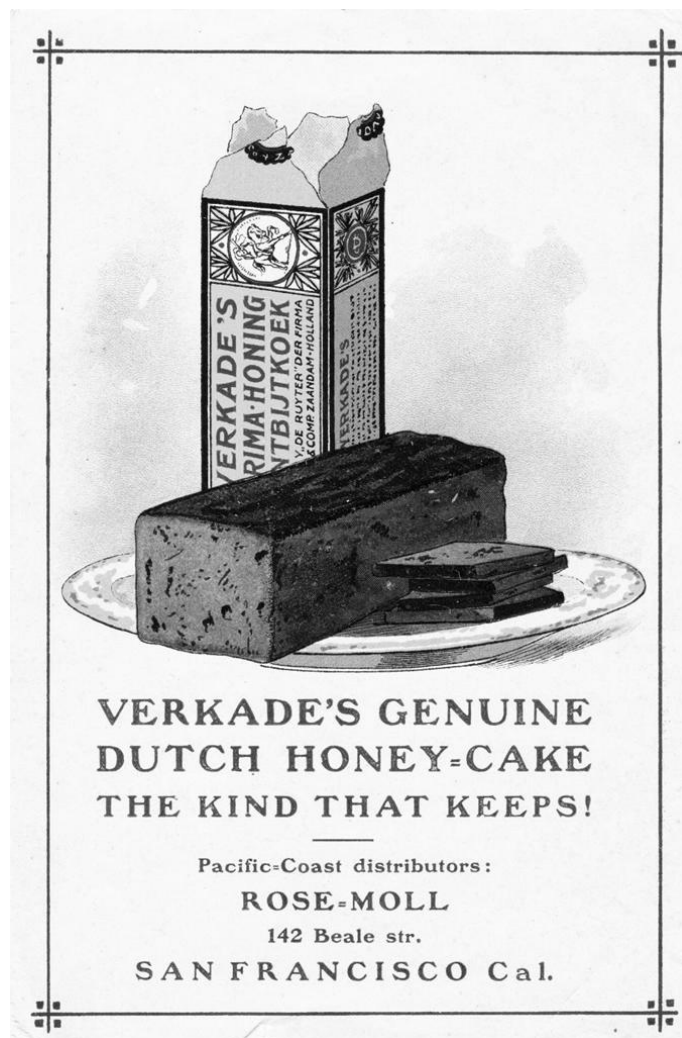
Met de opgedane ervaring als reclametekenaar keerde Abraham terug uit Californië. Hij vestigde zich in de staat New Jersey, eerst in Midland Park en later in Passaic, waar ook veel Nederlandse immigranten woonden. In Manhattan, New York ging hij aan de slag als reclametekenaar. Hij had duidelijk succes. Hij was vrijgezel en verdiende goed. Daarom kon hij zich permitteren om veel te reizen. Zo maakte hij in 1923 een grote reis door Zuid-Afrika. Ook kwam hij regelmatig op Sint Philipsland, bij zijn broers op 'Hooge Boomen'.

Deltaplan

Begin jaren dertig was Abraham weer op Sint Philipsland. In die periode was er een zware noordwesterstorm gecombineerd met springvloed, een zelfde combinatie als bij de Ramp in 1953. Hij ging bij de zuidwesthoek van de Oude Polder op de dijk kijken. Hij zag het water tot dicht bij de kruin van de dijk staan. Terug in Amerika kon hij dat beeld niet loslaten. Al nadenkend kwam hij tot de conclusie dat een beetje ophogen van de dijken niet voldoende zou zijn. Hij komt tot dezelfde conclusie

als de latere opstellers van het Deltaplan. Er moet rigoureus ingegrepen worden.

Dan blijkt dat hij niet alleen reclametekeningen kan maken. Hij tekent een compleet plan. Dat plan gaat nog verder dan het latere Deltaplan. Alle plaatsen waar het zeewater landinwaarts kan komen, worden afgesloten. Van noord naar zuid: de Nieuwe Waterweg, toen nog Scheur genoemd, de Brielse Maas, het Haringvliet, het Brouwershavense Gat, de Oosterschelde (van Schouwen-Duiveland naar Vrouwenpolder), de Westerschelde en de Braakman. In de dammen van het Haringvliet, het Brouwershavense Gat en de Oosterschelde komen afwateringssluizen. De afsluitingen van de Nieuwe Waterweg en de Westerschelde worden voorzien van brede openingen ten behoeve van de scheepvaart. Deze openingen staan altijd open en kunnen bij extreem hoog water afgesloten worden, zoals nu de 'Maeslantkering' in de Nieuwe Waterweg.

Reclame voor Verkade in San Fransisco.

*Abraham in 1935 ter gelegenheid van
zijn 50^e verjaardag.*

Tussen Wolphaartsdijk en Kortgene is een brug gepland. Er moeten nieuwe veerverbindingen komen tussen Colijnsplaat en Zierikzee en tussen Wemeldinge en Sint-Maartensdijk en een tunnel - brugverbinding tussen oost Zeeuws Vlaanderen en Noord-Brabant bij Ossendrecht. Voor de doorstroming zijn de Slaakdam en de Kreekkrakdam open gemaakt. Als klap op de vuurpijl tekent hij ook een Schelde-Rijnkanaal. Weliswaar met een wat oostelijker tracé door West-Brabant, maar het idee was toch hetzelfde als de later gerealiseerde verbinding.

Hij beschouwde dit plan meer als een denkrichting dan als een plan dat ongewijzigd moest worden uitgevoerd. Dit plan is opgezonden naar Rijkswaterstaat. Na herhaald aandringen kwam het antwoord. Er is niets mis met de dijken in de zuidwestelijke delta, anders gezegd ga maar rustig slapen.

Hij had blijkbaar iets met infrastructuur. Midden jaren dertig besloot Rijkswaterstaat om een Rijksweg aan te leggen van Sint Philipsland naar de veerhaven in Anna Jacobapolder. Belanghebbenden werden in de gelegenheid gesteld om ideeën voor het te volgen tracé in te dienen. De meeste voorstellen kwamen er op neer dat de kavels van de boerderijen zo weinig mogelijk doorsneden werden. Eén voorstel volgde bijvoorbeeld het tracé van de tramweg. Abraham, als mede eigenaar van de 'Hooge Boomen' pakte het op zijn Amerikaans aan. De kortste verbinding tussen twee punten is immers een rechte lijn. Hij tekende dus een tracé dat kaarsrecht van 'Villa Buitenlust' naar de veerhaven liep. Aldus is de Rijksweg uitgevoerd. Rijkswaterstaat had vooraf al meegedeeld, dat indien een voorstel zou worden overgenomen, de indiener geen vergoeding zou ontvangen. Het waren immers de magere jaren dertig!

Oorlog

Eind 1939 kwam Abraham voor een lange vakantie naar de 'Hooge Boomen'. Achteraf gezien te lang. Hij bleef namelijk tot de meidagen van 1940. Door de oorlog werd het hem onmogelijk om terug te keren naar Amerika. Hij bleef dus in Sint Philipsland. Op 7 december 1941 viel Japan in Pearl Harbor de Verenigde Staten aan. Hitler beging de blunder om op 11 december 1941 de Amerikanen de oorlog te verklaren. Daardoor was Abraham als Amerikaans staatsburger een burger van een vijandige staat geworden. Hij besloot onder te duiken op de boerderij. Iemand heeft aan de Duitsers doorgegeven dat er een Amerikaan op de 'Hooge Boomen' zat. De Nederlandse politie heeft toen opdracht gekregen hem te arresteren. Die opdracht werd uitgevoerd. Abraham werd overgedragen aan de Duitsers en afgevoerd naar Kamp Amersfoort. Hij is daar maar kort gebleven. Amerikaanse staatsburgers werden gelukkig anders behandeld dan politieke gevangenen en joden. Hij werd geïnterneerd in een kamp bij Laufen aan de huidige Oostenrijks-Duitse grens in Beieren. Daar werden de gevangenen redelijk behandeld. Het kamp was ingedeeld in een Amerikaanse en een Britse sector. De civiele gevangenen mochten Rode Kruispakketten ontvangen. Mede daardoor was de voedselvoorziening redelijk. Helaas hielden de Duitse bewakers de beste hapjes uit de pakketten voor zichzelf.

Josef Nassy

De gevangenen waren redelijk vrij in de besteding van hun tijd. Abraham is die tijd voor een groot deel gaan besteden aan tekenen. Hij werd daardoor bevriend met Josef Nassy die ook een begaafd tekenaar was. Nassy was ook Amerikaans staatsburger. Hij was voor de oorlog in Brussel gaan wonen. Daar is hij ook door de oorlog overvallen. Nassy heeft in de tijd in Laufen ruim tweehonderd tekeningen gemaakt. Deze zijn zeer gewild bij verzamelaars. Een deel ervan hangt in musea.

Nassy had een zeer kleurrijk verleden. Hij was geboren in Suriname als nakomeling van Spaanse joden die in de tijd van de Inquisitie naar Zuid-Amerika gevlucht waren. Nassy was samen met zijn vader naar New York geëmigreerd. Hij is later ook Amerikaans staatsburger geworden. Om onbekende reden heeft hij bij de naturalisatie San Francisco als geboorteplaats opgegeven. Al hoewel hij daar niet geboren was, leverde dat geen problemen op, omdat na zijn geboorte, in 1906, bij de grote aardbeving de gehele bevolkingsregistratie van San Francisco verloren was gegaan. Achteraf was dat zijn geluk. De Duitsers hebben daardoor nooit in de gaten gekregen dat hij een jood was. Abraham heeft van Nassy een tekening gemaakt. Deze tekening hangt nu samen met een aantal tekeningen van Nassy in het United States Holocaust Memorial Museum in de hoofdstad van de Verenigde Staten.

Na de oorlog

Abraham heeft het geluk gehad dat hij in 1944, in het kader van een uitwisseling van gevangenen, kon terugkeren naar Amerika. Hij was toen bijna zestig jaar. Hij heeft weer een nieuwe start gemaakt. Zakelijk had de oorlog nog een akelig staartje. Het bleek dat zijn bezittingen in Sint Philipsland geconfisqueerd waren. Het heeft hem erg veel moeite gekost om dat juridisch ongedaan te krijgen.

Er was na de oorlog nog een grote verandering voor Abraham. De verstokte vrijgezel kreeg een relatie met een vrouw Geertrui Zoeteman. Zij was op 6 augustus 1909 geboren in Nieuw-Beijerland. Zij

trouwden op 6 november 1947 in Nieuw-Beijerland. Tegen de verwachting in kregen zij op 3 juni 1953 een zoon met de naam Marinus John Mol. In 1960, hij was toen al 75 jaar besloot hij dat hij de rest van zijn leven liever in Sint Philipsland wilde doorbrengen dan in Amerika. Hij kwam terug en ging wonen in het pand Julianastraat 1. Hij overleed op 17 september 1975 in de gezegende leeftijd van negentig jaar. Al met al was hij een bijzondere Fluplander.

Zijn zoon bleef op Sint Philipsland wonen. Hij huwde op 19 mei 1978 met Isabella den Engelsman. Zij kregen vier kinderen. Het gezin woont nu in de Schelpkreekstraat.

Dit artikel kwam tot stand na gesprekken met de zoon van Abraham, zijn vriend de heer Drs. C. A van Nieuwenhuizen en zijn neef de heer M. Verwijs.

Tekening van Josef Nassy.

Op de volgende pagina de tekening van het alternatieve Deltaplan die Abraham Mol in 1933 maakte.

¹ Stamboom Mol 1490-1990

² 'Kadastrale Atlas van Zeeland 1832. Sint Philipsland waarin opgenomen het historisch kadaster 1645-1832'.

De oprichting en verdere geschiedenis van NOAD '67

De redactie van de 'Cronieke' heeft mij gevraagd om een artikel te schrijven over de oprichting en de geschiedenis van NOAD 67. Ruim dertig jaar ben ik als bestuurslid bij deze vereniging betrokken. Eerst drie jaar als penningmeester en later als secretaris: van augustus 1981 tot en met oktober 2013. Vanuit deze achtergrond ben ik ingegaan op deze vraag.

door Gerard Noorthoek

Mijn voetbalkwaliteiten waren ondermaats: geen juiste voetbalmotoriek en een 'slap' schot. Kortom: vaak mocht ik pas aan de slag vanaf de reservebank. Wijlen voorzitter Leen Vroegop gooide mij een hulplijn toe door mij een bestuursfunctie aan te bieden. Geen spelend lid meer maar wel ondersteunend in een bestuursfunctie.

Vanuit de filosofie 'je bouwt doordeweeks spanning op en in het weekend ga je ontspannen' heb ik deze jaren zinvol kunnen vullen. Op deze manier kwam ik in contact met veel leden, supporters, andere verenigingen en instanties. Met veel plezier heb ik het bestuurswerk gedaan en support kunnen geven aan een vereniging waarin veel jeugd actief was. Natuurlijk met het voetballen zelf, maar daarnaast ook met verschillende nevenactiviteiten zoals het kamperen in Scharendijke, als boer Jewannes Sudde op het toneel staan of met de jeugd als kerstman verkleed door het dorp. Daarnaast nog de quizzen, 'kopspijkers', de feestavonden en de sinterklaasvieringen. Een meidenteam opzetten en in

een gehuurd busje naar Prinsenbeek. Wat is er gezongen in de bus! Het jaarlijkse verenigingstoernooi op Hemelvaartsdag, de jubileumvieringen en niet te vergeten de voetbalschool. De successen van NOAD 1 in de jaren '80; '90 en '00 en zo kan ik nog even doorgaan. Maar eerst het relaas van hoe het allemaal begon.

De oprichting

In de jaren 1964, 1965 en 1966 wees het straatbeeld in Sint Philipsland en Anna Jacobapolder er steeds meer op dat voetballen populair begon te worden. De landbouw mechaniseerde in een rap tempo. Veel landarbeiders die fysiek zware arbeid verrichtten, werden overbodig en stapten over naar de havens in Rotterdam of vonden werk in de bouw. De welvaart groeide. Het inkomen van de gemiddelde inwoner van Sint Philipsland werd per jaar beter en daarbij kwam er meer vrije tijd. Er werden toen al wedstrijdjes gespeeld tussen de schooljeugd van Sint Philipsland en Anna Jacobapolder. In de Polder gebeurde dit op een weilandje bij een boer, waarbij stokken geplaatst werden die als doelpalen dienst deden. In Sint Philipsland werd op De Tramput gespeeld. Onderling spraken de voetballende jongens weleens over de oprichting van een voetbalclub, maar niemand wist hoe dit in zijn werk ging. Het duurde tot 1967 totdat de spelers die daar altijd speelden de tijd rijp vonden om een voetbalclub op te gaan richten. Deze voetballers waren Kees van Andel, Piet den Braber, Jan den Braber, Piet Geluk, Adrie Kaashoek en Johan Filius.

Zij besloten om zich te wenden tot de plaatselijke aannemer Piet de Raat die de jongens doorverwees naar zijn zoon Bram. Bram had een vriendengroep bestaande uit Jan Verwijs, Krijn Reijngoudt, Adrie Kot en Rinus den Engelsman. Sommigen

Rien Quist met naast de doelpaal zijn zusje Corinne.

NOAD B circa 1970. V.l.n.r. op de bovenste rij: Kees Mol, Wim Ligtendag, André van Westen, John van Dijke, Jan Walpot (Pzn), Nemi van der Reest. Onderste rij: Sjaak van de Reest, Henk Otte, Kees Kooy, Jan van den Berg en Leo Quist.

voetballen bij Val Aan of bij vv Vosmeer. Bram peilde de stemming bij zijn maten en er werd besloten om op 10 februari 1967 een bijeenkomst te houden. Het enthousiasme was dermate groot dat een principebesluit werd genomen om te komen tot de oprichting van een voetbalclub. Gelijk al werd op deze eerste bijeenkomst gekozen voor de naam N.O.A.D. (Nooit Ophouden Altijd Doorgaan) met het jaar van oprichting erachter, zodat de volledige naam N.O.A.D. '67 werd. Het verhaal gaat dat er achter de woning bij Kees van Andel aan de Stationsstraat (de huidige woning van de familie de Frel) een soort gaten schietbord heeft gestaan en dat hierop de jeugd N.O.A.D. had gezet.

Er werd een bestuur gevormd onder leiding van Bram de Raat. In de begintijd was een van de belangrijkste taken voor het bestuur om NOAD '67

aan te sluiten bij de KNVB. Maar eerst diende te worden voldaan aan een aantal voorwaarden zoals een speelveld volgens de KNVB-normen, kleedgelegenheid en er moest een rechtspersoonlijkheid aangevraagd worden. De weg was lang en niet altijd even gemakkelijk.

Veel teleurstellingen moesten weggeslikt worden. Maar de jeugd die zo hoopvol was gestemd, gaven de oprichters de moed om verder te gaan. In die tijd zat Bram de Raat voor zijn werk de hele week in Zeeuws-Vlaanderen. Vanaf daar onderhield hij de contacten met onder andere de KNVB. Het gebeurde dat de jeugd hem dan vrijdags stond op te wachten bij de watertoren om het laatste nieuws te vernemen.

Na de oprichting was het vinden van een geschikt veld een van de belangrijkste opgaven. Een heleboel goede voornemens en idealen moesten nu in daden worden omgezet. Een gemeentelijk sportveld was niet aan de orde. Eerst diende het bestaansrecht van de club nog worden bewezen. Dus ging het bestuur letterlijk de boer op. Men

kwam uiteindelijk terecht bij de landbouwer J.A. Klompe. Vanaf juli 1968 werd van Klompe een stuk land gepacht aan de Zeedijk bij het zogenoemde 'Bos van Klompe'. De pacht prijs werd in 1969 bepaald op f 425,- per half jaar. De ligging van het veld kon eigenlijk niet mooier. Geheel omringd door bomen en aan een kant de Zeedijk. Het gaf het geheel een knus karakter.

Het hout en de golfplaten voor de kleedhokken werd ingekocht voor f 964,04. De doelpalen werden gemaakt. Van smid Roozmond kwamen vier winkelhaken voor f 76,90 en de firma Kot leverde de doelpalen '8 x 13 cm geschaafd' voor een vriendenprijsje van f 18,19. In de ledenvergadering van 13 juni 1969 besloten de 33 aanwezige leden de kleedgelegenheid zelf in elkaar te zetten. De waterleiding was een probleem gezien de hoge

kosten, maar in oktober 1970 was ook deze klus geklaard. Adrie Kot maakt vervolgens de wasbakken. Een ongekennde luxe!

Voor het bestuur waren het ‘tropenjaren’. Onderwijzer Adrie Biersteker was een van de drijvende krachten. Een gepacht veld wat ingezaaid moest worden, kleedlokalen, doelen en belijning. Wat een werk! Maar toen was het zover.

Langs de lijn

In het seizoen 69/70 werd het eerste seniorenteam ingeschreven voor de competitie. Op 30 augustus 1969 werd de eerste officiële wedstrijd gespeeld tegen Chrislandia 3. Een wedstrijd die met 3 – 1 werd verloren.

In de zomer van 1970 nam Leen Vroegop de voorzittershamer over van Bram de Raat. Het was voor de nieuwe voorzitter een forse klus om de huurprijs van de velden binnen de perken te houden. Samen met Adrie Biersteker werd een gesprek met Klompe aangegaan. Het lukte om alles binnen redelijke perken te houden.

De jeugdteams moesten lang geduld opbrengen om aan hun trekken te komen. Pas nadat het veld bij het Bos van Klompe gereed was, kon het bestuur speelmogelijkheden voor de jeugd gaan organiseren. Voortrekker van het jeugdwerk was Jan Verwijs. Hij was jeugdsecretaris, leider van een pupillenteam en verder onderhield hij de contacten met Henk Luycks, de competitieleider van het pupillenvoetbal. Jan was populair bij de jeugd. Als hij van z'n werk thuis kwam, pakte hij zijn brommer. Met een horde jeugd achter hem aan gingen ze trainen op het veld bij het Bos van Klompe.

In 1970 kwam er een jeugdcommissie bestaande uit Jan Verwijs, Henk Kaashoek en Ko Stols. Er werden vier jeugdelftallen ingeschreven: de A- en B-junioren en de A- en B-pupillen. Zie het overzicht op deze pagina voor de namen van de leden van deze elftallen. Er waren nog andere spelers in deze

Namen van leden van de jeugdelftallen uit 1972

A-junioren	B-junioren	A-pupillen	B-pupillen
Cenny van Strien	Kees Kooy	Jan Zuidweg	Wim Boudeling
Foeke Noorthoek	Nemi van der Reest	Dim Verwijs	Jan Lindhout
Jacob van de Velde	Adrie Fontijne	Jaap Quist	Frans Stols
Leo van de Velde	Jan Walpot	Leo Bakker	Joop Quist
Adrie Kaashoek	Jan van de Berge	Kommer Verwijs	Bram Kot
Bram Walpot	Leo Quist	Jan Kot	Ad Verhage
Kees Verstrate	Gerrit Voshol	Martin den Braber	
Teun Moerland	John van Dijke		
Jan van de Velde	André van Westen		
Wim Geense	Rudy van Dongen		
Piet Geluk	Reinie Reijngoudt		
Johan Filius	Kees Mol		
Jan Walpot Pzn.	Wim Ligtendag		
Piet den Braber	Jaap van de Reest		
Lauran Vroegop	Henk Otte		

groepen, maar deze namen hebben we niet teruggevonden in de wedstrijdverslagen in het clubblad dat Wim Stols uitgaf.

Op 31 maart 1973 viel het doek voor het voetbalveld bij het Bos van Klompe. Tijdens de wedstrijd NOAD '67 - Kogelvangers 2 die met 1-0 werd gewonnen, was een paar mensen al bezig om de draden van de omheining uit de palen te trekken. Het eerste NOAD-stadion sloot na vijf seizoenen zijn poorten. Er moest nog een wedstrijd gespeeld worden voor de competitie 72/73, namelijk tegen DVO 60 2 in Roosendaal.

Door doelpunten van Cenny Reijngoudt (hij speelt nog steeds met de NOAD- veteranen!) en Ko Stols leidde NOAD in de rust met 2 – 0. Na de thee werd het moeilijk mede door de druk die er op de wedstrijd stond. De aansluitingstreffer werd gescoord door DVO: 2 - 1. Maar mede door klasse keeperswerk van Rien Quist bleef het 2 -1 en werd NOAD door deze overwinning kampioen in de 3de klasse van de afdeling Noord Brabant. Het hele team werd feestelijk ‘toegespeeld’ door muziekvereniging ‘Concordia’. Teamlid Chiel Verschoor maakte samen met zijn vrouw een film van de gebeurtenissen in het kampioensjaar. NOAD promoveerde naar de 2de klasse en daarin speelde ook Stavenisse.

Een nieuwe locatie

Onder burgemeester Van Velzen werd een uitbreidingsplan ontwikkeld voor het buitengebied

De kampioensploeg '72/'73 van NOAD 1. V.l.n.r. op de achterste rij: voorzitter Leen Vroegop, Rien Quist, Jos Moerland, Kees (van de Kapper) Everaers, Adrie Kaashoek, Rien (d'n Amerikaan) Mol, Jan Verwijs, Chiel Verschoor, trainer Cor Elsgeest en Verschoor jr. Voorste rij: Jaap van der Kleijn, Jan Walpot, Jan Zuidweg, Cenny Reijngoudt, Jaap Bolier, Cenny van Strien en grensrechter Wim Stols.

van Sint Philipsland. Dit hield in dat het sportveld en de begraafplaats in hetzelfde bestemmingsplan vielen. Vanzelfsprekend was dat geen ideale combinatie, maar alleen op deze manier kon de gemeente het kostenplaatje rond krijgen. Consequentie was wel dat er niet gevoetbald kon worden tijdens een begrafenis. Van de gemeente kreeg NOAD f 20.000,- voor de bouw van de kleedlokalen. De hele map met stukken uit dit seizoen van secretaris Beghtel is bewaard gebleven en is de neerslag van het intensieve bestuurlijke werk uit deze periode.

Voor de bouw van de kleedlokalen had het bestuur een lijst van werkzaamheden opgesteld. Elk lid zou een bepaalde taak op zich nemen. In de praktijk kwam het erop neer dat het werk op de schouders van enkele bouwvakkers terecht kwam. Het gebouw werd opgetrokken met Durox-blokken en voorzien van een plat dak. In de nacht van 10 op 11 augustus werden de laatste werkzaamheden uitgevoerd. Het was al ochtend toen de laatste hand werd gelegd.

Op 11 augustus 1973 was het zover. Het sportcomplex aan de Zijpestraat in Sint Philipsland kon in gebruik worden genomen. Een trotse voorzitter, Leen Vroegop, stond vooraan toen burgemeester Van de Berg het complex opende. Als eerste werd vriendschappelijk gespeeld tegen W.H.S. Een wedstrijd die met 8-0 werd verloren. Maar vanaf deze periode ging het niveau gestaag omhoog. NOAD kreeg een aantal sterke lichtingen A-junioren (16-19 jaar). Soms waren er meer toeschouwers bij de A-jeugd

dan bij wedstrijden van het eerste elftal. Wim Stols, Jacob van de Velde, Adrie Kaashoek, Nel Kornaat, Jan Kot en Giel van de Est waren gedreven jeugdleiders.

Op een zaterdag in september 1983 is begonnen met het kappen en rooien van de bomen en struiken voor de bouw van een nieuwe kantine. In acht maanden tijd werd onder leiding van Joes Huijsmans een compleet nieuwe kantine gebouwd. Veel werk werd verzet door leden en supporters. Op 25 mei 1984 werd de eigen NOAD-kantine geopend door burgemeester Vogel, in het bijzijn van alle bouwvakkers die trots en van oor tot oor glunderden.

Na twee seizoenen in de 4de klasse van de KNVB promoveerde NOAD 1 weer. In Koudekerke was in 1986 het gelijkspel (1-1) genoeg voor de titel en de promotie naar de 3de klasse (de huidige 2de klasse). Een stel Friezen, Folkert en Anton Melchers, stuwde de voetbalkracht van de groep hoog op. Insiders bij NOAD zeggen dat dit het sterkste NOAD 1 elftal ooit is geweest. Was NOAD in de jaren '70 vooral actief met een bazaar, in de jaren '80 was NOAD actief op de braderie. Een van de mooiste was de braderie van 1988. Het Nederlands elftal werd tijdens de braderie Europees kampioen. Het werd een geweldig feest.

Ko Stoutjesdijk verliet NOAD na zes seizoenen en Adrie Noordijke uit Kerkwerpe beleefde zijn come back. Vanaf 1988 werd onder leiding van de bouwcommissie gewerkt aan de bouw van nieuwe kleedlokalen. Deze bouwcommissie bestond uit Han Quist, Piet Bolier en Piet de Raat. Het was een stevige klus die niet zo snel verliep als de bouw van de kantine. De commissie klaagde terecht over het gebrek aan inzet van de leden. Geld kwam er binnen dankzij een sponsorloop in januari '89 die f 6.400,- opleverde. Op Tweede Paasdag (16 april 1990) werden de kleedlokalen geopend door voorzitter Adrie van Dijke en het jongste jeuglid: F-pupil Michiel van de Est.

Adrie van Dijke was op 7 oktober 1988 tot voorzitter gekozen. Na Bram de Raat, Leen Vroegop en Dim Hage was hij de vierde voorzitter van NOAD. Een van de mooiste momenten tijdens het voorzitterschap van Van Dijke was de realisatie van het tweede veld. Medio 1989 koppelde de gemeente dit nog aan de 'Bos van Klompe – AMEV kwestie'. Alleen als die voor de gemeente positief zou uitvallen, was er geld om de grond aan te kopen. In de gemeenteraadsvergadering van 15 december 1989 besliste de gemeenteraad positief.

NOAD pakte het meteen voortvarend aan. Op vrijdag 16 maart was de aanbesteding voor de aanleg van het tweede veld, waarbij de firma Molhoek met een bedrag van f 97.200,- als laagste inschrijver uit de bus kwam. Er werd bij vier geldinstellingen offerte opgevraagd voor een lening, daarbij kwam de RABO-bank als beste uit de bus. Op 11 april 1990 gaf de ledenvergadering toestemming voor de grootste transactie uit de NOAD-geschiedenis. In mei 1990 startte de firma Molhoek met de werkzaamheden en in juni kon het veld annex trainingsveld al ingezaaid worden. Het was 1 juni 1991, toen de eerste wedstrijd op het tweede veld werd gespeeld. Geheel in eigen beheer door de vereniging gerealiseerd met Dim Hage als belangrijkste stuwende kracht. Dim Hage hield namens NOAD elke dag een oogje in het zeil. Na de

Naam:		Datum:	
	72/73		
2-9-'72	FSV - Noad	1-9	
9-9-'72	Noad - BVVB	10-2	Doelpunten gemaakt door
16-9-'72	Christlandia - Noad	3-1	C. Reijngoudt 17
23-9-'72	Noad - BWR	2-0	J. Zuidweg 15
30-9-'72	Tholen - Noad	1-2	J. Walpot 7
14-10-'72	Noad - Dinteloord	1-0	G. Verschoor 4
21-10-'72	SPS - Noad	2-2	J. Verwijst 4
28-10-'72	VVN - Noad	0-0	K. Stols 2
4-11-'72	Noad - DVO	1-0	R. Mol 0
11-11-'72	Kogelvangers - Noad	afgelast	J. Moerland 0
18-11-'72	Noad - VVC	3-3	K. Everaers 3
25-11-'72	Noad - Vrederust	2-1	J. v.d. Kleijn 4
2-12-'72	VVC - Noad	0-1	C. v. Strien 1
16-12-'72	Noad - VVN	6-0	A. Kaushoek 2
6-1-'73	Noad - FSV	1-1	eigendoel 4.
13-1-'73	BVVB - Noad	0-5	
20-1-'73	Noad - Christlandia	2-0	
3-2-'73	BWR - Noad	1-4	
10-2-'73	Noad - Tholen	2-1	
10-3-'73	Noad - SPS	1-0	
17-3-'73	Dinteloord - Noad	2-3	
31-3-'73	Noad - Kogelvangers	1-0	
7-4-'73	DVO - Noad	1-2	
14-4-'73	Kogelvangers - Noad	2-3	

De uitslagenlijst van de wedstrijden in het kampioensseizoen.

gemeentelijke herindeling werd het tweede veld in 1995 weer overgedaan aan de nieuwe gemeente Tholen.

En hoe verging het NOAD in de 2de klasse? Na een mooi eerste seizoen viel in het tweede seizoen het doek. Een salonremise in Bruinisse viel volledig in het water en NOAD moest weer een stapje terugdoen. Het jaar 1988 was geen al te best jaar. Er was een bestuurscrisis. Het eerste elftal degradeerde. Leen Vroegop kwam terug als ad interim voorzitter om te proberen het vertrouwen te herstellen. Dat lukte. In het najaar van 1988, was het bestuur weer compleet onder de nieuwe voorzitter Adrie van Dijke.

Elly Oostdijk volgde in 1988 Betsy Huijsmans op als kantinebeheerster, nadat de kantinedienst eerst nog een jaar door het bestuur was gedaan. Na Elly Oostdijk stond Lijdie Kot tien seizoenen als kantinebeheerster (1990 t/m 2000). Zij werd opgevolgd door Erica Verwijs en Margré van de Berg. Op dit moment zijn Helma Verbraeken en Joyce van Oost actief.

Met de overkapping in 1998 van de kantine tussen de beide velden kreeg het complex een nieuw 'Engels' aandoend karakter, dat als heel gezellig wordt ervaren. Tot op heden voetbalt NOAD '67 nog steeds op dit sportcomplex. Veel leden en supporters beleven veel plezier aan de Zijpestraat. Hoe lang

NOAD 67 Voorzitters

10-02-1967	A. de Raat
21-09-1970	L. Vroegop
26-08-1983	D. Hage
15-04-1988	L. Vroegop a.i.
07-10-1988	A. v Dijke
01-10-2004	J. v. Splunter
05-10-2007	J. Verbraeken

NOAD daar nog blijft is op dit moment de vraag. De plannen zijn om te verhuizen naar 'achter de Luyster. Hoe lang dit nog duurt? Niemand durft een uitspraak te doen. De toekomst zal het leren.

*Het eerste team van NOAD 1 wat op de foto is vastgelegd op 13 september 1967.
V.l.n.r. staand: Kees Everaers, Han Reijngoudt, Bram de Raat, Krijn Reijngoudt,
Anton Moerland, Kees Verwijs en Rinus Geense. Gehurkt: Jaap Bolier, erachter Rien
Moerland, Jacques Reijngoudt, Rien Quist, Bram Geense en Jan Quist.*

VadersErfGoed

Bij molen- en monumentendagen komen jong en oud een kijkje nemen in de molen van Sint Philipsland. Tijdens deze dagen tonen velen hun interesse voor dit bijzondere werktuig en krijgt ook de verzameling timmergereedschappen – die in eigendom en beheer van onze vereniging zijn - ruime aandacht.

door Theo van Driel

Foto uit het familiearchief
Locatie: Gankelhoeve Oud Vossemeer 10 Aug 1910

Terwijl de wereld in de ban is van internet en vernieuwingen word je door het ambacht van de molenaar en dat van de timmerman meegenomen in vervlogen tijden.

Herkomst van de verzameling

Zo gaat het ook bij het zien van bovenstaande foto. Een beeld om even terug te dromen naar vroeger, meer dan honderd jaar geleden. Een groepje bouwvakkers uit het jaar 1910. Onder hen metselaars, opperlieden en timmerlieden. Sommigen zijn voorzien van het gereedschap waar ze mee werkten. Een ambachtelijke pet dragend gezelschap. Het dragen van een pet was toen niet alleen voor het beschermen van het hoofd tegen vallende voorwerpen of stoten. Hij diende ook bijvoorbeeld voor het opbergen van potloden en notities. Zelfs in schafttijd was dit kledingstuk nuttig. Bij het stil gebed voor en na het eten werd de pet voor het gezicht gebracht, een veel gebruikte gebedshouding op de bouwplaats. Een toonbeeld van rust en bezinning. Ongetwijfeld zal men toen ook wel eens op- en buiten de werkvloer met de pet op gebeden hebben.

Ze staan voor de door hun gebouwde landbouwschuur van de 'Gankelhoeve' in Oud-Vossemeer. Drie leden uit onze familie staan er bij, allemaal timmerman van beroep. De man links met fiets is opa Matheus (Teeuw) van Driel (1885-1958). Eén dag voor zijn trouwdag is deze foto gekiekt. Op 11 augustus 1910 is hij getrouwd met Reijkske Verkamman (1884-1960) uit Tholen. De man met snor en een opgerolde tekening in zijn hand, is de broer van

Teeuw: Maarten Cornelis van Driel (1876-1961). De derde van links op de bovenste rij is Jacobus Cornelis van Driel (1885-1968). Hij was de tweelingbroer van opa Teeuw. Alle broers hebben een zelfstandig timmerbedrijf in Oud-Vossemeer gerund.

Vrijwel alle gereedschappen, die op de maalfloer van de molen zijn uitgesteld, komen uit de werkplaatsen van Teeuw en Maarten. Nadat de broers gestopt waren met werken, zijn de vrijgekomen gereedschappen van hen bij het gereedschap van onze vader Pieter van Driel gevoegd. Deze zijn vanaf oktober 2011 in de molen bijeen gebracht.

Soorten gereedschap

Het gereedschap in de molen kan je grofweg verdelen in houten en metalen gereedschappen. Naar het gebruik ervan is de verzameling als volgt in te delen:

- slaggereedschap;
- afschrijfgereedschap;
- snijgereedschap;
- montagegereedschap.

Voor elke bewerking werd een bepaald stuk gereedschap gebruikt. In de volgorde van grof naar fijn werk vonden ook de bewerkingen plaats. Het oppervlak werd eerst voorbewerkt. Na het voorbewerken werd het verder bewerkt. Bij het bewerken werd het eerst afgeschreven. Dan kreeg je het inpassen en als laatste werd het geheel gemonteerd.

Ruwe schaven bewerken het werkstuk voor. De voorloper en de blokschaaf zijn daar geschikt voor. Zoete blokschaven werden voor de eindbewerking gebruikt.

In de categorie zagen worden onder andere getoond een tweemans-trekzaag om boomstammen te korten, maar ook een sleutelgatzaagje om een sleutelgat te maken.

In een timmerwerkplaats was standaard een varkenspezerik aanwezig. Bij het slachten van een 'beer' kwam dit - rijk aan vetten - geslachtsdeel vrij. Na droging was deze geschikt om zagen in te vetten. Verder zijn de schappen gevuld met een groot aantal profielschaven, waaronder een veerploeg ook wel varken genoemd. Reischaven en spookschaven.

Merktekens in houten hamer

Enkele en dubbele kruishouten, kromme en vlakke dissels, steek-, schieten vermoorbeitels, de fretboor, het haalmes en niet te vergeten de stoeltjesboor. Ook is een lijmknecht of serrejoint in de verzameling. Deze dient voor onder andere het opsluiten van raam- en deurverbindingen.

Merktekens

In een timmerwerkplaats waren heel wat schaven: blokschaven, profielschaven en reischaven. Deze zijn de handgereedschappen waarmee een houten oppervlakte werd bewerkt. Schaven werden gemaakt door een schavenmaker. Hij merkte soms zijn werkstukken met een persoonlijk merktken. Daarnaast komen op schaven ook merktekens van gebruikers voor. Dat was in die tijd gangbaar. Je kon dan zien van wie dat stuk gereedschap was. De merktekens werden in het hout geslagen met slagpennen. Voor elke letter van het alfabet was een stalen pen gemaakt met in de punt een letter gegraveerd. In de verzameling kom je onder andere de merktekens MvD of MCvD tegen. Deze verwijzen naar Matheus van Driel en Maarten Cornelis van Driel. Het houten kokertje met daar in de slagpennen is nog vrijwel compleet. Ook is het merktken CB (van Christiaan Broekhuizen) op verschillende gereedschappen ingeslagen. Onbekende initialen zoals CVH, LP en Q komen ook voor.

EHBO

Handgereedschap dat wordt gebruikt om hout te bewerken moet in goede staat en op de juiste manier zijn afgesteld: beitels geslepen en zagen gescherpt. Ook dat was handwerk.

Kennis van de te bewerken houtsoorten was een vereiste. Men diende te kiezen uit de vele soorten hard en zacht hout, met een warrige, grove of fijne nerf. Keuzes dienden afgestemd te zijn op het voorwerp dat werd vervaardigd. In samenhang daarmee moest men ook goed op de hoogte zijn van de eigenschappen en bijzonderheden van het gereedschap. Het motto was: "Gereedschap kennen en beheersen". Bij het zagen met de rechterhand werd delinkerduim gebruikt als 'zaaggeleider' om de zaag bij aanvang een geleiding te geven. Een kwetsbaar moment. Je duim dichtbij de zaagtanden houden was niet zonder risico. De zaag sprong wel eens uit de zaagsnede en verwondde de duim. Zo 'n wond die er rafelig uitzag geneest niet snel. Ook met

de beitel werken was het opletten wat je deed. Met een beitel van je af steken is veiliger dan naar je toe. Bij een verkeerde snij- of hakbeweging ging het wel eens mis en stak je in een van je ledematen. Als zoiets gebeurde, verleende je zelf eerste hulp. De rood gekleurde zakdoek die je standaard op zak had voor allerlei karweitjes, kwam dan voor de dag. Met dit 'doekje' werd de wond dichtgedrukt tot het bloeden verminderde. Soms werd er wat jodium

opgedaan. Bij een wond aan je duim of vinger werd een stoffen vingerzakje, die men om de pols vast kon binden, geschoven. Een 'sluve' werd dat genoemd. Met deze voorziening kon je weer verder werken. Een verbandkist(je) was niet altijd bij de hand op een bouwplaats. De wond kon pas goed worden verzorgd als men thuis was. En dan was het ... in het sodawater er mee, want dat 'zuvert'. Het was toen de normale gang van zaken. "Waar er wordt gewerkt vallen spanen." Dat wist ook de Arbeidsinspectie. In en op werkplaatsen gaf de Arbeidsinspectie aandacht aan 'Eerste Hulp Bij Ongelukken'. Door middel van een instructie-informatieblad werd met tekeningen en toelichtende teksten duidelijk gemaakt welke eerste handelingen er nodig waren. Dit instructieblad is ook in de verzameling opgenomen.

Tot zover een blik op de maalfloer van de molen. Voor het houten gereedschap een bewaar- en rustplaats. Maar ... we weten ook dat hout werkt ...!!! Ook nu nog.

~~~~~

Opening weegbrug – de openingsrede van de voorzitter

Op 7 november 2015 was het eindelijk zover: de weegbrug kon eindelijk geopend worden. Na een voorbereidingsperiode van acht jaar en een restauratieperiode van drie kon een trotse voorzitter het openingswoord uitspreken. Zoals altijd zeer enthousiast en voor de gelegenheid deftig in het zwart met hoge hoed. Wij drukken de openingsrede integraal af.

Vrienden van de Heemkundekring, subsidieverstrekkers, donateurs, leveranciers van materialen, welkom op deze voor de Heemkundekring gedenkwaardige en historische bijeenkomst. Daarbij past historische kledij niet waar!

Gedenkwaardig en historisch omdat we straks de opening gaan beleven van een stukje onroerend goed dat de Heemkundekring voor het eerst in haar bestaan in eigen bezit heeft gekregen. Ik zal u de geschiedenis die hier aan vooraf is gegaan besparen, want anders sta ik hier vanavond nog te praten. Buitengewoon spijtig hebben wij het altijd wel gevonden dat de aankoop door de gemeente uiteindelijk niet is door kunnen gaan, mede omdat hierdoor onnodig veel kostbare tijd verloren is

gegaan. Omdat hier sprake is van het eerste en enige onroerend goed eigendom, hebben wij gemeend dat het gepast zou zijn om deze opening met enige ceremonieel gepaard te laten gaan.

Hier staat een trotse voorzitter. Trots omdat het ons uiteindelijk dan toch gelukt is om een stukje cultureel/industriel erfgoed voor Flupland te behouden. In de nieuwsbrief die vorige maand is verschenen heb ik al opgemerkt dat bij de beslissing om de weegbrug zelf aan te kopen zeker niet over één nacht ijs is gegaan.

In 2004 werd speciaal voor dit project een werkgroep ingesteld. Deze werkgroep, bestaande uit de heren Jan Kempeneers, Bram Wisse, Bram van

Nieuwenhuijzen, Leo Walpot , Leo de Oude en Rien Geense (in de loop van 2009 schoof ik zelf hierbij aan) heeft zich bezig gehouden met o.a. de volgende kwesties:

- onderzoek naar subsidie-mogelijkheden
- aankoop door de gemeente
- sponsors benaderen
- publiciteit
- verbouwing/restauratie
- financiering
- begroting opstellen
- kwestie Bohlke

Nadat de ledenvergadering het advies van de werkgroep om de weegbrug zelf aan te kopen heeft overgenomen en de aankoopakte op 28 februari 2012 bij de notaris is getekend, wordt de werkgroep opgeheven.

Vervolgens was de keuze aan het bestuur om de restauratie uit te besteden of in eigen beheer uit te voeren met gebruikmaking van vrijwilligers. Uiteindelijk wordt gekozen voor de tweede optie en werden acties opgestart om vrijwilligers te werven. Achteraf bleek dat een misvatting want de diverse acties ten spijt, er heeft zich nooit één vrijwilliger aangemeld. Ik zeg u eerlijk dat ons dat erg tegen is gevallen, het ging tenslotte niet zo maar om een gebouwtje, het ging om ons aller weegbrug.

We staan hier op een plek waar heel veel historie ligt, waar op de bank aan de zijkant richting zeezijde honderden misschien wel duizenden gesprekken en gesprekjes van alle dag hebben plaatsgevonden. Waar wellicht ook liefdes zijn ontstaan of ontsproten. Het is ook een plek van waaruit werd afgesproken om te vertrekken voor leuke uitstapjes of om gezamenlijk naar het werk te gaan.

Een van de toenmalige bestuursleden heeft op een zeker moment het initiatief genomen om met Han Fontijne te gaan praten en hem te vragen of hij tijd en ambitie had om ons de helpende hand te bieden. Han heeft niet lang hoeven nadenken en in zijn (spaarzaam) vrije uren is hij vervolgens vrijwel onmiddellijk aan de slag gegaan. Al snel bleek dat de weegbrug in een desolate staat verkeerde. Om hiervan een juist beeld te krijgen nodig ik u uit het fotoboek door te bladeren dat Han heeft samengesteld van de foto's die hij van vrijwel alle

Openingsspeech van de voorzitter Fons Vlegghels.

werkzaamheden heeft gemaakt. Alle knelpunten die Han op zijn weg tegenkwam heeft hij steeds aan het bestuur voorgelegd alvorens ze uit te voeren. Hij verdient alle eer en waardering want sommige werkzaamheden waren bouwtechnisch niet alleen erg ingewikkeld maar ook erg arbeidsintensief. Hij heeft kans gezien om creativiteit en flexibiliteit aan vakmanschap te koppelen en heeft een waar huzarenstukje afgeleverd, temeer omdat hij alle werkzaamheden vrijwel alleen en in zijn vrije uren heeft uitgevoerd. Wij zijn hem dan ook buitengewoon veel dank verschuldigd. Hij wist dat hij altijd een beroep op bestuursleden kon doen als in bepaalde situaties een paar extra handjes welkom waren. Hij heeft van dat aanbod spaarzaam gebruik gemaakt. Wat ook niet onbelangrijk was, is dat Han over een groot netwerk beschikt als het gaat om het leveren van materialen en diensten. Met zijn lokale bekendheid en de bekendheid vanuit zijn werk wist hij kortingen te bedingen en in sommige gevallen was de portemonnee trekken niet nodig vanwege het goede doel waarvoor hij werkte. Een doel dat het algemeen belang diende.

Het resultaat van alle inspanningen zien wij hier en het doet mij buitengewoon veel plezier om vandaag de weegbrug officieel te (her)openen. Niet voor commercieel gebruik, want dat hebben wij de CZAV (de vorige eigenaar) moeten beloven als voorwaarde bij de overname voor de symbolische prijs van € 1. Maar wel voor educatieve doeleinden! Maar waar ik het meest trots op ben, is dat wij er in zijn geslaagd

een cultureel/industriel erfgoed voor Flupland te behouden.

Dan gaan we nu over tot de officiële openingshandeling. Daarvoor hebben wij uitgenodigd de laatst actieve weger (Gert Noorthoek) en Jo Mol de zoon van de eerste weger. Nadat zij de luiken hebben geopend en u de gelegenheid is gegeven de weeg-brug ook aan de binnenzijde te bekijken, gaan Gert en Jo opnieuw een weging verrichten want dat was ik nog vergeten te melden “de weeg-apparatuur werkt nog tot op de kilogram nauwkeurig”. Op advies van Gert zal Han Fontijne over hun schouders meekijken want met elkaar hebben we afgesproken dat deze weging definitief de laatste weging van Gert zal zijn.

Tot slot dames en heren. Zoals u ziet is er heel veel werk verzet de afgelopen jaren. De weegbrug viel bijna om want toen Han eenmaal voorzichtig met

breekwerk begon bleek pas hoe slecht de weegbrug er aan toe was.

Er is heel veel gepraat voordat er belangrijke beslissingen werden genomen. Voordeel hiervan was dat de beslissingen altijd weloverwogen waren, dat moest ook wel want er was gemeenschapsgeld mee gemoeid.

Ik zeg u eerlijk dat het bestuur zich op sommige momenten best wel eens de vraag heeft gesteld of het wel zo’n verstandig besluit was geweest om de aankoop en restauratie zelf te financieren. Deze gedachte werd steeds vrij snel verlaten bij de wetenschap dat de sloophamer dan het enige alternatief zou zijn.

Nu achteraf zijn we daar heel erg blij mee. Maar zonder de steun van organisaties, bedrijven, donateurs en leden was het allemaal niet mogelijk geweest.

Jo Mol, zoon van de eerste weger.

Namens het bestuur van de heemkundekring Philippuslandt zeg ik dank aan:

1. Stichting Landschapsbeheer Zeeland (vandaag vertegenwoordigd door de heer Aernoudse) voor het verstrekken van een eenmalige subsidie.
2. De RABO bank voor een eenmalige sponsoring.
3. De volgende leveranciers voor het verstrekken van

materialen, dan wel het verlenen van kortingen op materialen, dan wel het verlenen van diensten: Geluk Schilders, van Dijke Groep beiden uit Sint Philipsland, houtkunstenaar Peter de Koning uit Steenberg, Fa. TBI Services Hoogvliet, Fa. SOB Oud Beijerland, Fa. Tex Toolcenter Botlek, Fa. Spie Hoogvliet, Fa. B+Btec 's-Gravendeel,

4. De volgende donateurs: uit Sint Philipsland: HD Beheer, de heer A.M. van Dijke, de heer P.A. Verwijs, de heer J. Afink en de heer Wisse uit AJP. De heer P. Nieuwelink uit Soest, de heer G. Beurkens uit Dordrecht, de heer J.M. Blokland uit Ophemert, mevrouw van Hoeve uit Goes en de heer J. Boone uit Middelburg. Zangkoor VZOS voor het schenken van het kassaldo bij de opheffing van het koor en Thools Dictee die de opbrengst van de avond in 2013 doneerde aan de weegbrug.
5. Precia Molen (destijds de onderhoudspartner van de weegapparatuur) voor de toezegging 1x per jaar gratis onderhoud aan de weegapparatuur uit te voeren.
6. Johan Geense voor het verrichten van schoonmaakwerkzaamheden aan de gevel.

Bedankt dat u de moeite hebt willen nemen naar deze opening te komen. Degenen die zich hebben aangemeld voor het drankje en het hapje nodig ik graag uit mee te gaan naar het jeugdgebouw bij de Hervormde Kerk.

~~~~~

De familie Faasse: schippers in hart en nieren

Voor de oorlog was de binnenvaart na de landbouw de belangrijkste economische activiteit op Sint Philipsland. Alleen je zag er niet zoveel van omdat de bedrijvigheid zich buiten het dorp afspeelde. In 1939 hadden er, ondanks de Crisis, 36 binnenvaartschepen hun thuishaven.¹ In die tijd en ook nog vele jaren na de oorlog kon het met de kerstdagen erg druk zijn in de haven.

door Jo Mol

Na de oorlog is het aantal schepen gestaag afgenomen. Enerzijds door de schaalvergroting, anderzijds door de crisis van de laatste jaren. Nu zijn dat nog vijf eigen schepen en enkele zetschippers.² De gemiddelde tonnage is wel fors toegenomen.

Jan Marinus Faasse

Vanaf 1600 is de familie Faasse al actief in de binnenvaart. Een groot deel van deze familie had Sint Philipsland als thuishaven. Over een van de leden van deze familie gaat dit verhaal. Hij, Jan Marinus Faasse, geboren op 2 september 1899 in Bruinisse, wilde eigenlijk op de grote vaart aan de

slag. Zijn vader, die ook schipper was, was het daar niet mee eens. Het werd dus toch de binnenvaart. Achteraf gezien een keuze voor het leven. Jan was twintig jaar toen hij als zetschipper aan de slag kon op een door windkracht voortgedreven schip. Drie jaar later werd hij zetschipper op de 'Adriana', een in 1904 gebouwde klipper van 177 ton. Op dit schip kwam ook zijn vrouw wonen. Zij was Neeltje Faasse, geboren op 21 juni 1904 in Sint Philipsland, een schippersdochter. Toen het financieel mogelijk was, hebben zij de 'Adriana' gekocht.

Het zeilen met zo'n groot schip was geen eenvoudige opgave. Met storm moest het aan de wal blijven, evenals met windstil weer. en het ging niet

Lenie aan het stuurrad en Miep op de uitkijk.

al te snel. Ook was het moeilijk zeilen in de smalle rivieren en kanalen waaraan Nederland rijk is. In 1937 had Jan voldoende gespaard om het schip te laten motoriseren. Er werd een dieselmotor van 80 pk geplaatst. De 'Adriana' werd een motorschip. De familie heeft er nooit spijt van gehad.

De dochters

Het schippersgezin kreeg in totaal vier dochters. Jaantje (Adriana *05-08-1922), Corrie (Cornelia Centina *05-01-1932), Lenie (Helena *17-03-1938) en Miep (Maria Adriana *15-10-1942). Voor de lagere school moesten de meisjes natuurlijk aan de wal. Voor schipperskinderen waren de leerplichtvoorwaarden soepel. Acht jaar lagere school hoefde niet. Als gevolg daarvan hebben de oudste drie slechts vier jaar lagere school gehad. De jongste mocht de school afmaken, zij kwam aan zes jaar school. De kinderen moesten natuurlijk van boord om naar school te kunnen gaan. Corrie is in Bruinisse naar school gegaan. Zij logeerde daar bij haar oma. De andere drie hebben in Sint Philipsland op school gezeten. Zij hebben alle drie bij tante Janneke Westbroek in de Julianastraat onderdak gevonden. Na de schoolperiode kwamen de vier dochters terug aan boord en hielpen zoveel mogelijk hun ouders. De oudste twee zijn met een schipper getrouwd. Van kinds af aan maakten zij dus kennis met alles wat bij het varen met zo'n schip behoorde. Het varen en het af- en aanmeren. Vader Jan was

van mening dat schipperskinderen goed moesten kunnen zwemmen. Hij had een eenvoudige methode om ze het te leren. Hij nam ze mee in de roeiboot, maakte een touw om hun middel vast en zette ze overboord. In een mum van tijd konden de dochters zwemmen.

Toen de kinderen nog klein waren, was er altijd een matroos aan boord. In de periode dat Lenie en Miep naar school gingen, was Jacob Kempeneers die matroos. Toen Miep eenmaal van school af was, besloot Jacob ontslag te nemen omdat hij wilde trouwen en aan de wal gaan wonen. Toen nam Jan de beslissing om voortaan zonder

matroos te varen en de twee dochters, Lenie en Miep, die rol over te laten nemen. In die tijd ging moeder Faasse een sukkel met haar gezondheid. Besloten werd dat moeder aan de wal zou gaan. Ze ging wonen in het pand Achterstraat 3. In dat huis hebben Jan en zijn vrouw hun oude dag doorgebracht.

Twee meisjes van 18 en 22 jaar waren dus in één keer huismoeder, matroos en 'schipperin'. (Het woord schipperin zult u tevergeefs in het 'Groene Boekje', de 'Woordenlijst Nederlandse taal', zoeken. Maar het woord past wel in dit verhaal).

Het Benedensas, een ongeluk

Voor de schippers was in die tijd de bietenoogst een belangrijke periode van het jaar. Dan kon enkele maanden achter elkaar gevaren worden van de bietenhavens naar de suikerfabrieken. Voor de jaaromzet was deze periode van groot belang.

In de memoires van mevrouw Vermeij in dit nummer van de 'Cronieke' staat het verhaal van een schipper, die in 1940 met zijn gezin om het leven kwam. Maar het is niet alleen in de oorlog dat het beroep van schipper risico's met zich meebrengt. Dat bleek op 21 september 1960.

De 'Adriana' was volgeladen met suikerbieten op weg van de haven van Anna Jacobapolder naar de suikerfabriek in Roosendaal. Aangekomen bij de sluis bij het Benedensas, bij De Heen, de ingang naar de Steenbergse Vliet, wilde schipper Jan het

schip vastleggen aan een dukdalf toen hij uitgleed op het gladde dek. Hij viel over boord, waarbij zijn voet in een lus van de staaldraad, waarmee hij aan wilde leggen, verward raakte. Met grote tegenwoordigheid van geest kwamen de dochters in actie. Zij trokken hun vader aan de staalkabel naar het schip. Miep gooide haar vader een reddingsboei toe, daarna ging Lenie bijsturen om te voorkomen dat het schip teveel af zij drijven.

Tot hun grote schrik riep hun vader dat zijn voet eraf was. Het water rondom hem kleurde rood. Met veel moeite wisten zij hun vader aan boord te trekken. Toen hij aan boord was, haalden zij voorzichtig de sok van zijn voet. De voorvoet was met alle tenen in de sok blijven zitten. Vol afschuw gooide Lenie de sok in het water. Provisorisch hebben zij de voet met een laken verbonden. Op hun geschreeuw om hulp kwam de schipper van een ander schip hen helpen. Dat was schipper Van der Doe, de latere schoonvader van Miep. Lenie meerde de 'Adriana' aan en van der Doe belde dokter Menger, de huisarts van Sint Philipsland. Deze was vrij snel ter plaatse en constateerde dat Jan zo snel mogelijk naar het ziekenhuis moest. Inmiddels was ook mevrouw Faasse gealarmeerd. Ook de ambulance was er snel. Mevrouw Faasse ging met haar man mee naar het Algemeen Burgergasthuis in Bergen op Zoom. De

beide dochters bleven met een schip vol bieten bij de sluis achter.

Gelukkig zijn er meer schippers in de familie Faasse. Johannes Faasse werd gebeld. Johannes was samen met zijn broer Levinus vletschipper. Dat betekende dat zij vette klei op de schorren gingen halen om reparaties aan de dijken uit te voeren. Hij heeft het schip samen met de dochters naar Roosendaal gevaren en na het lossen terug naar de haven in Sint Philipsland gevaren.

De 'schipperinnen'

Maar nu lag het schip werkeloos in de haven. En dat in de belangrijkste tijd van het jaar. De kans, dat Jan weer snel op de brug zou staan, was nihil. Het inkomensverlies, dat daarvan het gevolg was, zou zeer grote nadelige invloed hebben op het bedrijfsresultaat van 1960. De dochters kwamen met een oplossing. Zij stelden vader en moeder voor dat zij de rest van het bietenseizoen het schip zouden varen. Na enige aarzeling stemde vader hiermee in. Nood breekt nu eenmaal wet. Maar twee jonge vrouwen van 18 en 22 op hun eentje een schip met bieten laten varen, was nog nooit vertoond. Het was eigenlijk mannenwerk. Maar zij kregen het toch voor elkaar. Zij werden wel een beetje geholpen. Zij mochten de rest van de bietencampagne de route van

de Galatheehaven bij Ooltgensplaat naar Stampersgat varen, een korte route.. In totaal werden 28 reizen gemaakt. Het betekende wel bij weer en wind het winderige Volkerak oversteken. Dat viel lang niet altijd mee. Zeker voor Lenie niet, want die zou op 21 december trouwen. Voor de voorbereiding van de bruiloft was dus weinig tijd. Vier weken hebben deze twee vrouwen de route gevaren. Toen kwam er hulp. Giel Verkamman, de zoon van een bevriende schipper, was bereid om hen te helpen. Het schip van zijn vader lag op de werf, dus hij had tijd over.

De bieten worden gelost.

Tot 17 december heeft Giel samen met Lenie en Miep de rest van de bietencampagne afgemaakt.

Beroemd

Het feit, dat twee jonge vrouwen een binnenvaartschip vol met bieten bestierden, was nog nooit vertoond. Het gebeuren kreeg dan ook erg veel media-aandacht. Uitvoerig werd het verhaal verteld in onder andere 'De Schuttevaer', het blad voor de binnenvaart, de PZC, het weekblad 'De Spiegel', 'Het Eilandennieuws'. Trouw, het 'Run Magazine', de 'Revue', 'Schipper's Gezin', de 'Eendrachtbode' en de 'Flakkeesche Nieuwsbode'. Het bleef niet alleen bij deze media-aandacht.

Het weekblad 'Schuttevaer', orgaan van de Koninklijke schippersvereniging 'Schuttevaer' roept ieder jaar een schipper van het jaar uit, een schipper die dat jaar iets bijzonders heeft gepresteerd. In 1960 was dat schipper Dodde, die twee dames van de verdrinkingsdood gered had.

Voor het eerst in de geschiedenis werden nu ook 'schipperinnen' van het jaar benoemd. Lenie en Miep Faasse uit Sint Philipsland. Ook dat feit kwam weer uitvoerig in de media aan de orde.

Voor Lenie was het op 19 december afgelopen met het varen. Als enige van de vier dochters ging zij niet met een schipper trouwen maar met een landbouwer. Op 21 december trouwde zij met Rienus Verwijs. Zij gingen wonen op een splinternieuwe boerderij aan de Lange Kruisweg in de Prins Hendrikpolder.

Jan de schipper

Vader Jan heeft in totaal drie weken in het Burgergasthuis gelegen. Toen was de wond zo ver genezen dat hij naar huis mocht. Lopen ging nog zeer moeilijk. Maar hij ging proberen te fietsen. Dat ging. Zijn eerste tochtje was naar de haven. Zeelucht opsnuiven. Hij had daar een motorbootje liggen. Het lukte hem om aan boord te komen. Even later scheerde hij over het water van de Krabbenkreek. Wat een man! De rest van het bietenseizoen moest

De Ariana onderweg. Vol met bieten.

hij nog werkeloos thuis zitten. In het voorjaar was hij in staat om weer te varen, samen met zijn dochter Miep. Hij liep nog wel wat moeilijk. Een prothese was er in die tijd nog niet bij. Hij stopte het voorste gedeelte van zijn schoen vol met wat lappen. Hij heeft nog tot 1964 gevaren. Toen was hij 65 geworden en ging bij zijn vrouw in de Achterstraat wonen. Na zijn pensionering is hij een aantal jaren penningmeester van de afdeling Sint Philipsland van de schippersvereniging 'Schuttevaer' geweest. Op 6 februari 1981 is hij in Bergen op Zoom overleden. Mevrouw Faasse is op 13 januari 1992 in Sint Philipsland overleden.

De 'Maria Adriana'

Miep heeft begin jaren zestig verkering gekregen met Giel van der Doe, de zoon van een bekende schipper. Zij zijn in 1964 getrouwd. Zij hebben de 'Adriana' overgenomen. Het schip is gemoderniseerd, onder andere met een nieuwe stuurhut. Het schip is herdoopt in 'Maria Adriana', de doopnaam van Miep. Dit jonge paar heeft nog zes jaar met de Maria Adriana gevaren. Echter de schaalvergroting in de binnenvaart is in die tijd begonnen. 177 ton was te weinig om nog een behoorlijk inkomen met te verdienen. Zij hebben een nieuw schip gekocht van ruim 500 ton. De 'Maria Adriana' heeft nog een aantal jaren in dienst van melkfabriek gevaren, hoofdzakelijk voor het vervoer van melkpoeder. Daarna is het schip uit de vaart genomen. Een nieuwe bestemming heeft het nooit meer gekregen. Wat nog over is van het schip ligt nu in de buurt van Lelystad weg te roesten. Een triest einde voor zo'n mooi schip.

¹ Gemeentearchief Tholen;

² Volgens Fien Kosten, oud-voorzitter van de afdeling Zeeland-Noord van 'Schuttevaer'.

Leen Quist, meester uit de polder

Ons Sint Philipsland is een bescheiden eilandje. Een sober landschap bij een toch wel sobere volksaard. 'Ingeslapen' gebruiken andere mensen wel eens voor dit eiland en zijn gemeenschap. Dan is een landelijk bekende kunstenaar niet het eerste dat je in gedachten komt, denkend aan Flupland, de Polder, 'de Sluus'. Toch is Leen Quist, geboren in Anna Jacobapolder, precies dat.

door Rolant Quist

Hij ziet in 1942 het levenslicht, 4 september om precies te zijn. De oorlogsjaren. Zoon van Jacob Quist en Dina Abrahamse met een oudere broer Bram en een jongere zuster Saar. Een gewone Zeeuwse jongen, maar met een ongewoon leven. Geboren aan de Noordweg in Anna-Jacobapolder gaat hij als vanzelf naar de lagere school aan de Langeweg. Zijn schoonzuster Ina Quist-Nouwen herinnert zich dat hij daar al wel een kunstzinnige aanleg had. „Bij juffrouw Jo van Strien deden we wel eens wat met klei. En daar was hij toen ook al best wel goed in.” Ook zijn broer Bram denkt dat het misschien wel iets is dat een beetje in de familie zit. Zelf tekent en fotografeert hij graag. „En ik herinner me dat mijn vader (Jap – red.) wel mooi hondenkoppen kon tekenen. Mijn tante Marie kon trouwens ook mooi modetekenen. Maar toch allemaal niet om nou te zeggen dat het van hoog kunstzinnig niveau was hoor”, zegt Bram.

Het is niet meteen duidelijk dat Leen zich zal ontwikkelen tot een kunstenaar. Het onderwijs lonkt. In een tijd dat doorleren na de lagere school nog maar net in opmars komt (de meeste kinderen gingen na de lagere school werken), mag Bram naar de ambachtsschool in Zierikzee. Leen volgt hem later naar diezelfde plaats, maar dan om aan de mulo (toen officieel al ulo) te leren. „We dachten eigenlijk dat Leen wel iets zou gaan doen met kinderen met

*Schoolfoto van de drie kinderen Quist. V.l.n.r.: Bram, Saar en Leen.
Gemaakt in/rond 1952 op school in de Langeweg in Anna Jacobapolder.*

een verstandelijke beperking. Nadat hij daar een keer mee in aanraking was gekomen, was hij daar erg van onder de indruk”, zegt Bram. Maar dat wordt het dus niet. Na vier jaar mulo volgt Leen een opleiding tot leerkracht aan de kweekschool in Middelburg. Zierikzee was nog aan te rijden met de bus, maar elke dag een retourtje Anna Jacobapolder – Middelburg is onbegonnen werk. Daarom gaat Leen in de kost. Bram meent zich te herinneren dat Leen nog als stagiair op de lagere school in Anna Jacobapolder heeft gewerkt. Maar na het voltooien van zijn opleiding, is Anna Jacobapolder niet de plaats voor de kersverse onderwijzer. Het creatieve in deze 'polderkneu' komt aan de oppervlakte en hij volgt nog een studie tot docent handvaardigheid aan de school van de Rooms-Katholieke Vereniging voor Handenarbeid in Breda. De enige opleiding voor handvaardigheidsdocent behalve de kunstacademie. Leen gaat vervolgens als leraar aan de slag op een lagere school in Sommelsdijk.

Na enkele jaren (in 1972) stapt Leen over naar de scholengemeenschap 'Nehalennia' in Middelburg waar hij veertig jaar docent zal blijven tot aan zijn pensionering. Maar wel in deeltijd, want in zijn tijd bij 'Nehalennia' vat hij een echte passie op voor het

Vader en moeder Quist met hun twee zonen Bram en Leen.

maken van keramiek. In 1977 houdt hij dan ook zijn eerste expositie in galerie 'Het Kapelhuis' in Amersfoort. In de eerste jaren is aardewerk het materiaal waar Leen mee werkt. Maar als snel blijkt dat hij meer ziet in porselein. En daarin zal hij zich ontwikkelen tot een meester.

Het maken van porselein is een nauwgezet en lastig karwei. De basis is porseleinaarde die tot een vorm wordt gedraaid, eventueel wordt gekleurd, geglaazuurd en afgebakken (glazuurbrand) in een speciale oven op extreem hoge temperaturen (tot zo'n 1300 graden). Vooral het maken van grote stukken is een uitdaging, omdat groter werk sneller vervormt bij het bakken. Daarom loopt Leen diverse stages bij onder meer Clara Andersen in Denemarken. De techniek van het decoreren van porselein zonder dat dit uiteindelijk in het oppervlak voelbaar is, leert hij van haar. „Maar ook in Zwitserland en Duitsland is hij geweest”, zegt Bram.

Gaandeweg ontwikkelt Leen een heel eigen stijl. Kenmerkend voor zijn werk zijn de strakke, geometrische vormen die hij in kobaltblauw in het witte porselein werkt. Om dat te bereiken draait hij schalen, dozen, kommen of vazen en vervolgens groeft hij er lijnen in die hij opvult met blauwe klei. Dat doet hij met een enorm vaste hand zodat de lijnen niet van elkaar afwijken. Met deze door de Deense keramiek geïnspireerde stijl, verwerft Leen Quist zich uiteindelijk een unieke positie onder de

Nederlandse keramisten. En zijn ster rijst snel met zelfs internationale erkenning, inclusief de bijbehorende prijzen. Na 1990 komt er meer kleur in zijn werk. Nog wel strak en geometrisch, maar wat minder streng.

„Vader en moeder waren wel trots op hem”, zegt Bram. „Toch zag Leen zichzelf nooit als een groot kunstenaar. Hij was meer iemand voor op de achtergrond.” Dat de keramist toch zo bekend werd in binnen- en buitenland was dan ook voornamelijk te danken aan iemand anders.

Halverwege de jaren zestig maakte hij kennis met Frans

Koster uit Middelburg. Leen ging bij deze logopedist wonen en zij werden partners.

Dat is gelijk een ander aspect van het leven van Leen Quist. Dat hij homoseksueel was, is nooit zo duidelijk uitgesproken, terwijl het tegelijk wel duidelijk was. „Het is eigenlijk meer zo gegroeid”, zegt Bram. „Ik kan zelf niet zeggen dat ik altijd wel heb gedacht dat hij homo was. Hij speelde wel veel met meisjes, maar ja. In de Polder was er ook niet veel keuze aan leeftijdsgenoten. Dus zo vreemd vond ik dat niet. Zelf ging ik liever met oudere jongens om en dan was het leeftijdsverschil met Leen nog groter. Mijn ouders wilden natuurlijk dat ik als oudere broer een beetje op hem paste, maar dat vond ik nooit zo leuk. Toen hij bij Frans introk die een stuk ouder was, dachten we dat hij gewoon bij een oudere man in huis ging wonen. Maar later bleek natuurlijk dat er meer was.”

Het is Frans Koster die zijn partner aanspoort zijn talent niet voor zichzelf te houden en zo de grote promotor van het werk van Leen wordt. Leen Quist richt een eigen atelier in aan de Pijpstraat 9 in Middelburg in een voormalig pakhuis. Dit atelier houdt hij tot twee jaar voor zijn dood in 2014. De hoeveelheid werk die de keramist produceert is imposant. Er zijn zo'n 1700 'verkoopbare' stukken porselein van zijn hand. „Maar het gebeurde ook vaak dat hij stukken niet goed genoeg vond. Hij was heel perfectionistisch”, vertelt zijn broer Bram. „Dat

Noordweg 9, het geboortehuis van Leen Quist.

werk werd vernietigd. Soms gaf hij wel eens wat weg aan familie of vrienden. Maar niet vaak. Hij wilde anderen zijn werk niet opdringen."

Zelf is Leen ook een fervent verzamelaar van keramiek. Samen met zijn partner bouwt hij een imposante collectie op.

Maar nadat in 2003 zijn partner Frans overlijdt, is voor Leen de glans eraf. Hij maakt vrijwel geen werk meer. En in 2012 verkoopt hij zijn atelier. De laatste jaren werd zijn gezondheid slechter. „We hebben nooit zo intensief contact gehad. We zagen elkaar natuurlijk bij vader en moeder zo nu en dan. En bij verjaardagen. Maar hij vierde die zelf nooit",

zegt Bram. „Maar toen hij ziek werd, kwam er meer contact. En hij scheen dat ook fijn te vinden."

Leen Quist overlijdt op 11 april 2014 in verpleeghuis 'Nieuw Sandenburg' in Veere. Zijn nalatenschap is aanzienlijk. Behalve het huis waarin hij en Frans in Middelburg woonden, is er een unieke collectie keramiek en een groot aantal boeken over keramiek. Enkele werken en persoonlijke bezittingen gaan naar zijn broer en zus. Daarbij zit ook een schetsboek waaruit blijkt dat Leen

ook op het gebied van tekenen talent had. „Hij tekende op vakantie in Frankrijk wel eens landschappen", zegt Bram die ook enkele van de kenmerkende keramieken van Leen bezit.

Maar vrijwel de hele nalatenschap gaat naar het museum Boymans Van Beuningen in Rotterdam. Leen wilde per se niet dat zijn collectie uiteen zou vallen. En daar is nu zijn verzameling te zien. Tot 16 februari 2016 is er zelfs een specifieke tentoonstelling gewijd aan onder meer zijn collectie onder de titel: 'Keramiek, een queeste'. Dus wie Leen Quist niet kent, en toch nog iets wil zien van wat hij in zijn tijd buiten 'de Polder' heeft gedaan, zal ervoor naar Rotterdam moeten.

Werk uit de collectie van Leen Quist, te zien in het museum Boymans van Beuningen in Rotterdam.

De veren van Sint Philipsland (2)

Voor u ligt het tweede deel over de veren van en naar Sint Philipsland. Het eerste deel verscheen in ‘Cronieke’ van maart 2015. In deze aflevering komen het veer op Oud- en Nieuw-Vossemeer en het veer van Oud-Vossemeer op Sint Philipsland aan bod. Dit deel wordt afgesloten met de verbindingen over land. In een volgend nummer van ‘Cronieke’ komen de veren van Anna Jacobapolder en de traditionele beurtvaart tot circa 1880 aan de orde.

door Jan Heijboer

In 1650 stelden de ambachtsheren van Sint Philipsland een veerdienst in op Oud-Vossemeer. De reden daarvoor was de aansluiting op de postroute van Steenberg en via de Oud-Vossemeerse veren naar Tholen en vice versa. Deze route werd onderhouden door de stadsbodes van Steenberg en Tholen.

Sint Philipsland ontving tot 1820 een deel van de post via Nieuw-Vossemeer uit Steenberg en de rest via Scherpenisse of Sint-Maartensdijk, Sint-Annaland en het veer naar Sint Philipsland. Dat was vrij kostbaar: boven het gewone port kwam dan nog het bodeloorn en het veergeld. Op verzoek van de bewoners werd daarna de post via Tholen, Oud-Vossemeer en het veer tussen Sint Philipsland en Oud-Vossemeer geleid.

De functie van veerman was in de achttiende eeuw opgedragen aan de molenaar van Sint Philipsland, die in de eerste helft van deze eeuw ook bode van het dorpsbestuur was. De molenaar had zicht op de slikken van Nieuw-Vossemeer en kon zien als er iemand over de ‘loopweg’ in de richting van Sint Philipsland liep en vervolgens voer hij uit om de persoon in kwestie op te halen. Het zal duidelijk zijn dat die mogelijkheid alleen bestond bij afgaand en laag water.

De molenaar moest wel kunnen multitasken, naast molenaar was Cornelis Mol ook veerman, bode van het dorpsbestuur, ’s heerendienaar en sluiswachter!

In 1766 betaalde de molenaar Willem Meijer maar liefst acht

Vlaamse ponden (f 48,- per jaar) voor de pacht van het veer en in 1792 bijna f 60,-. In de periode 1798 tot 1803 was de pacht f 18,- per jaar, daarna is het veer niet meer verpacht. Dat wil niet zeggen dat het veer niet bediend werd, alleen dat er geen pacht betaald werd.

In 1841 treffen we Cornelis Faasse (1785 – 1852) aan als veerman op dit veer en op het veer op Sint-Annaland, hij voer ook op Nieuw-Vossemeer.

Na zijn overlijden in 1852 werd Cornelis Faasse opgevolgd door zijn zoon Adriaan (1827-1913), die tot 1863 ook het veer op Sint-Annaland onderhield. Het veer op Oud-Vossemeer is waarschijnlijk ingekort door te varen op de Hollarepolder, die in 1843/4 was bedijkt. Vanaf 1856 voer hij ook op de in 1852 tot stand gekomen Van Haaftenpolder, de kortste route naar het eiland Tholen.

Cornelis en zijn zoon Adriaan waren niet alleen veerschipper maar ook bestelhuishouders van de posterijen. Zij werden ook aangeduid als postschippers. Zij brachten en haalden de post op het

Prentbriefkaart van ca. 1920 van de molen en het wachthuisje.

Lijst van pachters en veerlieden		
Jaar	Pachter	Veerman
1669	Jan Jacobse Vel(t) / Mollenaar	ook veerman
16??	onbekend	Jacob Matthijssen Boluijt
1695-1712	onbekend	Cornelis Jacobse Boluijt 'Cornelis de Mulder'
1712-1732	onbekend	Cornelis Mol
1732-1750	onbekend	Willem Meijer Senior
1750-1803	Willem Meijer Junior	Willem Meijer Junior
1803-1810	onbekend	onbekend
1810-1814	veer door de Fransen onteigend?	onbekend
1814-1841	onbekend	onbekend
1841-1852	Cornelis Faasse Mzn.	ook veerman?
1852-1876	Adriaan Faasse Czn.	ook veerman
1876-1887	geen pacht meer verschuldigd	Adriaan Faasse
1887-1894	geen pacht meer verschuldigd	Marinus Pieter Faasse
1894-1900	geen pacht meer verschuldigd	Dingeman Marinus Faasse (1894) (zoon van Adriaan Faasse)
1900-1919	geen pacht meer verschuldigd	C.A. (Kees) van den Berge (1843-1919)
1919?-?	geen pacht meer verschuldigd	? Faasse
1945-1946	geen pacht meer verschuldigd	Joh. Lindhout

eiland Tholen. De post werd aanvankelijk gewisseld in de Hollarepolder, na 1862 in de Van Haaftenpolder.

De eigenaren van deze polder maakten daartegen bezwaar. Vervolgens werd na 1873 de post weer gewisseld in de Hollarepolder en na 1880 weer in de Van Haaftenpolder, waar (voor 1908) een haventje is aangelegd, met stenen trap treden in de dijkglooiing.

Daarna is het veer wel eens aangeduid als het veer op Strammegors dan wel Strammegos. Waarschijnlijk een verbastering van Rammegors. Aan de Oud-Vossemeerse kant stond een mast met een mand, als de mand in de mast gehesen was, was dat het teken dat iemand overgezet wilde worden.

Adriaan Faasse betaalde in 1855 vier gulden pacht voor het veer op Sint-Annaland en Zijpe, in 1863 vijf gulden (een gulden extra voor het veer op de Van Haaftenpolder) en in 1870 en 1871 nog maar een gulden per jaar. De eigenaren van de Van Haaftenpolder betaalden vanaf 1856 25 gulden per jaar aan Faasse voor het onderhouden van de verbinding met Sint Philipsland.

In 1892 roeide Adriaan Faasse in een halfuur naar de Van Haaftenpolder. Leden van de familie Faasse

onderhielden tot 1900 dit veer. Tussen 1887 en 1893 was Marinus Pieter Faasse (1863-1901) officieus veerman. Hij volgde in 1893 Adriaan Faasse op als brievenaarder-postschipper. Dingeman Marinus Faasse (1861-1923) was in 1894 veerschipper. Hij was de zoon van Adriaan Faasse. Later is hij beurtschipper geworden. Vanwege het postvervoer op de tramlijn Steenberg-Brouwershaven werd op 16 juni 1900 de bodeloop en postveer Oud-Vossemeer-Sint Philipsland v.v. gestaakt. Daarna werd het veer overgenomen door C.A. (Kees) van den Berge. Het overzetten van een persoon

kostte vijf stuivers en later zeven stuivers. Van den Berge woonde naast de smederij van Rozemond in Sint Philipsland.

Na het overlijden van Van den Berge (in 1919) nam een lid van de familie Faasse het veer weer over. De bijnaam van de veerman was 'De Velle'. Mogelijk was hij Cornelis (Kees) Faasse, bijgenaamd 'Velleman', zoon van Cornelis Faasse en Adriaantje van Oeveren. Door de opkomst van het fiets- en het gemotoriseerde verkeer was het makkelijker om over de Slaakdam naar Tholen te reizen. In 1925 is het veer gestopt. Het veer heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog nog een opleving gehad, toen andere vervoersmogelijkheden uitvielen. Een zekere Linthout, die in de Van Haaftenpolder woonde, onderhield in die periode het veer.

In 1945-1946 onderhield Joh. Lindhout uit Sint Philipsland een veerdienst van Sint Philipsland via Sint-Annaland naar de Van Haaftenpolder en terug. Vanwege de kwaliteit van zijn schip gelastten Gedeputeerde Staten in november 1946 om zijn veerdiensten te staken.

Het veer van Oud-Vossemeer op Sint Philipsland
Circa 1940 onderhield J. Lindhout, wonende in de Van Haaftenpolder, een veerdienst van de Van Haaftenpolder naar de 'Mosseldam' op Sint

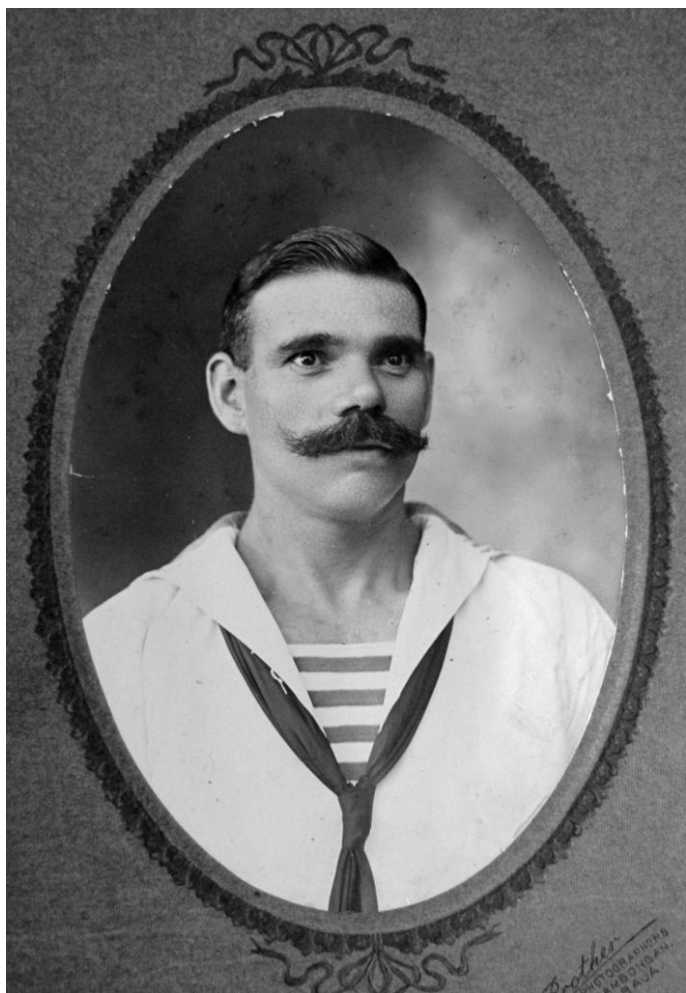
Mijn opa kwam van Flipland

Het artikel 'Mijn opa kwam van Flipland' en de kwartierstaat van Cornelis Johannes de Rooij zijn van de hand van C.R. de Rooij. Jan Heijboer, redactielid, heeft een korte uitleg bij de kwartierstaat geschreven.

In 2002 overleed de halfzuster van mijn opa, Sara de Rooij, mijn tante Saar. Mijn broer Hans, Johannes Cornelis de Rooij, woont in Alphen aan de Rijn, waar tante Saar de laatste jaren van haar leven in een verpleeghuis woonde. Hans zorgde voor haar administratie en de laatste paar jaar van haar leven was zij zich nog nauwelijks bewust van haar omgeving. Hetgeen zij ontving aan AOW en een klein aanvullend pensioentje maakte zij niet op. Tante Saar had geen kinderen en ook haar eerder overleden man had geen kinderen uit een eerder huwelijk zodat hetgeen overbleef naar haar familie zou gaan.

door Cornelis Roeland (Kees) de Rooij

Er moest echter uitgezocht worden hoe de verdeling van de erfenis moest plaatsvinden. De notaris had Hans gevraagd dit zo goed mogelijk uit te zoeken. Dit duurde al met al een paar jaar en het bleek dat ik uiteindelijk recht had op een achtenveertigste deel van de erfenis. Het ging om de nog levende

Cornelis de Rooij in marinuetenue in Soerabaja.

nakomelingen van Willem de Rooij, geboren in St. Philipsland op 28-10-1855 en overleden te Rotterdam op 06-12-1935, in eerste echt gehuwd met Aaltje Adriana Reijngoudt, geboren in St. Philipsland op 25-04-1857 en overleden te Rotterdam op 26-03-1899. Zij trouwden op 13-07-1879 in St. Philipsland.

Uit dit eerste huwelijk werden negen kinderen geboren, waarvan de eerste vijf in St. Philipsland, te weten: Johannes Cornelis (24-08-1880), Cornelis Johannes (24-12-1881) (mijn opa), Willem (30-11-1884), Abraham (29-12-1886) en Dingeman Cornelis (02-02-1889, hij is slechts 2 jaar geworden).

In of rond 1890 heeft de familie St. Philipsland om onbekende redenen verlaten en vestigde zich in Kralingen waar Dingeman in 1891 overleed en de volgende kinderen geboren werden: Johan (08-07-1890, vijf maanden later gestorven), Tannetje (16-05-1893) en Johan (2) (25-11-1894, zes maanden later overleden te Rotterdam). In Rotterdam werd nog Dingeman (2) geboren op 14-03-1897 (hij werd slechts anderhalf jaar oud).

Uit het tweede huwelijk van Willem de Rooij, met Magdalena Timmers uit Kralingen werden nog twee kinderen geboren: Jan de Rooij (19-06-1903) en Sara (28-08-1904, mijn tante Sara van de erfenis).

Ik wist dat opa in St. Philipsland was geboren maar veel meer wist ik niet. Via de notaris kreeg ik een kopie van het overzicht van het nageslacht en uiteindelijk kreeg ik een achtenveertigste deel van de 'pot', ten bedrage van 120 euro of zoiets (de notaris deed het ook niet voor niets). Van mijn vader kreeg

ik jaren geleden (hij overleed in 1981) een map met allerlei familiepapieren, die ik weer eens goed ging bekijken en die ik vergeleek met de stukken die ik had van de erfenis. Ik probeerde toen samen met andere gegevens die ik had een stamboom te maken. Ik ging ook zoeken op het Internet bij ‘Zeeuwen gezocht’ en ‘Wiewaswie.nl’ waarop tegenwoordig veel gedigitaliseerde gegevens uit bevolkingsregisters te vinden zijn zonder deze ter plaatse in oude archieven hoeven op te zoeken.

Opa ging al op jonge leeftijd naar de Koninklijke Marine waar hij stoker werd. In Vlissingen leerde hij Grietje Huibregtse kennen. Een geboren Vlissingse maar haar voorouders kwamen van Westkapelle. Zij trouwden in Vlissingen op 05-05-1911, waar ook op 07-09-1912 mijn vader Willem werd geboren. Opa heeft meerdere dienstreizen naar de Oost en ook naar de West gemaakt zodat hij al op de leeftijd van 46 jaar (door de dubbeltellende tropenjaren) met pensioen ging. Na zijn pensioen gingen oma en opa in Vlaardingen wonen en werd opa conciërge op een school.

Opa zag ik maar een of twee keer per jaar omdat wij in Vlissingen en later in Middelburg woonden en de afstand naar Vlaardingen groot was (we hadden nog geen auto). Vaag herinner ik me nog iets van een 40-jarig huwelijk, dat in 1951 moet zijn geweest, ik was toen 6 jaar. Ook weet ik nog dat opa en oma een mooi opgezette goudfazant hadden.

Opa overleed in 1955 en ik kan me nog herinneren dat ik na zijn dood regelmatig iemand op straat zag lopen waarvan ik dacht dat het opa was. Opa was tamelijk klein van postuur maar hij was flink gespierd en had in mijn ogen als kleine jongen grote ‘spierballen’ (dat kwam natuurlijk van het jarenlang kolen scheppen in de machinekamer van de stoomschepen van de Marine).

De drie ‘snorrenmannen’.

Een mooie foto van opa, gemaakt in Soerabaja staat op de vorige pagina. Opa heeft een medaille gekregen wegens ‘krijgsverrichtingen’, de slag om de kleine Soenda-eilanden (Bali en Lombok) in 1905 en daarbij hoort ook een mooie oorkonde. Uit de erfenis van opa heb ik ook de medailles van 12 en 24 jaar trouwe dienst (brons en zilver). Ook een mooie foto staat hierboven geplaatst, te weten die van drie ‘snorrenmannen’ van de Marine in tropenuniform, opa rechts. Een wedstrijd wie de langste snor had?

Twee jaar geleden ben ik naar het archief van Defensie in Den Haag geweest om het persoonsdossier van opa te bekijken. Natuurlijk hoopte ik dat opa in het verre verleden ook wel eens een krijgstuuchtelijk vergrijp had gepleegd en daarvoor was bestraft, maar niets van dat al. Opa was in de beoordelingen steeds plichtsgetrouw en een braaf marineman en werd uiteindelijk van stoker derde klasse bevorderd tot stoker eerste klasse.

Er werd ook precies genoteerd op welke datum Vlissingen of Den Helder verlaten werd en wanneer de noordelijk keerkring gepasseerd werd (dan begonnen de tropenjaren, meetellend voor dubbele pensioenopbouw) en wanneer de bestemming in de tropen werd bereikt.

Om de stamboom van de familie goed op papier te krijgen kun je je op het internet aanmelden bij: 'my heritage' waarbij je gratis (tot een bepaalde hoogte) je voorouders kunt invoeren, al dan niet met foto's verluchtigd. Via 'smartmatches' kun je de eigen gegevens vergelijken met die van anderen die ook met hun familiegeschiedenis bezig zijn. 'Aldfaer' is een ander programma om familiegegevens vast te leggen.

Wiewaswie.nl is een prachtige zoekmachine om de gegevens van je voorouders te vinden. Met de volledige naam en voornamen en bijvoorbeeld een geboortedatum vind je gemakkelijk de ouders van de boreling. Vooral bij een huwelijk kom je snel weer een stap verder en vind je de namen van de ouders van bruid en bruidegom. Ik heb me vooral beperkt tot de rechte afstammingslijn, dus niet alle broers, zusters met hun relaties. Men spreekt dan van een kwartierstaat.

De kwartierstaat van Cornelis Johannes de Rooij laat zien dat zijn ouders allebei van St. Philipsland kwamen. Zijn vaders vader, Johannes de Rooij, geboren 5 oktober 1830, eveneens, maar diens echtgenote Tannetje (den) Dekker kwam van St. Annaland. Ook de opa van mijn opa, Willem de Rooij, geboren 8 april 1790 kwam niet van St. Philipsland maar van het Brabantse Fijnaart en Heijningen. Hij trouwde wel in 1825 in St. Philipsland met de aldaar op 8 april 1790 geboren Elisabeth den Braber en overleed in St. Philipsland op 21 mei 1853.

De naam van opa's moeder, Reijngoudt, gaat rechtstreeks terug tot Cornelis Reijngoudt, in 1763 geboren in St. Philipsland. Ook diens vader en grootvader zijn bekend, maar ik heb nog niet kunnen

Verklaring van 'De Minister van Marine' dat Cornelis de Rooij was gerechtigd om het 'eereteken voor deelname aan krijgsbedrijven' te dragen.

vinden waar zij zijn geboren. De oudst mij bekende Reijngoudt is Pieter Klaasse geboren in 1674.

Bij mijn naspeuringen bleek dat Johannes de Rooij, geboren in St. Annaland op 12-12-1751, de betovergrootvader van mijn opa, getrouwd was met Jannetje Meijer, de dochter van de molenaar Willem (Wilm) Meijer, die weliswaar geboren is in Oud-Schoondijke(Breskens) maar wiens vader, Wilm Meijer in 1692 in St. Philipsland is geboren.

Zelf ben ik verkeersschout bij Justitie geweest, later verkeersofficier van Justitie tot aan mijn pensionering in 2009. De naam van deze pas in 1975 ingestelde functie, om als openbare aanklager Verkeersovertreders te vervolgen bij de Kantonrechter is indertijd bedacht door de vroegere Minister van Justitie, Dries van Agt. Dit om de naam van de vroegere functionaris schout nieuw leven in te blazen. Dan is het leuk om te ontdekken dat een verre directe voorouder eveneens schout is geweest in St. Philipsland, te weten Machiel Mol, geboren op 01-01-1749 te St. Philipsland. Zijn kleindochter Metje Mol was getrouwd met Cornelis Reijngoudt de zoon van de eerder genoemde Cornelis Reijngoudt.

Ook de naam Den Braber, een welbekende naam in St. Philipsland, komt in deze kwartierstaat voor. De laatste pasfoto van opa is zoals ik hem nog vagelijk herinner, een oude man met een markante 'Zeeuwse' kop. Zelf ben ik inmiddels van ongeveer dezelfde leeftijd, 71 jaar.

Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik St. Philipsland nog nooit heb bezocht, maar ik zal dit zeker binnenkort toch eens moeten doen, want niet alleen opa kwam van Flipland, maar een groot gedeelte van mijn voorgeslacht.

De laatste pasfoto van Cornelis de Rooij.

Genealogie: de stamreeks en kwartierstaat

Het bedrijven van genealogie kan een belangrijk facet zijn van heemkundig onderzoek, maar alleen als de betrokken familieleden in het betreffende gebied woonden. De kwartierstaat van Cornelis Johannes de Rooij voldoet daar grotendeels aan. De meeste opgenomen personen hebben een relatie met Sint Philipsland en/of het omringende gebied.

door Jan Heijboer

De stamreeks

De meest eenvoudige vorm van genealogiebeoefening is het opstellen van een *stamreeks*. Het beginpunt is dan een persoon, waar van men de voorouders in de rechte lijn zoekt: vader en moeder, vaders vader en moeder, etc. Als men een persoon uit de huidige tijd kiest, dan is het zaak om bij familieleden langs te gaan om te vragen of zij familiepapieren hebben die daar zicht op geven. Dit zijn bijvoorbeeld rouwbrieven en -advertenties, boedelscheidingen en familieboekjes. Anders is men aangewezen op het aanvragen van uittreksels uit de bevolkingsregistratie en dat kan behoorlijk in de papieren lopen. Een andere mogelijkheid is het raadplegen van gedigitaliseerde krantenarchieven, zo is er de krantenbank van het Zeeuws Archief en die van Delpher.nl voor Nederlandstalige kranten.

Familieleden weten soms heel veel over de voorouders te vertellen, maar die mondelinge overlevering dient altijd gecontroleerd te worden aan de hand van officiële documenten. Als de voorouders in de rechte lijn honkvast waren, dan is het mogelijk om de voorouders tot in de 17de eeuw redelijk snel te traceren. In onze regio voeren de meeste families sinds circa 1650 gelukkig een achternaam en dat vergemakkelijkt het zoeken.

Men moet zich echter niet blindstaren op de spelling van namen. Voor 1813 was er geen gestandaardiseerde spelling van voor- en achternamen. De in onze regio bekende naam Westdorp zie je in de archieven terug gespeld als Wesdorp, Wesdorpe en zelfs Waesdorp. De functionaris schreef op wat hij hoorde! Een ambtenaar van de burgerlijke stand in Sint-Annaland spelde ooit Johannes als Johannis en zo heeft die foutieve spelling zich wonderbaarlijk vermenigvuldigd in de van oorsprong Setallandse families, zoals de mijne!

Het minimum aan op te nemen gegevens in een stamreeks is de volledige naam van een persoon en eventuele varianten op die namen, doop- en/of geboortedatum en -plaats, datum en plaats van overlijden, gegevens over huwelijken: datum, plaats, naam van partner met geboortedatum en -plaats, datum en plaats van overlijden van die partner.

Van de laatste twee eeuwen zijn deze gegevens compleet overgeleverd, van de voorgaande periode is het nodige verloren gegaan zoals bij het bombardement van Middelburg in mei 1940. Ontbrekende gegevens kunnen soms teruggevonden worden via allerlei archiefbronnen, zoals weeskamer archieven, notariële archieven, transportregisters, belastingkohieren, kerkelijke stukken, etc. In het begin van de 19de eeuw moest men bij een te sluiten

huwelijk ook de namen van de wederzijdse grootouders opgeven en dat helpt je een generatie verder terug in de tijd.

Deze gegevens zijn uit te breiden met het beroep, kerkelijke binding, grond- en huizenbezit, woonplaats(en) en alle kinderen geboren uit een of meer gesloten huwelijken. Dat laatste is belangrijk voor de periode voor 1811. De traditie was om kinderen te vernoemen naar de grootouders waardoor de voornamen van grootouders zich als het ware openbaren.

Een op een dergelijke wijze verrijkte stamreeks biedt een serie biografieën, die inzicht geven in het leven en werk van de beschreven personen. Uiteraard is het mogelijk om het onderzoek van een ander te ‘knippen en te plakken’, maar die ander kan fouten gemaakt hebben. Soms gebeurt dat met opzet om de eventuele ‘knipper-plakker’ een hak te zetten. Men moet zich ook realiseren dat ouder onderzoek niet kon profiteren van de toegangen en digitale bronnen die tegenwoordig het historisch onderzoek vergemakkelijken.

Een stamreeks legt logischerwijs te veel nadruk op de voorouders van de mannelijke kunne, terwijl vrouwen er echt ook toe doen. Een stamreeks is daarom al gemankeerd! In ons deel van de wereld, was de mannelijke lijn tot voor kort alleen belangrijk voor het doorgeven van de familienaam en voor de toewijzing van de Nederlandse nationaliteit. Erfrechtelijk is er geen verschil tussen de mannelijke of de vrouwelijke lijn of tussen broers en zusters.

De kwartierstaat

Dan de *kwartierstaat*: een kwartierstaat is niets anders dan een verzameling stamreeksen van alle voorouders. De kwartierstaat in dit nummer is daar een voorbeeld van. Je gaat weer uit van één persoon, dat is nummer 1., de ouders zijn de nummer 2. en 3., de ouders van vader zijn de nummers 4. en 5. en de ouders van moeder zijn de nummers 6. en 7. enzovoorts. De vader van een bepaald nummer krijgt dus een nummer dat twee keer zo groot is en de moeder dat nummer plus 1.

Uiteraard loop je meer dan eens vast en dan noteer je wat je nog wel weet en laat je het rusten totdat meer gegevens beschikbaar komen door eigen onderzoek of dat van een ander.

Het zal ook voorkomen dat je een of meer voorouders aantreft in een andere lijn, zeker als de voorouders honkvast waren. Dat wordt *kwartierverlies* genoemd. Niets om je zorgen over te maken, het komt in alle kwartierstaten voor. Het kan ook niet anders. Zou je dertig generaties terug kunnen gaan dan heb je 2³⁰ voorouders en zoveel mensen waren er toen nog niet. Soms scheppen genealogen op over het feit dat ze van Karel de Grote afstammen en dan zijn ze in het goede gezelschap van miljoenen andere wereldburgers.

Het feit dat mensen dezelfde familienaam dragen maakt ze nog niet tot bloedverwanten en zeer zeker niet bij veel voorkomende namen als Bakker, Smit of Jansen. Alleen door DNA-onderzoek kan bloedverwantschap vastgesteld worden, de genealogie legt alleen juridische familierelaties bloot en die zijn niet altijd biologisch!

Stamreeksen en dus ook kwartierstaten kunnen vrij eenvoudig gemaakt worden met een tekstverwerkingsprogramma. Zelf ben ik ooit begonnen op een typemachine! Je stelt eerst een stamien vast en dat volg je slaafs, maar noteer vooral waar je de informatie vandaan hebt gehaald. Helaas heb ik dat zelf niet altijd consequent gedaan en nu na drie decennia weet ik tot mijn schande echt niet meer wat ik zelf heb gevonden en wat ik ‘geknipt en geplakt’ kortom ‘gejat’ heb. En maak vooral regelmatig een ‘back up’...

Een stamreeks is gemakkelijk visueel te maken, maar dat geldt echter niet voor een uitgebreide kwartierstaat. Als je ver terug bent gekomen, dan heb je echt een zakjapanner nodig (of boven gemiddeld kunnen rekenen!) om snel de vader en moeder van een verre voorouder in je bestand terug te vinden.

De kwartierstaat van Cornelis Johannes de Rooij geeft de minimale gegevens weer en is uit te breiden (naar het verleden toe) en te verrijken met aanvullende gegevens. Als leden van onze heemkundekring hem daar een handje bij kunnen helpen dan zou dat mooi zijn. Reacties en aanvullingen aan janheijboer@casema.nl.

Zelf aan de slag?

En als u zelf aan de slag wil, dan is het aan te raden om een inleiding in de genealogie te bestuderen.

Destijds heb ik veel gehad aan de Prismapocket ‘Stamboonderzoek’ van Aad van der Tang, maar er zijn andere handleidingen van recentere datum.

Het opstellen van een stamreeks en vervolgens van een kwartierstaat zijn logisch opvolgende fases in het beoefenen van de genealogie. Het zoeken naar aanvullende gegevens over de gevonden voorouders vereist nogal wat kennis en vaardigheden die nodig zijn bij het archiefonderzoek.

Het is beslist af te raden om als beginner de afstammelingen te zoeken van een persoon of echtpaar in een ver verleden. De kans is groot dat je de ‘verkeerde afslag’ neemt en hopeloos verdwaalt. Dit is nog afgezien van de mogelijkheid dat deze afstammelingen in andere werelddelen zijn terechtgekomen. Soms is een familienaam in het stamland bijna uitgestorven, maar dan blijkt dat 95% van de nu levende naamdragers in een of meer van de bekende emigratielanden te wonen!

Een belangrijk hulpmiddel bij het genealogisch onderzoek is het gebruik van een *gezinsblad*, waarop de gegevens per huwelijk in klad worden genoteerd, de achterliggende bronnen en de eventuele vragen die gerezen zijn. Bij het onderzoek naar kwartieren kan een *werkblad* met drie of vier generaties handig zijn. Meer generaties op een blad leidt tot hopeloos gekriebel.

Het belangrijkste archief voor onze regio is het gemeentearchief van Tholen, waar veel bronnen door archiefmedewerkers en vrijwilligers zijn ontsloten en daardoor eenvoudig te raadplegen zijn.

Er zijn echter een aantal leemtes in de doop- en trouwboeken, die deels hersteld zijn aan de hand van gegevens uit genealogisch onderzoek dat soms ver voor 1940 is verricht. De medewerkers zijn bereid om u bij te staan als u het even niet meer weet, maar het onderzoek zal u toch zelf moeten doen.

Het archief van de ambachtsheerlijkheid Sint Philipsland berust bij het Zeeuws Archief in Middelburg, dat zoals andere archieven een informatieve website heeft.

Het nut

Het artikel over opa Cornelis de Rooij geeft al het belangrijkste nut van genealogisch onderzoek aan: het bepalen wie de erfgenamen zijn en op welk deel zij elk recht hebben. Genealogisch onderzoek kan ook helderheid verschaffen over de erfelijkheid van bepaalde aandoeningen, variërend van kaalheid, via staar tot suikerziekte en bepaalde vormen van kanker. Helaas wordt in Nederland niet bijgehouden wat de doodsoorzaak is geweest. Het is dan ook belangrijk dat families zelf gezondheidsgegevens goed vastleggen om deze door te kunnen geven aan jongere generaties.

Het bedrijven van genealogie kan ook een persoonlijke hobby zijn: een aangenaam tijdverdrijf dat niet zoveel hoeft te kosten, als men zich beperkt tot de basisgegevens. Wil men meer weten dan kunnen de kosten qua geld en tijd flink oplopen. Voordeel daarvan is dat je zicht krijgt op het leven en werken van veelal doodgewone mensen.

~~~~~

Kwartierstaat van Cornelis Johannes de Rooij

Generatie 1

1 Cornelis Johannes de Rooij, geboren op 24-12-1881 in St.Philipsland. Cornelis is overleden op 07-09-1955 in Vlaardingen. Cornelis trouwde op 05-05-1911 in Vlissingen met **Grietje Huibregtse**. Grietje is geboren op 23-01-1884 in Vlissingen, dochter van Roeland Huibregtse en Eibertje Ouderdorp. Grietje is overleden op 22-01-1970 in Vlaardingen.

Generatie 2

2 Willem de Rooij, geboren op 28-10-1855 in St.Philipsland. Willem is overleden op 06-12-1935 in Rotterdam. Hij trouwde op 13-07-1879 in St.Philipsland met

3 Aaltje Adriana Reijngoudt, geboren op 25-04-1857 in St.Philipsland. Aaltje is overleden op 26-03-1899 in Rotterdam.

Generatie 3

4 Johannes de Rooij, geboren op 05-10-1830 in St.Philipsland. Hij is gedoopt in St.Philipsland. Johannes is overleden op 31-07-1877 in St.Philipsland. Hij trouwde op 19-10-1855 in St.Annaland met

5 Tannetje (den) Dekker, geboren op 28-05-1835 in St.Annaland. Tannetje is overleden op 29-08-1863 in St.Philipsland.

6 Cornelis Reijngoudt, geboren op 14-03-1814 in St.Philipsland. Cornelis is overleden op 11-06-1875 in St.Philipsland. Hij trouwde op 08-05-1841 in St.Philipsland met

7 Metje Mol, geboren op 22-09-1814 in St.Philipsland. Metje is overleden op 04-06-1854 in St.Philipsland.

Generatie 4

8 Willem de Rooij, geboren op 08-04-1790 in Fijnaart en Heijningen. Willem is overleden op 21-05-1853 in St.Philipsland. Hij trouwde op 13-10-1825 in St.Philipsland met

9 Elizabeth den Braber, geboren op 18-03-1795 in St.Philipsland. Elizabeth is overleden op 17-03-1878 in St.Philipsland.

10 Jacob (den) Dekker, geboren in 1795. Jacob is overleden op 27-01-1861 in St.Annaland. Hij trouwde op 01-08-1818 in St.Annaland met

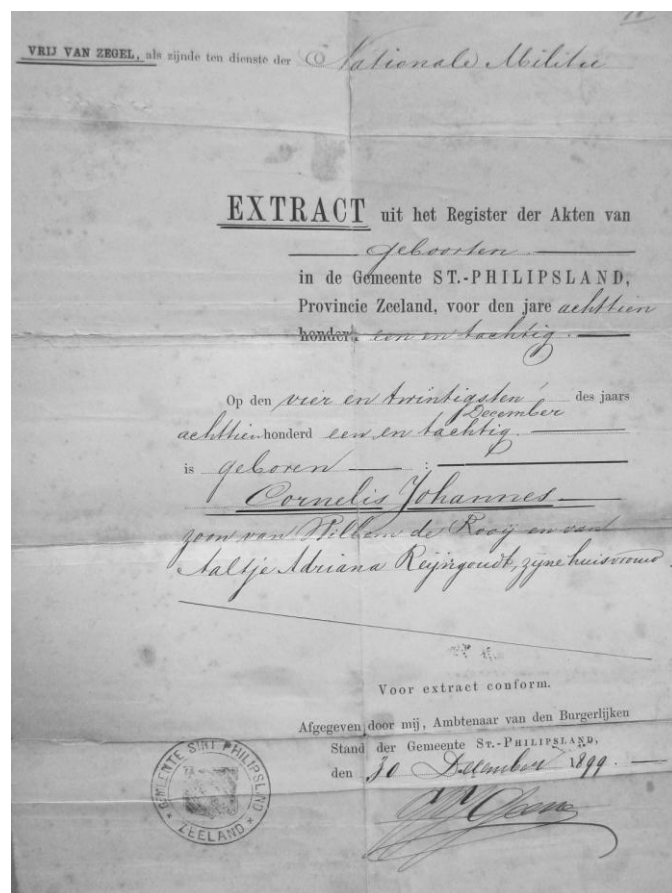
11 Sara van Bendegom, geboren in 1796. Sara is overleden op 13-04-1868 in Oude Tonge.

12 Abraham Reijngoudt. Hij is gedoopt op 17-01-1784 in St.Philipsland. Abraham is overleden op 14-06-1845 in St.Philipsland. Hij trouwde op 01-05-1808 in St.Philipsland met

13 Johanna Kaan, geboren in 1786 in St.Philipsland. Zij is gedoopt op 12-02-1786 in St.Philipsland. Johanna is overleden op 02-09-1851 in St.Philipsland.

14 Machiel Machielse Mol, geboren op 26-05-1790 in St. Philipsland. Machiel is overleden op 30-12-1826 in St.Philipsland. Hij trouwde op 12-06-1810 in St. Philipsland met

15 Kaatje van Nieuwenhuijsen, geboren op 10-12-1792 in St.Philipsland. Kaatje is overleden in Rozenburg.

Extract uit het geboorteregister van de akte van
Cornelis Johannes de Rooij.

Generatie 5

16 Johannes de Rooij, geboren op 12-12-1751 in St. Annaland. Johannes is overleden op 11-10-1832 in Fijnaart en Heijningen. Johannes trouwde op 18-12-1792 (?) met Jannetje Meijer. Hij is de biologische vader van het kind van

17 Jannetje Meijer, geboren in 1761 in St. Philipsland. Jannetje is overleden op 15-05-1823 in Fijnaart en Heijningen.

18 Johannes (Janus) den Braber, geboren op 24-05-1750 in St. Philipsland. Johannes is overleden op 27-01-1826 in St. Philipsland. Hij trouwde op 23-08-1778 in St. Philipsland met

19 Leuntje (den) Danser, geboren op 19-02-1755 in St. Annaland. Zij is gedoopt op 22-02-1755 in St. Annaland. Leuntje is overleden op 05-09-1832 in St. Philipsland.

20 Pieter Dekker, geboren in 1766 in St. Annaland. Pieter is overleden op 27-05-1840 in St. Annaland. Hij is de biologische vader van het kind van

21 Francina Kwaak, geboren in 1768. Francina is overleden op 11-12-1812 in St. Annaland.

22 Arij van Bendegom, geboren in 1763 in St. Philipsland. Arij is overleden op 08-05-1843 in St. Annaland. Arij trouwde (2) op 25-07-1818 in St. Annaland met Willemina Daane (1771-1811). Hij trouwde (1) op 06-08-1795 in St. Annaland met

23 Tannetje van Schouwen, geboren in 1771. Tannetje is overleden op 15-12-1811 in St. Annaland.

24 Cornelis Reijngoudt, geboren op 12-11-1743 in St. Philipsland. Cornelis is overleden op 25-06-1803. Hij trouwde op 12-05-1769 in St. Maartensdijk met

25 Neeltje den Braber, geboren op 08-12-1743 in St. Philipsland. Neeltje is overleden op 10-06-1807 in St. Philipsland.

26 Jacob Kaan, geboren in 1763 in St. Philipsland. Jacob is overleden op 20-10-1844 in St. Philipsland. Hij trouwde circa 1786 met

27 Jannetje de Nijs.

28 Machiel Mol, geboren op 01-01-1749 in St. Philipsland. Hij is gedoopt op 12-01-1749 in St. Philipsland. Machiel is overleden op 12-05-1827 in St. Philipsland. Hij trouwde met

29 Aaltje (Cornelisse) Hage, geboren op 30-12-1754 in St. Maartensdijk. Aaltje is overleden op 30-11-1838 in St. Philipsland.

30 Hermanus van Nieuwenhuizen. Hij is de biologische vader van het kind van

31 Metje Verkouteren.

Generatie 6

32 Adrianus (Adriaan) de Rooij, geboren op 29-02-1696 in Dinteloord. Adrianus is overleden in St. Annaland. Hij trouwde op 18-12-1729 in Steenberg met

33 Rosetta van Nieuwenhuijse, geboren op 23-08-1711 in Steenberg. Rosetta is overleden in St. Annaland.

34 Wilm Meijer, geboren op 03-08-1722 in Oud-Schoondijke (Breskens). Wilm is overleden op 03-03-1795 in St. Philipsland. Hij ging in ondertrouw op 22-04-1752 in St. Philipsland met Johanna de Kok. De scheiding tussen Johanna en Wilm werd geregistreerd.

35 Johanna de Kok, geboren in St. Philipsland. Zij is begraven op 05-01-1765 in St. Philipsland.

36 Vincent (Sent) den Braber, geboren op 18-11-1711 in Poortvliet. Vincent is overleden op 16-10-1763 in St.Philipsland. Hij trouwde op 27-04-1738 in St.Philipsland met

37 Neeltje Boogaard, geboren op 02-02-1719 in St.Philipsland. Neeltje is overleden op 01-03-1784.

38 Cornelis (den) Danser. Hij trouwde met

39 Margrieta Faas(se).

40 Marinus Dekker. Hij trouwde met

41 Jannetje van Dommelen.

42 Jacob Kwaak. Hij is de biologische vader van het kind van

43 Cornelia de Wilde.

44 Arij van Bendegom. Hij is de biologische vader van het kind van

45 Sara Deurloo.

46 Cornelis van Schouwen. Hij is de biologische vader van het kind van

47 Neeltje Kik.

48 Marinus Pietersz Reijngoudt, geboren in 1715. Marinus is overleden in 1783.

Hij begon een relatie met

49 Jannetje Wale, geboren in 1715. Jannetje is overleden in 1759.

50 Vincent (Sent) den Braber, geboren op 18-11-1711 in Poortvliet. Vincent is overleden op 16-10-1763 in St.Philipsland. Hij trouwde op 27-04-1738 in St.Philipsland met

51 Neeltje Boogaard, geboren op 02-02-1719 in St.Philipsland. Neeltje is overleden op 01-03-1784.

52 Willem Hendrikse Kaan. Hij is gedoopt op 08-05-1729 in St.Philipsland. Willem is overleden op 22-06-1809 in Poortvliet. Hij trouwde op 07-03-1760 in St. Philipsland met

53 Pieterella Quist. Zij is gedoopt op 14-01-1725 in St.Annaland.

56 Marinus Mol. Hij is gedoopt op 19-10-1721 in St.Philipsland. Marinus is overleden vóór 1798. Hij trouwde op 03-12-1741 in St.Philipsland met

57 Johanna Vroegop.

58 Cornelis Hage. Hij is de biologische vader van het kind van

59 Adriana van Oeveren.

Generatie 7

64 Cornelis Floren de Rooij, geboren in 1665 in Dinteloord. Hij trouwde op 20-08-1695 in Dinteloord met

65 Tannetje Adriaense Vermeer, geboren op 16-11-1661 in Dinteloord.

66 Willem (Geertsen) van Nieuwenhuijsen. Hij is gedoopt op 22-03-1682 in Steenberg. Hij is begraven op 04-11-1747 in Steenberg. Hij trouwde op 09-05-1705 in Steenberg met

67 Marijtjen Jacobs van Rhee. Zij is gedoopt op 22-03-1682 in Tholen. Zij is begraven op 02-10-1738 in Steenberg.

68 Wilm Meijer, geboren in 1692 in St.Philipsland. Wilm is overleden op 13-03-1750 in St.Philipsland. Hij trouwde op 11-02-1720 in St.Philipsland met

69 Maatje (Matie) Cornelisse Wale, geboren in St.Philipsland. Maatje is overleden op 23-02-1771.

70 Laurens de Kok. Hij is de biologische vader van het kind van

71 Maatje de Jonge.

72 Bestman (Centse) den Braber, geboren op 08-08-1683 in Oude Tonge. Bestman is overleden na 1731. Hij trouwde op 13-06-1708 in Scherpenisse met

73 Jacomijntje Jacht.

74 Abraham Boogaard. Hij is de biologische vader van het kind van

75 Neeltje Klaasse Dabel.

96 Pieter Klaasse Reijngoudt, geboren in 1674. Hij begon een relatie met

97 Jacomintie Gerrits, geboren in 1685 in Tholen. Jacomintie is overleden in 1730 in Poortvliet.

98 Vincent Waale.

99 Onbekend.

100 Bestman (Centse) den Braber. Hij is gedoopt op 08-08-1683 in Oude Tonge.

Hij begon een relatie met

101 Jacomijntje Jacht.

104 Hendriek Willemse Kaan. Hij is de biologische vader van het kind van

105 Lijntje Schouten.

106 Cornelis Quist. Hij is de biologische vader van het kind van

107 Maria van Donge.

112 Machiel Jacobse Mol. Hij is gedoopt in Oud-Vossemeer. Hij is de biologische vader van het kind van

113 Elisabeth Johannisdr. Zoutewel.

Generatie 8

128 Floris Fransen de Roy. Hij begon een relatie met

129 Maryken (Maria) Bloos.

132 Geert Jans van Nieuwenhuijse, geboren in De Heen. Hij is gedoopt op 03-04-1644 in Steenberg. Hij is begraven op 16-12-1688 in Steenberg. Hij trouwde op 05-04-1670 in Steenberg met

133 Neeltjen Antonis de Bruin. Zij is gedoopt op 07-09-1652 in Steenberg. Zij is begraven op 22-11-1694 in Steenberg.

136 Willem Willemse Meijer, geboren in 1625 in Kapelle. Willem is overleden in 1701 in St. Philipsland. Hij trouwde in 1651 in Kapelle met

137 Adriaenken Geerts Nieuwstee, geboren in Kapelle. Adriaenken is overleden in 1698 in St. Philipsland.

138 Cornelis Franse Wale. Hij is de biologische vader van het kind van

139 Jannetje Vincents Soutendam.

144 Vincent Cornelisse den Braber, geboren in Oude Tonge. Hij is gedoopt op 22-01-1653 in Stad aan 't Haringvliet. Hij trouwde in 1678 in Oude Tonge met

145 Commertje Bestmanse de Waijer. Zij is gedoopt op 09-05-1655 in Oude Tonge. Commertje is overleden in november 1686.

146 Zacharius Marinusse Jagcht. Hij is de biologische vader van het kind van

147 Jannetje Gerritsdr.

Generatie 9

264 Jan Geerts van Nieuwenhuijse, geboren in 1615 in De Heen. Hij is de biologische vader van het kind van
265 Pleuntien Willems Heen.

288 Cornelis Arense Braber, geboren in 1628 in Sommelsdijkpolder. Hij trouwde op 15-03-1652 in Stad aan 't Haringvliet met

289 Teuntje Vincentse Stadshouck, geboren in 1630 in Stad aan 't Haringvliet. Zij is overleden op 05-10-1678 in Oude Tonge.

290 Bestman Willemse de Waijer. Hij is de biologische vader van het kind van

291 Leentje Cornelisse (Kabos?).

Generatie 10

528 Geert Jansz van Nieuwenhuijse, geboren in 1591 in Nieuwpoort. Hij is de biologische vader van het kind van

529 Maaïke Cornelisdr, geboren in 1595 in Maasdam.

576 Aren Cornelisse Braber. Hij begon een relatie met

577 Leentje Leendertsdr.

578 Vincent Corvinckse Stadshouck. Hij is de biologische vader van het kind van

579 Neeltje Wouterse Waternaast.

~~~~~